

นักวิจัย ฉะนั้น เป้าหมายต้องเน้นไปที่กระบวนการต้องทำให้ชุมชนเกิดความคิดเห็นด้วย เวลาถอดบทเรียนหลายคนจะติดกับวิธีการ กระบวนการ แต่เวลาถามว่าบทเรียนที่มันดีมันคือบทเรียนแบบไหน บทเรียนมีเยอะแต่บทเรียนมันอยู่ตรงไหน และมันต้องเป็นบทเรียนที่มีคุณค่า เพราะฉะนั้นตัวที่เล็งใส่คือว่าคุณค่ามันอยู่ตรงไหน เช่น การสื่อสารที่ดีมีคุณค่าตรงไหนหรือเราเห็นคุณค่าอะไรที่มันแฝงอยู่ในกระบวนการนั้น เราเห็นคุณค่าการสื่อสารหรือเห็นคุณค่าอื่นด้วย เช่นการทำร้านค้า พอเห็นร้านค้ามีกำไรก็มาทำตามกัน แต่ไม่ได้คิดถึงในเรื่องของร้านค้ามีคุณค่าการพึ่งตนเอง เวลาคนจะคิดทำร้านค้าจะได้ไม่นึกถึงแต่ผลกำไร แต่อยากทำเอง หรือร้านค้ามีโอกาสทำให้คนมาร่วมตัวกันได้ แลกเปลี่ยนพูดคุยกัน เราต้องมองถึงคุณค่าให้ลึก ๆ เวลาเราถอดบทเรียนเราจะสนใจกระบวนการและผลที่เกิดขึ้นเช่น ไปถอดเรื่องความสำเร็จของชุมชนสวนป่า หรือพาดหมอนก็จะสนใจว่ากระบวนการเขาทำอย่างไร แล้วผลที่เกิดขึ้น จะต้องดึงคุณค่าที่มี ผสมยกตัวอย่างวิจัยแบบเดิม นักวิชาการมาทำลงมาเก็บข้อมูลจากชุมชน พอเสร็จแล้วได้ข้อมูลไป เพราะฉะนั้นผลที่เกิดขึ้นได้งานวิจัยไปชิ้นหนึ่ง แต่ถ้าเป็นงานวิจัยยุคใหม่ แบบที่มีนักวิชาการกับชาวบ้านมีส่วนร่วมกันคิดกระบวนการวิจัยทำคล้าย ๆ กัน แต่ผลที่เกิดขึ้นได้วิจัยมาชิ้นหนึ่ง ถ้ามองแค่นั้นมันกับแค่นั้น แต่ถ้าเรามองลึก ๆ ว่า ผลมันเกิดขึ้นแค่นั้นหรือเปล่า เราจะพบว่าไม่ใช่ที่วิจัยเกิดการเรียนรู้ที่วิจัยคือคนในชุมชน แล้วนำความรู้นั้นไปพัฒนาตนเองต่อ แล้วชุมชนเองได้สะท้อนความรู้กับ และแก้ไขปัญหาตัวเองไปด้วย ผลที่เกิดขึ้นมันต่างกัน มันจะมีคุณค่าอื่นแฝงอยู่ คุณค่าอื่นตรงนี้ที่เราจะต้องค้นหาออกมา ชี้มาให้เห็นว่านี่คือคุณค่าของชุมชนที่พบ ทำไปแล้วชุมชนรักกันมากขึ้น ชุมชนมีจิตสำนึกมากขึ้น เพราะว่าถ้าเป็นคนภายนอกมาทำวิจัย ภาพมันไม่เกิด เพราะคนในให้คำตอบตามที่คนนอกไม่อยากรู้อถาม แต่ถ้าไปตั้งคำถามเอง ตอบเอง มันจะเห็นพลัง เหมือนชาวบ้านที่เราทำวิจัยเรื่องการแก้ปัญหาหนี้สินชาวบ้าน เขาก็ช่วยกันเก็บข้อมูลพอพูดถึงโครงการ คนในหมู่บ้าน เขาก็ตื่นเต้น เพราะหนึ่งเขาเป็นนักวิจัยกันเอง สองคือเก็บเรื่องราวในบ้านของเราเอง ตอนเขาคุยกันเขาบอกว่าหนี้สินในหมู่บ้านประมาณ 5 - 6 ล้านบาท ตอนถกกันเที่ยวแรก จะแก้หนี้แสนสองแสน แต่นี่ทั้งหมดเท่าไรไม่รู้เขาก็เลยคุยกัน แล้วเราจะทำยังไง เขาก็คิดว่าเราต้องเก็บข้อมูลก่อน ก็ช่วยกันออกแบบสอบถามกันเอง แล้วก็ไปถามกันเอง แยกกลุ่มตามที่ตั้งตัวเองดูแล เสร็จแล้วเอาข้อมูลมารวมกัน มาวิเคราะห์ให้เขาเห็นว่าเราเป็นหนี้แค่ 5 - 6 ล้านทั้งหมู่บ้าน พอเห็นหนี้ 18 ล้าน ก็อึ้งกันไปหมดเลย แค่นั้นพอผลวิจัยมันช่วยกระตุก เกิดสำนึก นี่คือการบวนการ คุณค่าอื่นที่มันเกิดจากงานวิจัย เขาก็คุยกันต่อว่าทำไม มันมีมากมายขนาดนี้ ทำอะไรกัน แล้วก็ออกแบบสอบถามกันมัย เรื่องค่าใช้จ่าย เรื่องเรียน อาหาร เหล้า หวย ลำดับไล่ลงมา เขาก็จะคุยกันว่าแก้ปัญหานี้อย่างไร ถ้าจะเพิ่มรายได้เราคงเห็นมากกว่านี้ไป จะแก้ปัญหานี้ทำได้อย่างเดียวคือเปลี่ยนแปลงรายจ่ายพอจะลดอะไรบ้าง ลดซื้อผัก สร้างโครงการฟาร์มปศุสัตว์ จะสามารถลดค่าใช้จ่าย เวลาถอดตัวผลกับผลจะถอดประเด็นทางเศรษฐกิจเป็นตัวหลัก อยากให้ถอดอันอื่นมา เช่น เรื่องชุมชนเข้มแข็งอันนี้คือประเด็นที่จะถอดอะไร ถ้าเป็นงานวิจัยจะมากกว่านี้ มันมีสภาพ บริบท มันมีปัจจัย เงื่อนไขอะไร บางที่ต้องวิเคราะห์ออกมาให้หมด คุณค่าอีกตัวหนึ่งก็คือความสุข

ทำไปแล้วมีความสุขบางทีความสุขมันเกิดขึ้นในกระบวนการทำงาน เพราะฉะนั้นถ้าเราถอดตรงนี้ให้เห็น หรือแค่ชวณบางคนเขาบอกว่าเขาเดินไปที่สระน้ำแล้วปลามันวิ่งในสระน้ำ มันนึกว่าจะไปให้อาหารมัน เขา ก็เดินไปรอบ ๆ ปลามันก็ว่ายตาม เขาบอกว่าชีวิตนี้ก็มีความสุขแล้วมาในบ้านก็ไม่ค่อยอยากอยู่เท่าไร อยากไปอยู่ที่นามากกว่า มันมีความสุขมากกว่า ลักษณะอย่างนี้มันต้องดึงค่าออกมาให้เห็น เพราะนี่เป็น ภาพสังคมทุนนิยมไม่มี แต่เป็นภาพที่สังคมชนบทมีความสุขแบบสังคมชนบทแบบตะวันออกมีมันแฝงคุณค่า อยู่ทางจิตวิญญาณแล้วจะได้หาวิธีวัดความสุขประชาชาติ คนนี้รวยเขาไม่ได้รวยเงินเขารวยความสุข ตรงนั้น ต้องดึงออกมาให้เห็นอันนี้คือเราอยากจะทำให้เห็นว่าเราอยากถอดประเด็นอะไร รายละเอียดเราจะต้องทำ เวลาจะถอดแบบนี้ได้ เราจะต้องคิดหัวข้อมา เช่นเราจะถอดทั้งสองอย่างว่าเราทำอย่างไร ผลเกิดอย่างไร ฉะนั้นเวลาเราถอดหัวข้อแบบง่าย ๆ คือถอดเรื่องกระบวนการ ถอดเรื่องผลลัพธ์ ที่นี้จะถอดกระบวนการเรา ต้องคิดว่าขั้นตอนการทำงานหลัก ๆ มีอะไรบ้าง ที่ดูเหมือนทำแล้วสำเร็จมันมีกี่ขั้นกันแน่ เราก็จัดออกมา เป็นขั้นตอนหลัก กิจกรรมหลัก เดียวจะไปสัมพันธ์กันอย่างไร เพราะเราต้องการเอาเงินมาทำให้ชาวบ้านดีขึ้น ต้องไปดูว่าชาวบ้านดีขึ้นไหม นี่คือผลงานที่จะสะท้อนออกมา เราเองประมาณมาให้ชาวบ้านเป็นสุข ชุมชนเป็นสุขไม่ใช่แค่จัดการดีไหมควรให้ชาวบ้านเป็นสุขจริงหรือเปล่า เป็นสุขอย่างไร นี่คือตัวอย่างของการชี้ วัด มันถึงต้องมีตัวชี้วัดหลายระดับของความสำเ็จ ตรงนี้แหละจะเป็นตัวชี้วัดที่ยาก หลายระดับ ถ้าเรามอง ไม่ทะลุเราก็จะมองแค่การจัดการระดับหนึ่งเท่านั้นเอง มีกฎเกณฑ์ใหม่การใช้จ่ายเงินใหม่ มีการใช้คืนเงิน ใหม่ ก็อาจจะดูแค่ตรงนี้ให้ได้ดูว่าเอาเงินไปทำอะไร โครงการทำอย่างไร แม้จะเอาเงินไปก็ต้องไปดูโครงการ ด้วย เพื่อเป็นการเกื้อหนุนการพัฒนามันต้องขยับไปแบบนั้น เพราะฉะนั้นเวลาบอกตัวคุณค่า หรือตัวชี้วัด เรามักจะมองอยู่หลายชั้น เวลามองโครงการจะเป็นอย่างนี้ โครงการของเราจะมีสิ่งที่เป็นปัจจัยเข้ามา ปัจจัย นำเข้าผมจะอธิบายอย่างนี้มันคืออะไร เกิดกระบวนการ เกิดผลลัพธ์ ผลผลิต ผลกระทบ ยกตัวอย่าง โครงการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน สมมติว่าเป็นโครงการแผนแม่บทชุมชน เวลาทำแผนแม่บทชุมชน เราต้องเอาอะไรเข้ามาบ้าง ต้องมีกลุ่มคนมาทำแผนอันนี้เป็นปัจจัยนำเข้า มีงบประมาณ มีแผนการเข้ามา ทำ แต่ละกระบวนการคือขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำแผน ตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูล การเอาข้อมูลมา วิเคราะห์ แล้วมองดูแบบง่ายจะได้ตัวแผน ถ้าเราพอใจที่ได้แผนออกมาแล้วแผนนี้ได้มาจากคนหลายฝ่าย ดู จากปัจจัยจะเห็นว่าชาวบ้านและผู้นำ ทั้งอบต. เพราะฉะนั้นดูเหมือนโครงการจะดี อันนี้มองแบบง่าย ๆ เพราะแผนได้มาแล้ว เป็นแผนที่ชุมชนมีส่วนร่วม ความสำเ็จอย่างนี้ก็ได้ แต่ไม่ใช่สำเ็จทั้งหมดของ โครงการ ความสำเ็จทั้งหมดต้องอยู่ที่ไหน การทำแผนแม่บทชุมชนตั้งใจอะไร ตั้งใจให้ชุมชนมีอาชีพ ให้ ชุมชนเข้มแข็ง ตั้งใจให้ชุมชนผูกพันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เราต้องไปวัดผลลัพธ์หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ มัน เกิดอาชีพใหม่ถึงไม่เกิดก็ต้องดู วิเคราะห์ว่าแผนนำไปสู่อาชีพใหม่ ตรงนี้เราต้องวางตัวชี้วัดหลายระดับของ ความสำเ็จ ปกติผลลัพธ์ หรือผลผลิตเป็นความสำเ็จ ความสำเ็จเบื้องต้นคือการเกิดแผน ความสำเ็จ เบื้องกลางแผนนั้นต้องนำไปสู่ชุมชนให้มีอาชีพ ความสำเ็จเบื้องสูงคือการเอาชนะความยากจนได้ มันไล่ แบบนี้ เพราะฉะนั้นเวลา

เราไม่ต้องคิดเอาเองที่ระดับไม่รู้แต่ละแห่ง คงต้องวางเอา ถ้าไม่เช่นนั้นจะเกิดความสุขในผลผลิตเฉพาะหน้า สร้างถนนเสร็จก็พอใจว่าได้ถนนแล้วแต่ลืมไปว่าเป้าหมายการสร้างถนนคืออะไร หรือกระทรวงสาธารณสุขไปประเมินเรื่องน้ำดื่ม ว่ามีน้ำดื่มเพียงพอไหม เขาประเมินว่าเรื่องมีอ่างทุกครัวเรือนใหม่ มีภาชนะกักเก็บน้ำทุกครัวเรือนใหม่ แล้วลืมดูว่ามีน้ำเก็บในภาชนะใหม่ เป้าหมายที่ต้องดูคือ น้ำว่ามีในอ่างไหม ไม่ใช่ดูแค่อ่าง ตรงนี้คือ สิ่งที่เราประเมิน การประเมินเราต้องประเมินภาชนะเป็นส่วนหนึ่งแล้วประเมินว่ามีน้ำอยู่หรือเปล่าถึงจะครบ แล้วถึงอธิบายว่าชุมชนนี้เป็นสุขแล้วเรื่องน้ำดื่ม น้ำดื่มเพียงพอทุกครัวเรือน การประเมินแบบนี้ได้แค่ระดับหนึ่งแต่ไม่ใช่ทั้งหมด ตรงนี้เราต้องมองให้ลึกขึ้นเวลามองในการประเมิน ทั้งนี้เวลาการประเมินเราต้องวางตัวชี้วัด เราดูความสำเร็จเบื้องต้น เป็นหลักเบื้องต้นก่อนมาดูผลลัพธ์ ดูผลที่ตั้งใจไว้ และดูผลตัวสุดท้าย เวลาประเมินมักจะมีคำถามตามมว่าความสำเร็จที่ว่ามันเกิดจากอะไร คำว่าทำอย่างไรมันก็คือ ตัวกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการทำ และภาคประชาชนสิ่งที่ต้องดูเพิ่มเติมว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการจะดูเฉพาะขั้นตอนไม่เพียงพอ และตัวที่ต้องดูคือ ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการที่ทำให้เกิดปัญหาอะไร

- ให้แบ่งกลุ่มเป็น 4 กลุ่ม แล้วถอดบทเรียน ตามข้อเรื่องดังนี้

- ออมทรัพย์
- ร้านค้าชุมชน
- การแก้ไขความยากจน (โดยมีแผนแม่บท เป็นเครื่องมือ)
- เกษตรประณีต

กลุ่มที่ 1 ออมทรัพย์ (โดยคุณมณฑิลา สอดเนื่อง) .

- ได้รับมอบหมายจากสหราชอาณาจักรให้มาทำหน้าที่นำเสนอเรื่องการเงินสวัสดิการ จะเริ่มมีกระบวนการ, มีขั้นตอนที่มาร่วมคิด, วิธีการทำงาน, ผลที่ได้รับ ความจริงเรื่องนี้ไม่ซับซ้อน เป็นงานที่ชุมชนเล็ก ๆ สามารถทำได้เอง ทำได้ง่าย มีกระบวนการคิดอยู่ไม่กี่ประเด็น มีทั้งประเด็นให้ดูว่า ที่มาของการจะลดภาระหนี้สินของคนในชุมชน ประเด็นก็คือถูกผลักดันโดยนโยบาย ซึ่งอันนี้หลายชุมชนจะจัดเอง เพราะบางหมู่บ้านถูกผลักดัน กำหนดให้จัดตั้งกลุ่ม คุณต้องไปตั้งกลุ่มออมทรัพย์นะ ต้องมีสมาชิกเท่านั้นเท่านี้ ต้องมีเงินออมเท่านั้น จำนวนกี่เปอร์เซ็นต์ และถ้าคุณตั้งเสร็จแล้วมันจะมีอย่างนั้นอย่างนี้มาให้ดู ทั้งนี้เป็นนโยบายภาครัฐแล้วส่วนใหญ่เราก็จะเชื่อตามนั้น เพราะฉะนั้นอันนี้เป็นปัญหาในการทำงาน ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะเนื่องจากว่ากระบวนการคิดเราไม่ได้คิดเอง คนอื่นคิดให้ แล้วถูกสั่งการให้ทำ เพราะฉะนั้นผมภาวนาขอไม่ให้เกิดกรณีอย่างนี้ ให้มันเกิดขึ้นมาตามความต้องการของแต่ละบุคคลเองต่อไปคือการต้องการในส่วนเกิดการรวมตัวของคนในชุมชน มีแหล่งทุนในชุมชน โดยไม่พึ่งเงินนอกระบบส่วนใหญ่เหตุผลที่เราให้มาเป็นประสบการณ์ตรงของผู้ไปถอด ประเด็นสุดท้าย ก็คือฝึกให้คนในชุมชนมีคุณธรรมและสัจจะ มันก็เป็นความต้องการของกลุ่ม แกนนำ หรือว่าชุมชนเองที่อยากให้เกิด แล้วพอมันเกิดขึ้นมาแล้ว มันมีแนวความคิด วิธี

คิดแล้วมันก็นำไปสู่เรื่องขั้นตอนและวิธีการ ซึ่งก็จะแตกต่างกันในแต่ละชุมชน แล้วแต่ทรัพยากรแล้วแต่เทคนิค แล้วแต่ศักยภาพของบุคคลากร ปัจจัยองค์ประกอบค่อนข้างมาก เพราะฉะนั้นเราจะเห็นว่า เมื่อเราจัดตั้งเป็นกลุ่ม เป็นองค์กรขึ้นมาแล้ว การประสบผลสำเร็จไม่เท่ากัน บางกลุ่มก็ล้มหายตายจากกันไปเลย บางกลุ่มก็อยู่ถูกันไป ใครอย่ามลักถ้ายลักล้มแล้วล้มเลย บางกลุ่มเข้มแข็งสืบลัทธิยังไม่ล้มเลยก็มี มันจะมีหลายระดับ ตรงนี้ก็เป็นเรื่องของศักยภาพของบุคคลากรที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งองค์ประกอบจากภายนอกที่มาสสนับสนุนด้วย ทำให้กลุ่มและองค์กรเข้มแข็งมากน้อยแค่ไหน วิธีการที่เราสรุปกันมานั้นจะมีไม่ได้หมายความว่า 1 กลุ่ม ไม่ต้องทำทั้งหมดนี้ แต่อันนี้เป็นกรรวบรวมประสบการณ์ตรงของแต่ละคน แล้วมานำเสนอให้เห็นว่า

- วิธีการขั้นตอนต่าง ๆ มันจะมีประมาณนี้ แล้วก็ให้เลือกใช้กันเอง
- 1. ทำความเข้าใจกับแนวร่วมที่เป็นแกนนำในชุมชน
- 2. ไปศึกษาดูงาน เชิญวิทยากรจากภายนอกเข้ามาให้ความรู้
- 3. เชิญชวนคนภายในชุมชนให้รู้ถึงกิจกรรมที่จะทำ
- 4. เชิญชวนประชาสัมพันธิ์ให้คนภายในชุมชนได้รู้ถึงกิจกรรมที่ทำต่อยอดจากกลุ่มกิจกรรมเดิม ก็คือมันเคยมีกลุ่มอยู่แล้ว แต่กลุ่มนี้ไม่เคยทำการรวม เป็นกลุ่มที่ทำกิจกรรมอีกอย่างหนึ่ง ยกตัวอย่าง กลุ่มเกษตรประณีต พอจะต่อยอดก็เอาเรื่องการรวมทรัพย์มาใส่
- 5. ทำความเข้าใจกับสมาชิกภายในหมู่บ้าน โดยที่พูดถึง ระเบียบข้อบังคับวิธีการต่างๆ ด้วยในการที่จะเริ่มทำกิจกรรม
- 6. จัดตั้งทีมงาน แล้วก็แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานให้อย่างชัดเจน
- 7. ร่างจัดทำระเบียบข้อบังคับ ประชุมเตรียมทีมงาน
- 8. การเตรียมงานเพื่อการทำงาน กำหนดวิธีการ
- 9. เตรียมเอกสารที่จะต้องใช้ในการดำเนินงาน
- 10. รับสมาชิก เริ่มการรวม เริ่มการปล่อยกู้

นี่คือขั้นตอนวิธีการที่สรุปเอาไว้ บางกลุ่มใช้แค่ 2 - 3 ขั้นตอน ก็ดำเนินการได้เลย บางกลุ่มใช้ทุกขั้นตอนยังไม่สามารถดำเนินงานได้เลย เพราะละเมิด จับต้นชนปลายไม่ถูก เหมือนกับการไปดูงาน 5 - 6 ครั้ง ยังไม่ได้เรื่องเลย ต้องดูกันหลายครั้ง หัวข้อต่อไปนี้ก็จะเป็นเรื่องผลของความสำเร็จ ที่เราดำเนินกิจกรรมจนถึงระยะหนึ่งจนสามารถรวบรวมพอเป็นขึ้นเป็นอันได้ เราก็พอที่จะประมวลได้มันมีความสำเร็จอย่างไรบ้างเท่าที่สรุปรวมกันได้หลาย ๆ คน ท่านจะมีการสร้างนิสัยการรวมให้ชุมชนทุกระดับขึ้น มีทุนภายในชุมชนเป็นของตัวเองที่สามารถบริหารจัดการได้โดยสมาชิก อันนี้เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน เกิดความสัมพันธ์ในชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีความสามัคคี มีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ก็คือทุนในชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่สมาชิกได้อย่างรวดเร็ว เพราะว่าวิธีการ กระบวนการอนุมัติกู้เงินมันจะสั้น ได้เลยทันที

ไม่ต้องไปผ่านกระบวนการอนุมัติจากใครต่อใคร คือในชุมชนเราสามารถเกื้อหนุนเขาได้เลย เกิดบุคลากรที่เสียสละในการทำงานให้ชุมชน อันนี้เป็นเรื่องสำคัญ ถ้ามันไม่มีการดำเนินงานที่เป็นงานของชุมชนเราค้นหาคนที่มาทำงานชุมชนไม่ได้ บางคนก่อนที่จะมีกิจกรรมเราอาจจะมองว่าคนนี้ไม่น่าใช้ คนเรา ถ้าจะมองต้องมองกันดี ๆ การทำให้เกิดบุคลากรในชุมชนที่มีจิตใจอยากทำงานให้ชุมชน อยากทำงานให้ชุมชน ในส่วนรวม สวัสดิการในชุมชน อันนี้ไม่ต้องอธิบายการทำงานเป็นกลุ่ม กิจกรรมที่ทำเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง อันนี้เป็นจุดอ่อนของคนไทย เพราะคนไทยชอบฉายเดี่ยว หลาย ๆ เรื่องถ้าทำคนเดียวไทยจะเก่ง แต่พอเป็นทีมที่ไร ส่วนใหญ่อยากเป็นดารา ไม่ค่อยส่งลูกให้เพื่อแล้วจะชู้ตเองตะบัน ก็เลยทำให้การทำงานเป็นทีมลักษณะนิสัยของคนไทย มันจะไม่เหมาะ แต่ผมเชื่อว่าวันนี้เราพัฒนากันไปเยอะแล้ว กระบวนการการทำงานต่าง ๆ มันพัฒนาทำให้เราเปลี่ยนวิธีคิด เปลี่ยนวิธีการทำงาน จนสามารถทำงานเป็นทีมได้ แล้วก็ยังสามารถพัฒนาต่อให้เข้มแข็งกว่านี้ได้ด้วย มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม เห็นถึงความชัดเจนโปร่งใสของกระบวนการทำงาน ทั้งหมดนี้ก็เป็นผลของความสำเร็จ ที่เป็นประสบการณ์ตรงที่แต่ละท่านได้ระดมความคิดมาเราแบ่งหัวข้อออกมาเป็นเรื่องของคุณค่าอีก จะมีอยู่ 3 ประเด็น คุณค่าที่ให้ความรู้สึกกับคนที่ทำงานให้กับส่วนรวมก็คือ

1. สมาชิกจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ หมายถึง ชุมชนเองมีความรู้สึกว่าการกิจกรรมที่ขับเคลื่อนอยู่ในชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของ

2. สมาชิกในชุมชนมีความภาคภูมิใจ ว่ากิจกรรมนี้เราก็มี เราสามารถคุยกับผู้อื่นได้ กลุ่มออมทรัพย์ก็มี, ศูนย์สาริตถ์ก็มี, เกษตรหมู่ 6 ก็มี แต่ถ้าหมู่บ้านไม่มีเวลาประชุมกับคนที่อยู่หลังเขา นี่เป็นความภาคภูมิใจและเป็นคุณค่าของการทำงานภาคประชาชน

3. เกิดความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน คือการสร้างความสำเร็จที่เราทำให้หมู่บ้านของเราเกิดความสัมพันธ์เกิดขึ้นได้ในจุดนี้ เชื่อว่าทุกท่านที่ทำงานให้กับชุมชน เชื่อว่ามีความรู้สึกว่ามีความสัมพันธ์เกิดขึ้นกันทุกคน เงินเท่าไรก็ไม่สามารถซื้อได้ กับการที่เราทำให้ชุมชนของเราประสบความสำเร็จในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการทำงาน

1. สมาชิกไม่เข้าใจและหวังผลประโยชน์เข้าตัวเอง เหมือนกับที่ท่านอาจารย์ได้บอกไว้ว่า พระพุทธเจ้าแบ่งไว้คนมี 4 ประเภท คือมีบัวได้ดมเยอะ ในสังคมไทยมีเพิ่มขึ้น จากเดิมสมัยก่อนมี 1 หมู่บ้าน มี 2 - 3 คน แต่สมัยนี้คนอื่นจะทำอะไรผิดหมด มีตัวเองถูกอยู่คนเดียว ปัจจุบันมันมากขึ้น เอาความคิดของตัวเองเป็นหลัก ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น บางครั้งก็จะเปรียบไปแล้วก็ให้บัวได้ดมเน่าอยู่เช่นนั้น เราก็เลือกมองดูที่มันพ่นมาแล้วถึงจะประสบความสำเร็จ

2. คณะกรรมการไม่เข้มแข็ง ไม่เคร่งครัด ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ที่บอกว่าคณะกรรมการไม่เข้มแข็งคือเขาอาจไม่เข้าใจกระบวนการ หรือเป้าหมายการทำงานภาคประชาชนอย่างพวกเรา บางครั้งถูกดึงเข้ามาเป็นกรรมการ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยที่ยังไม่มีความเข้าใจ แต่ถูกผลักดันเข้ามา ยกตัวอย่างคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านทำไมถึงล้มเหลว ก็เสนอใครก็ได้ขึ้นมาได้เป็นเลย ก็เสนอกันเอง ญาติพี่น้อง พรรคพวก เพื่อนฝูง เสนอกันเอง คนเหล่านี้เข้ามาแล้วไม่ได้ทำงานเข้ามาเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง เวลาที่มีกิจกรรมก็ไม่รู้เรื่อง เวลาประชุมก็ไม่มา แต่พอมีมติออกไปสักเรื่องหนึ่งก็จะบอกว่า ทำไมไม่มีการบอกกล่าว นั่นคือปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างร้ายแรง ในการทำงานภาคประชาชนที่ไปไม่ถึงไหน คือขาดความเข้าใจของผู้คนที่อยู่ในชุมชน สังคม ไม่เข้าใจเป้าหมาย การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จะคิดถึงเป็นตัวหลัก

3. ขาดความต่อเนื่องในการอบรม สำหรับกลุ่มออมทรัพย์ ทุกกลุ่มเจอปัญหาแบบนี้ อบรมไปได้ระยะกี่ยุค พอหยุดก็จะถอนพอไม่ให้ถอนก็จะกู้ มีต่อเนื่องไปเรื่อย

มีข้อเสนอแนะ 2 เรื่อง

1. ควรทำความเข้าใจกับทีมงานและสมาชิกให้ชัดเจน ตรงนี้ประมาทไม่ได้

2. คณะกรรมการต้องซื่อสัตย์ โปร่งใส ทำงานจริงจัง ใจเกินร้อย

ตรงนี้เป็นข้อเสนอแนะที่ไม่ตรงนัก เพราะระยะเวลานั้น ต้องเร่งความคิดอาจได้น้อยหาที่ไม่ชัดเจนเท่าไร ถ้าเพิ่มเติม หรือแก้ไข อะไร ก็จะเรียนเชิญอาจารย์วิทยุรามาให้คำสังสอนด้วย

- อาจารย์วิทยุร แก้วส่อง

1. การจะถอดบทเรียนมีหลายแบบ เวลาถอดบทเรียน เรื่องการเงินและสวัสดิการ มันถอดเป็นกรณีเดียวก็ได้ คือการเงินและสวัสดิการพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แล้วก็ถอดพื้นที่นั้นออกมา พอถอดพื้นที่นั้นออกมามันจะไม่ตึกันเอง เวลาอธิบายบางตัวมันจะไม่ตึกันเอง มีจุดแข็ง จุดอ่อน เวลาถอดหลายที่มันจะตึกัน เพราะฉะนั้นบางครั้งต้องเลือกถอดพื้นที่เดียวที่เป็นพื้นที่เล็ก

2. ถอดแบบสังเคราะห์ การถอดแบบสังเคราะห์คือการถอดทุกแห่งมาแล้วก็มาสังเคราะห์รวมกันให้เห็นภาพรวม ๆ ดังกล่าวของการเงินและสวัสดิการที่นี่ มีที่กลุ่มให้เห็นภาพรวม ๆ วันนั้นถอดแบบสังเคราะห์

3. ถอดแบบกรณี ไม่ใช่กรณีเดียว ทั้งหมดถอดหลายกรณีแต่แยกประเด็นกัน พอหลาย ๆ แห่งมันก็จะระดับต่างกัน ถ้าสมมุติต้องถอดพร้อมกัน อาจจะลองแยกกลุ่ม เราก็ต้องแยกที่มาเพราะที่มาก็ต้องมี 2 แบบ คือ 1. ที่มาจากคนในชุมชน 2. นโยบายดันมาให้เกิด แล้วก็ลองดูว่าจุดเริ่มแรกจริง ๆ มันคืออะไร จากจุดเริ่มแรกแล้วมันขยายจุดมาอย่างไร เพราะฉะนั้นเวลาบรรยายต้องทำเป็นกลุ่ม ๆ ให้เห็นต่อเนื่องคิดครั้งแรกขึ้นมาลักษณะความคิดเป็นอย่างไร แล้วคิดไปคิดมาเป็นอย่างไร เราคิดอะไรบ้าง

4. เรื่องขั้นตอน ขั้นตอนละเอียด ถ้าจัดกลุ่มจะดี ขั้นตอนหลัก ๆ ดูเหมือนขั้นแรกคือ ขั้นเตรียมการ ขั้นสอง การเรียนรู้ ขั้นสาม การสร้างทีมงาน เวลาถอดเรื่องการสร้างทีมงานเราอาจจะอธิบายว่า

ประธานได้มาอย่างไร รองประธานได้มาอย่างไร คนทำงานได้มาอย่างไร กระบวนการนี้ทำงานกันได้อย่างไร เรียกว่ารายละเอียดการสร้างทีมงาน กฎเกณฑ์สร้างขึ้นมาอย่างไร มีกฎเกณฑ์อะไรบ้างที่สร้างกันขึ้นมา มีกฎเกณฑ์ที่ข้อ ระเบียบว่าด้วยการออม ระเบียบว่าด้วยการกู้ ระเบียบอะไรก็แล้วแต่ ระเบียบนี้ทำอย่างไร ถึงได้มา มีการประชุมกี่ครั้ง หรือไปเรียนรู้จากที่ไหนมา ขั้นตอนร่างกฎหมายระเบียบแล้วก็มาถึงการรับสมัครสมาชิกไม่เข้าใจ กรรมการไม่เข้มแข็ง ขาดความต่อเนื่องในการออม ถ้าเรามีบทเรียนมาเนี่ย ผมเข้าใจว่าสมาชิกไม่เข้าใจก็ต้องมีสมาชิกที่เข้าใจอยู่ด้วย จะมีแค่สมาชิกบางคนที่ไม่เข้าใจ เราอาจต้องถอดบทเรียนเรื่องสร้างความเข้าใจมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาดังนี้ กรรมการไม่เข้มแข็งก็ต้องถอดบทเรียนของพื้นที่ที่เข้มแข็งดูก็จะแก้ไขได้ ขาดความต่อเนื่องในการออมมีปัญหาอยู่ชนิดหนึ่งว่าทำไมถึงขาดความต่อเนื่องในการออม และก็พื้นที่ที่เขาออมต่อเนื่องได้เขาทำอย่างไร ก็อาจจะได้บทเรียน ก็ไม่ได้หมายความว่าบทเรียนจากพื้นที่นั้นจะมาใช้พื้นที่นี้ได้ทุกเรื่องไม่ใช่เนาะ เพียงแต่แต่ไปเรียนรู้ดูและลองทำดู ถ้าไม่ได้ก็ต้องลองแก้ไขให้สอดคล้องกับพื้นที่เรา ก็คงแค่นี้ เพียงแต่ใส่รายละเอียดลงไปจะได้เห็นภาพชัด

กลุ่มที่ 2 ร้านค้าชุมชน (โดยคุณศุภลักษณ์ ดีเฮว)

ก็อยู่เกี่ยวกับร้านค้าชุมชน สมาชิกที่อยู่ในทีมก็มีร้านค้าชุมชนด้วยกัน ก็มีหมู่ 1 สวนป่าน ของคุณ สุวดี แล้วก็ของผู้ใหญ่ลิลวัฒน์ ตอนพุทธา แต่ที่เราจะใช้ถอดบทเรียน ส่วนมากเราจะใช้ของหมู่ 6 สวนป่าน อย่างเช่นประเด็นของร้านค้าชุมชน เรื่องที่มาที่ไป เมื่อก่อนไปอบรม Sif เห็นเขาคุยกันเรื่องร้านค้าชุมชน เรื่องกองทุนหมู่บ้าน เรื่องกลุ่มออมทรัพย์ เราก็ชาวบ้านธรรมดาซึ้งเครื่องไปเห็นไปรู้อะไรทำอะไร ก็ไปคุยกับผู้ใหญ่บ้านไปประชุมกับพวกเขาหน่อย เขาก็ไม่ว่าง พอไปบอกกำนันก็ไม่ว่าง ก็เลยไปชวนพรรคพวก พอดีเป็นช่วงจังหวะหนึ่งชวนพรรคพวกไป แล้วก็ไปดูมา พรรคพวก 4-5 คน ก็ไปคุยสื่อสารกันเอง คือพรรคพวกกันเขาก็ไปนั่งคุยว่าที่นั่น ที่นี้เขาดี เขามีกิจกรรมหลาย ๆ อย่างน่าสนใจ ไปช่วยกันดู พวกกันไปศึกษาหลาย ๆ ครั้ง ประมาณ ต.ค. - ธ.ค. ก็ไปร่วมเกือบ 20 ครั้ง พอเขาเชิญมาก็ไปที่ไหนที่ไม่ให้ไป พอเรารู้ว่าดี เราก็เอารถไปกันเอง หลังจากนั้นก็มาคุยกันในหมู่บ้าน โดยการคุยตอนเย็น ๆ พอเขานั่งกินเหล้า ผมก็ไปนั่งคุย เพราะผมเป็นคนชอบคุยอยู่แล้ว ก็คุยได้เยอะ แล้วเพื่อนอีก 2-3 คน เขาก็มีกลุ่มของเขา เขาก็ไปคุยให้ฟัง เมื่อเห็นที่อื่นเขามี เราก็อยากมีบ้าง พอเราคิดว่าเราจะทำกิจกรรมในหมู่บ้าน ตอนแรกเราจะทำร้านค้าชุมชน เราก็มีแผนแม่บทชุมชน ซึ่งตอนนั้นกองทุนเพื่อสังคมก็ลงมามีแผนมาให้ แล้วก็สำรวจข้อมูลกัน หลังจากสำรวจข้อมูลเสร็จ เราก็อยากให้ชุมชนมีกิจกรรมและอยากให้มีความรู้สำหรับหมู่บ้าน คุยกันเองเลยประมาณ 10 กว่าคน อยากให้มีความรู้ของหมู่บ้านเองเลยได้ไหม เพื่อที่จะเอาเงินไปต่อยอดทำอย่างอื่นอีกก็ได้ โดยที่ไม่ต้องขอจากรัฐ เพราะว่าเราเป็นชาวบ้านกลุ่มแรก ๆ ที่ทำเรื่องนี้ไม่มีราชการ หรือผู้ใหญ่บ้าน กำนันเข้ามาร่วมเลย มีแต่คนเลี้ยงวัว คนขี่มอเตอร์ไซด์ คนรับจ้างไปวัน ๆ หนึ่ง มารวมตัวกัน พอเราได้แผนมา เราก็มาสังเคราะห์แผนแม่บทชุมชน เรื่องรายรับ - รายจ่ายก็เรียกชาวบ้านมาคุยกัน โดยมีแต่คนเล็ก ๆ หลายคน ตอนแรกไม่กล้าใช้หอกระจายข่าว เขียนกระดาดติดไว้ตามที่ต่าง ๆ ที่เขา

อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ดี ๆ ก็มาประชุมกันครั้งแรกประมาณ 50 - 60 คน ก็มาแล้วก็คุยกันเรื่องแผนแม่บทชุมชน แล้วก็เรื่องรายรับ - รายจ่าย ให้สำรวจพอสำรวจออกมาเราก็เชิญชาวบ้านมาอีก เชิญมาดูว่าวิเคราะห์แล้วรายจ่ายเรื่องเบียร์กับเหล้าเยอะ คิดโครงการเบียร์เสร็จแล้ว ทำเหล้ากับข้าวแช่กัน เพราะจากที่ทราบมาคนในหมู่บ้านผมมีปัญหาเรื่องข้าวแช่ เสร็จแล้วเราก็ไปคุยกับคณะวิทยากร ทางอำเภอ ทางอุตสาหกรรมจังหวัด ขอเอกสารการทำเหล้า ทำข้าวแช่ เขาให้เอกสารมาเยอะแยะเลยครับ หนา มาก เอกสารของกระทรวงอุตสาหกรรม เอกสารของสรรพากร แล้วให้คุณมาศึกษาเอา ผมก็ศึกษา เนื้อที่ต้องมี 20 ไร่ มีบ่อน้ำบาดน้ำเสีย มีโรงงานสภาพต้องมีมุ้งลวดปิดมิดชิด ต้องไม่มีอะไรเข้าไป แล้วชาวบ้านหมู่บ้านไม่มีเงินกันเลยแม้แต่บาทเดียว แล้วจะทำกันได้อย่างไร ก็คุยกับผู้ใหญ่บ้านในอดีต ท่านทราบท่านก็บอกเห็นไหมมันทำอะไรไม่ได้เลย เราก็ปรับเปลี่ยนใหม่ เอาแผนของหมู่บ้านขึ้นมาสังเคราะห์ว่าในเมื่อทำเองไม่ได้ มารวมซื้อรวมขายกันเลยดีไหม ซื้อเบียร์ ซื้อเหล้ามาขายกันเอง กินกันเอง มันก็ถูกหน่อย เบียร์ซื้อถังละ 300 บาท เขามาขายให้เราถังละ 320 บาท เมื่อก่อนนี้ตั้งแต่เริ่มตั้งร้านค้าใหม่ ๆ ชาวบ้านก็เห็นดี แต่ถ้าเราเอาเหล้า เอาเบียร์มาน้อย ๆ การที่เราเสียค่าน้ำมันรถ ถ้าไปเอาน้อย ๆ มันก็ไม่คุ้ม ก็ลองคุยว่ามีสินค้าตัวอื่นอีกไหม เราก็คุยว่าหน้าจะมีสินค้า อาหารแห้ง ข้าวสารมาขาย ผู้ใหญ่บ้านก็มาพูดว่า พวกคุณจะทำเมื่อไหร่ก็แจ้ง สหกรณ์โคนมหนองโพอยู่ใกล้ ๆ ทั้งหมู่บ้านเป็นสมาชิกกันหมด จะทำไปทำไมไม่เกิดประโยชน์ พอเขาว่ามาพวกผมก็วิเคราะห์กัน 6 - 7 ที่เป็นแกน ก็มาวิเคราะห์กันว่าหาอะไรมาโต้แย้งกับเขา ก็มีคนหนึ่งพูดขึ้นมาว่า แคปแลกกระป๋อง ๆ เดียวต้องไปซื้อถึงสหกรณ์โคนม ระยะเวลาไปกลับ 6 กิโลเมตรซื้อรถเครื่องไปกลับแล้วมันคุ้มค่างับแคปแลกกระป๋อง ๆ หนึ่งเหรอก ก็ตกลงกับชาวบ้านว่าจะเอาอย่างไร มีอีกครั้งที่เขาไม่ยอมให้ทำ แต่มีอีกเกินกว่าครั้งที่เขาอยากให้เราทำ ก็เลยขอให้พี่น้องคนไหนที่คิดว่าตัวเองเป็นคนไทย ก็ขอร่วมทำบุญให้หมู่บ้านก็เป็นนักทำบุญ ไปทำบุญที่วัด เวลาทอดผ้าป่าอยากได้หน้าเป็นประธานเสีย 1,000 บาท รองประธาน 500 บาท ช่วยมาทำบุญกับหมู่บ้านเพื่ออนาคตข้างหน้าได้ไหม บางคนก็ทำอย่างเต็มใจ บางคนก็พูดกระแนะกระแหงลองทำดูร่วมทุนกัน 120 คน ก็ได้เงินประมาณ 1 แสน 2 หมื่น 40 พันบาท เราก็ชี้ให้เห็นข้อดี - ข้อเสีย และร่วมระดมหุ้นกันแล้วที่นี้ก็เสนอจะจัดตั้งที่ตรงไหน ทุกคนก็เสนอที่สาธารณะตรงนั้นที่ป่าช้า บ้านคนนั้นดี บ้านคนนี้ดี เราก็นำมาวิเคราะห์วางแผนร่วมกัน ก็มีคนเสนอ แล้วร้านค้าที่อยู่ในหมู่บ้าน 3 ร้าน เราจะทำอย่างไรกับเขา ผมก็มีประมาณ 6 - 7 คน มาคุยกับเจ้าของร้าน ซึ่งในปัจจุบันก็อยู่ตรงกันข้ามกัน ซึ่งผมก็เข้าไปถามว่า ถ้าผมจะตั้งร้านค้าชุมชนจะมีปัญหาไหม ป้าก็ตอบว่า ป้าก็อายุมากแล้ว ตอนนั้นก็เลี้ยงหลานอยู่ ลูก ๆ ก็ทำงานกันหมดแล้ว ก็ไม่ขัดข้อง และก็มาเป็นสมาชิกด้วย แล้วก็ยังมีอีกร้านหนึ่งอยู่ห่างจากร้านค้า 100 กว่าเมตร เราก็ถามเขาว่ามีปัญหาไหมครับ เจ้าของร้านค้า เขาก็บอกว่ามันก็ดีนะ เพราะคนในหมู่บ้านอยากจะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอะไรสักอย่างหนึ่ง ที่เป็นหน้าเป็นตาของหมู่บ้าน เพื่อที่จะไปคุยกับหมู่บ้านอื่นเขาได้บ้าง แล้วเขาก็ถามว่าแล้วอาจจะเดือดร้อนไหม ถ้าตั้งขึ้นมาเขา

ก็บอกว่าลูก 2 คนก็เรียนจบแล้ว แล้วที่เขายายของก็ไม่ใช่อาชีพหลักเขาก็ไม่มีปัญหา เขาก็เป็นสมาชิกด้วยเหมือนกัน แล้วก็คุยตกลงกันเรื่องสินค้า ๆ ร้านที่ 3 ก็ตอนนี้เป็นที่ตั้งของร้านค้าชุมชน ตอนแรกป้าก็ขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ รายได้กำไรก็เดือนละ 1,000 กว่าบาท ก็เลยถามป้าเขาอย่างจริงจัง ผมจ้างป้าเป็นผู้ขายด้วย ขอเช่าร้านด้วยให้เดือนละ 3,000 บาท ป้ากับลุงก็เป็นผู้ที่มีคนเคารพ มีจิตใจดีงามและชอบมีส่วนร่วม แล้วก็ให้เช่าที่ตรงโรงรถเราก็ปรับปรุงแล้วก็ซื้อชิ้นต่าง ๆ มาหมดไป 40,000 กว่าบาท หลังจากนั้นก็จ้างป้าเดือนละ 3,000 บาทตอนแรกจ้างป้าคนเดียวก่อน ให้ป้ารับผิดชอบ เพราะเราคุยกันแล้ว ก่อนที่จะเลือกป้าก็มีตัวเลือกอยู่ 3 - 4 ตัวเลือก ที่จะมาเป็นคนขาย แล้วเราก็วิเคราะห์กันมาว่าจะเอาใคร ตกลงก็เอาป้าเจ้าของบ้าน เพราะป้าเขาจะเปิดร้านตอนเช้าได้ ซึ่งเขาจะเปิดตั้งแต่ตี 5 ก็จะมีสมาชิกบางส่วนที่แอบหลับ ๆ โดยที่ผมรู้มาแต่ไม่อยากรบกวนให้เขาเสียหาย เขาพูดว่าแล้วไปปรับปรุงโรงรถให้เขาดีเลยนะ พอจะเลิกแล้วก็ยกให้เขาฟรี ๆ ผมก็พูดว่าถ้าคุณกลัวโรงรถจะถูกยัดกลับไป คุณก็ไปซื้อสิ เพราะป้าเจ้าของบ้านเขาพูดแล้วว่าราบใดที่เขายังมีชีวิตอยู่ เขาไม่เอาคืน แล้วแต่พวกเราจะให้ หลังจากนั้นก็ทดลองทำ 1 ปี ได้กำไร แล่นกว่าบาท จากเงินแสนกว่าบาท จากที่เราดำเนินการ เราก็เอาเงินไปฝากธนาคารออมสินพอครบ 1 ปี มีการปันผล มีการกินเลี้ยงโต๊ะจีน มีการแจกของขวัญต่าง ๆ ให้สมาชิกทุกคน มีดนตรีมาเล่นด้วย บางคนลงหุ้น 100 บาท ตีใจฉันไปกินเลี้ยงโต๊ะจีน ฉันใช้มากกว่านี้อีก มาที่ร้านค้าลงหุ้น 100 บาท ได้กินโต๊ะจีนแล้วยังมีของขวัญกลับบ้านด้วย แล้วเรามีการปันผลให้อีกถ้าคุณเข้าหุ้น 100 บาท คุณได้คืน 10 บาท ผมเข้าหุ้น 10,000 บาทก็ได้ 1,000 บาท แล้วซื้อของไปปีแรกประมาณ 20,000 กว่าบาท แล้วก็ได้เงินเฉลี่ยคืนร้อยละ 3 บาท ชาวบ้านดีใจดีใจ เราต้องการเงินของร้านค้าส่วนหนึ่ง 100,000 บาท ปันผลเสร็จแล้วเหลือประมาณ 2 - 3 หมื่นบาท เราตั้งไว้เป็นเงินตรงกลาง เป็นเงินของหมู่บ้านไม่ใช่เงินของสมาชิกคนใดคนหนึ่ง เป็นเงินของสมาชิกทุกคน ปีหน้าถ้ามีการทำกิจกรรมใด ๆ ก็ออกมาเราจะเอาเงินไปช่วยเหลือแก่สมาชิก พอปีแรกของเราดี ใคร ๆ ก็อยากจะทำเงินมาเพิ่มเราก็ให้เพิ่มนิด ๆ หน่อย ๆ หลังจากนั้นเราขอมติสมาชิกว่าเงิน 100,000 กว่าบาทที่เราฝากไว้ในธนาคาร ซึ่งเป็นเงินหมุนเวียนอยู่ ขอออกมาเลยได้ไหมว่า ถ้าเรามีเงินตอนนี้ชาวบ้านยังไปกู้เขาคอร้อยละ 40 ผมยังเสียใจอยู่เลย กลุ่มสัจจะที่ผมตั้งเงินมาแล้วปล่อยกู้ไป 20,000 บาท เขาเอาไปปล่อยร้อยละ 40 จะหาวิธีการอย่างไร จะเล่นงานเจ้าหนี้ดี เพราะเราคุยกันไว้แล้วว่า มันเป็นการเอาเปรียบ ทำนานบนหลังคน กลับไปต้องจัดการ แล้วมีหมวกกันน็อคเข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านในหมู่บ้านผมประมาณ 40 - 50 หลัง เป็นหนี้หมวกกันน็อกรายละ 3 - 4 พัน เขาเก็บดอกเบี้ยทุกวัน วันนั้นผมและคณะกรรมการหลาย ๆ คน นั่งคุยกัน ก็มีรถเครื่องเข้ามาคันหนึ่งใส่หมวกกันน็อคเข้าไปในบ้าน ก็ทะเลาะกับเจ้าของบ้าน เสร็จแล้วก็ตบเจ้าของบ้านไปที่หนึ่ง เดก ๆ กำลังนั่งดูทีวีก็ร้องไห้ ผมก็ถามเขา เพราะตอนนั้นผมเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผมก็ถามเขาว่าคุณเข้ามาทำร้ายคนในหมู่บ้านได้อย่างไร เขาบอกเป็นหนี้ผม ผมจะทำอย่างงี้ก็ได้ ผมก็บอกว่าเป็นหนี้ส่วนเป็นหนี้ คุณมาทำอย่างนี้ได้ไง เขาก็บอก

ฉันมีเขา ทวี ไข่ 2 คน นั่งดู ทวี อยู่ก็ร้องไห้ ผมก็เลยคิดว่าเรามีเงินของร้านค้าอยู่ เราเอาไปปล่อยให้พวกนี้ได้ไหม โดยที่คิดราคาดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท พอหลังจากเจอเหตุการณ์นั้นก็ยอมตัดสินใจ อย่างคนไหนกู้ 10,000 บาท ผมก็ให้ผ่อนเดือนละ 1,000 บาท ก็ 10 เดือน ดอกเบี้ยประมาณ 50 บาท ก็คือมันอาจจะแพง แต่เงินไม่ได้เข้ากระเป๋าเราที่อยู่ในหมู่บ้าน พอเราทำตัวนี้ไม่ทำอะไร เราก็ตั้งกลุ่มสัจจะขึ้นมา กลุ่มสัจจะนี่คือการต่อยอดจากร้านค้า คือกลุ่มสัจจะขึ้นมา กลุ่มสัจจะนี่คือการต่อยอดจากร้านค้า คือ กลุ่มเรามีเงินอยู่แล้ว จะทำอย่างไรบ้าง หลังจากมีเงินให้สมาชิกกู้ มีเงินเฉลี่ยคืน พอมาถึงปีที่ 3 ปีที่แล้วเนี่ยเราก็มีอีกตึกกันขึ้นมาอีกว่า สมาชิกท่านใดถ้าอนโรงพยาบาล ทั้งครอบครัวเลย ถ้าคุณซื้อของเงิน 3 หมื่นบาทต่อปี ทั้งครอบครัว เพราะส่วนมากจะซื้อมากกว่า 30,000 บาทอยู่แล้ว ถ้าอนโรงพยาบาลเราจะให้คืนละ 100 บาท ครอบครัวหนึ่งได้รับเงินแค่ 5 คืน ต่อ 1 คน ใช้สิทธิ์ได้แค่ 5 คืน ทดลองส่วนในวงเงินแค่ 2 หมื่นบาท ก็เราไม่ให้ทั้งหมด คือถ้าเป็นโรคทั้งหมดทั้งหมู่บ้านขึ้นมาเราจะเสียเงินเยอะเกิน ปีแรกเราจึงทดลองแค่ 20,000 บาท ตอนนั้นก็เลยมา 6 เดือน แล้วก็ไม่เห็นมีใครเป็นอะไร เพราะเขาไม่อยากเข้าโรงพยาบาล ถ้าจำเป็นต้องเข้าเรามีเงินตัวนี้

เมื่อ 4 ปีที่แล้ว เราได้ระดมทุนและทำกิจกรรม มีกำไร เราก็เอาเงินพวกนี้มาบริหารจัดการ ถ้าเราไม่กล้าทำกิจกรรมพวกนี้ขึ้นมา หรือเราไม่ดันทุรังที่จะทำ หรือต้องให้คนในหมู่บ้านเห็นด้วย 100 % ก็ต้องครบกันไป คน 50% ของหมู่บ้านมาช่วยกันก็น่าจะทำได้ หรือ 20 % ก็ได้ แต่ที่เราทำมาก็ยังมีปัญหา เรื่องสมาชิกมีความเห็นแก่ตัว ระหว่างปีเรามีการแลกของขวัญ ระหว่างปีแจกแต่สมาชิก 2 ครั้ง มีสร้อยทองคำ ข้าวสาร อาหารในครัวเรือนหรือของใช้ในบ้าน โดยการแจกอุปถัมภ์ ผู้ใดซื้อสินค้า 100 บาท แจกอุปถัมภ์ชิงโชค 1 ใบ เมื่อครบรับแจกรางวัล ก็มีการเลี้ยงอาหาร และจับรางวัล ซึ่งไม่น่าคิดเลยเพราะเป็นการชิงรางวัล ไม่ใช่แจกทุกคน เมื่อสมาชิกไม่ได้ก็ไม่น่าพูดกันให้เป็นเรื่อง ส่วนพวกที่ได้ก็บอกว่าดี น่าจะมีอีก ปัญหาอีกเรื่องก็คือเรามีสินค้าหลายชนิดแต่ไม่ทุกยี่ห้อ บางคนอยากใช้ยี่ห้อนี้ ก็สั่งให้เรานำมาขายน่าจะจะมีอีก ปัญหาอีกเรื่องก็คือเรามีสินค้าหลายชนิดแต่ไม่ทุกยี่ห้อ บางคนอยากใช้ยี่ห้อนี้ ก็สั่งให้เรานำมาขาย เช่นยาสระผม เอสเซ้นเชียล สมาชิกอยากได้ ทั้ง ๆ ที่เราก็มีหลายยี่ห้อ ชันซิล แฟซ่า โดฟ ฯลฯ แต่เมื่อสมาชิกอยากได้เราก็จัดซื้อมา เมื่อสมาชิกมาซื้อก็ซื้อให้แค่ขวดเดียว แล้วก็ไม่มีซื้ออีก พอเราถามก็บอกว่าไม่ถูกกับหนังศีรษะ เราก็ไม่รู้จะทำอย่างไร เพราะเวลาซื้อเราต้องซื้อยกแพคเกจ ก็เลยต้องวางขายโดยไม่มีผู้สนใจที่จะซื้อ แต่เราก็แก้ปัญหาโดย เมื่อถึงการปันผลสิ้นปี เรามีการแจกของขวัญให้แก่สมาชิก เราก็นำสินค้าที่ขายไม่ค่อยดีออกมาจับฉลากแจกของขวัญ อีกเรื่องเรื่องของนมผง ซึ่งมีราคาแพง เพราะใช้เลี้ยงทารกแรกเกิด สมาชิกก็สั่งซื้อซึ่งเราก็แจ้งว่าราคาแพง ถ้าซื้อมาแล้วสมาชิกใช้น้อยก็อาจขายไม่ออกได้ ซึ่งทางสมาชิกก็รับรองว่าจะซื้อ เราซื้อมาแรกก็ซื้อกันดี แต่พอเด็กโตขึ้นต้องเปลี่ยนสูตรนมผง เป็นขนาด 6 - 12 เดือน 1 - 3 ปี ก็ยังให้เราจัดมา แต่พอรุ่น 1 - 3 ปี เขาใช้แค่กล่องเดียวอีก 5 กล่องเขาไม่ซื้อ เพราะสินค้าเราซื้อยกแพคเกจ เรา

แก้ปัญหาโดยเมื่อประมาณอีก 1 เดือน นมจะหมดอายุ เราก็ให้สมาชิกที่มีลูกอายุไม่เกิน 3 ขวบ นำรายชื่อ มาจับสลากแรนงมผงตัวนี้กัน ณ ปัจจุบัน ผมเป็นคนซื้อสินค้าเอง สินค้าทุกอย่างขึ้นราคาตลอดไปวันก่อนอีก ราคา มาวันนี้ก็ราคาสินค้าจะขึ้นราคาไม่คงที่ บางครั้งนาน ๆ จะเจอสินค้าที่ถูกเพราะมีการโปรโมต สินค้า ทำให้เราคิดราคาขายปลีกไม่ค่อยถูกแต่เราก็จะมีการแก้ปัญหาซึ่งจะเล่ากันในข้อต่อไป

ปัญหาต่อไปการแตกแยกด้านความคิด ซึ่งผมพูดว่าเรามีเงินอยู่ก้อนหนึ่ง ซึ่งแต่ละคนก็อยากทำ อย่างโน้นอย่างนี้ ซึ่งเงินเรามีไม่มากถ้าเราไปทำอะไรหลาย ๆ อย่าง เงินสำรองที่เป็นทุนก็จะหมดไป ถ้า สมาชิกถอนหุ้นเราจะเอาเงินที่ไหนไปให้ และถ้าเรามีเงินมากพอเอาก็น่าจะเอาไปใช้เกิดประโยชน์แก่สมาชิก ไม่ใช่เก็บไว้ให้มากขึ้นเรื่อย ๆ แต่สมาชิกยังเดือนร้อน ก็น่าจะนำมาช่วยเหลือสมาชิกบ้าง อย่างน้อยให้สวัสดิการ ให้มีการซื้ออาหารในกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่นบริจาดเงินจัดกิจกรรมแต่กลุ่มเยาวชน ผู้สูงอายุ ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น และกันเงินไว้เป็นทุนส่วนหนึ่งเพื่อเวลามีปัญหาเราก็นำเงินมาจัดการแก้ปัญหา ของร้านค้าได้

เรื่องทะเลาะกันระหว่างสมาชิกกับกรรมการ ผมซึ่งเป็นประธานร้านค้าชาวบ้านได้เลือกให้เป็น อบต. ก็มีสมาชิกบางคนทิ้ง อบต. แล้วไม่ได้ก็พยายามพูดให้แตกแยก โดยกล่าวหาว่าใช้เงินของร้านค้าให้สมาชิก กุ้ย้ม ทำให้คนเลยเลือกเป็น อบต. แล้วก็พาลูก ๆ หลานบอกว่าไม่ต้องไปอุดหนุนมัน ร้านอื่นก็มีไปซื้อร้านอื่นก็ได้ แต่พอเรามีกิจกรรมที่ดี มีการบริหารงานที่โปร่งใส เขาก็กลับเข้ามาซื้อ แต่ถ้าผมอยู่เขาก็ไม่เข้าให้ลูก ๆ หลาน ๆ มาซื้อ พอผมไม่อยู่ตัวเขาก็เข้ามาซื้อกับคนขาย ซึ่งเราก็ได้จากสมุดบัญชีรายวันของร้านค้า ตอนนี้ปัญหาที่หนักมากก็คือน้ำมันราคาแพง เราก็แก้ปัญหาโดยกำหนดวันไปซื้อเดือนละ 4 ครั้ง ไป นครปฐม 2 ครั้ง ไปโพธาราม 2 ครั้ง โดยให้ของหมดหลายรายการแล้วไปซื้อทีละมาก ๆ โดยเช่ารถ กระบะที่มีแผงข้างไปซื้อ แต่รถปัจจุบันส่วนมากจะมีรถ 4 ประตู แต่ปรถมมีแผงข้างหายาก ใช้รถไม่มีแผงข้างไปซื้อบางทีต้องวิ่ง 2 เทียว แต่รถมีแผงข้างวิ่งเทียวเดียวหมด สามารถลดต้นทุนค่าน้ำมันไปได้

คนที่ดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการร้านค้า อยากเป็นแต่ไม่ค่อยจะมาทำงาน ซึ่งปัจจุบันกรรมการร้านค้ามี 11 คน แต่มาทำงานกันไม่เกิน 7 คน แต่เวลาปันผลให้กรรมการ ก็ได้เท่ากับคนอื่นทำให้ไม่เกิดความเป็นธรรมต่อคนทำงาน และปัญหาสมาชิกบางคนลงหุ้นแค่ 100 พอครบกำหนดจ่ายตามที่ตกลงกัน เช่น เงินไว้ 1,500 บาท เมื่อถึงกำหนดใช้ก็ใช้แค่ประมาณ 600-700 บาทก็เงินต่อไปอีกครบกำหนดจ่ายก็เป็น 2,000 บาท เพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ เราก็คุยกันในคณะกรรมการว่าจะทำอย่างไร ก็มีการตั้งระดับการเงินไว้ว่าหุ้นเท่าไร ควรจะเงินเท่าไร แต่ถ้าเงินเยอะแล้ว เวลาทวงถามแล้วไม่เข้าร้าน ก็ไม่เป็นไร คณะกรรมการร้านค้าบางคนก็เป็นคณะกรรมการฌาปนกิจของตำบลสวนป่า ถ้าบ้านใดมีสมาชิกในบ้านเสียชีวิต ก็จะหักเงินฌาปนกิจตามจำนวนที่ค้างไว้กับร้านค้าก่อน ที่เหลือก็คืนไปยังสมาชิกที่ได้รับค่าฌาปนกิจ

ต่อไปเป็นปัญหาของกลุ่มที่วิเคราะห์ขึ้นมาเรื่องคนขายของไม่ซื่อสัตย์ เสียสละเข้ามา เราต้องดูแลให้ดี โดยใช้ระบบตรวจสอบและเรื่องของบัญชีเข้าช่วย

- ร้านค้าชุมชน ตำบลสวนป่านเคยไปคุยกับกรมส่งเสริมการเกษตร ให้ช่วยในระบบบัญชี ซึ่งทางกรมส่งเสริมก็คุยถึงเรื่องระบบแพคกิ้ง วัสดุแมคโค โลตัส บิ๊กซี ผมพูดว่าร้านค้าของเรามีระบบอาหารบางที่เศษเงิน 1 บาท เราก็ไม่เอา ของบางอย่างให้แถม บางอย่างขายเป็นแพคราคาหนึ่ง ขายเป็นชิ้นเดียว อีกราคา ลูกอม 1 บาทต้องลงบัญชีใหม่ บุหรี่ 1 ตัวละ เอาของไปก่อนแล้วตอนเย็นมาให้ ฯลฯ จะทำได้หรือไม่ ถ้าใช้ระบบบัญชีที่แข็งตัวก็สู้ไม่ได้ เราใช้ระบบเห็นหน้ากันไว้ใจกัน อาหารในการทำบัญชีได้ใหม่ทางกรมส่งเสริมบอกไม่ได้ ถามว่าระบบบัญชีมีการผิดพลาดไหม ตอบได้เลยว่าต้องมีผิด 100% แต่ต้องแก้ด้วยความไว้วางใจกัน ทำอย่างไรจะสื่อสารให้สมาชิกเข้าใจกันมากกว่า ปัญหาการซื้อของจากร้านบิ๊กซี แม็คโคร โลตัส ออกบิลเสียภาษี 7% แต่ผมซื้อกับยี่ปัวไม่ได้เสียภาษี 7 % ทำให้ของทางร้านเราถูกกว่าพวกบิ๊กซี แม็คโคร โลตัสเป็นบางตัว ทางกรมส่งเสริมบอกว่จั้น คุณก็หนีภาษีละสิ ผมบอกครับ แต่เรายึดถือประโยชน์แก่สมาชิกเป็นหลัก

เราจะแก้ไขเรื่องร้านค้าชุมชนโดย ใช้วิธีอาหาร ใช้การซื้อสินค้าที่จำเป็นและสมาชิกส่วนใหญ่ใช้และสินค้าราคาขึ้น ถ้าสมาชิกบ่นว่าแพง เราก็ให้ดูใบเสร็จที่เราซื้อมาว่าต้นทุนเท่าใด ถ้าเป็นสินค้าที่ใช้ในการดำรงชีวิตเราก็คิดกำไรเพียง 10% หรือ 15% เป็นอย่างสูง ส่วนสินค้าฟุ่มเฟือยเช่น เหล้า บุหรี่ ไซดา เครื่องดื่ม ฯลฯ ขายตามราคาท้องตลาด อย่างเรื่องน้ำมันแพงก็ข้างมัน ถ้ามันขึ้น เราก็ใช้ให้ประหยัดขึ้น สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งแล้วไม่มาช่วยงานก็ให้สมาชิกเลือกคนที่ทำงานกันหน่อย ส่วนเรื่องรถซื้อของหายากนั้น ๆ ถ้าจะซื้อก็มีเงินส่วนหนึ่งที่นำมาซื้อได้ แต่ซื้อแล้วใครจะรับ เพราะคนซื้อของและผมขับไม่เป็นก็ต้องจ้างเขาอีก 200-300 บาท เช่นกัน สู้จ้างทั้งรถทั้งคน 300 บาท ไม่ดีกว่าหรือ รถก็ไม่ต้องจอดทิ้งเสียค่าบำรุงรักษา ตลอดจนค่าน้ำมันอีก ส่วนคนขายไม่ซื้อสัद्याีให้ออก แล้วก็คุยกับสมาชิกถึงปัญหาช่วยกันแก้ไขปัญหา

ผลที่ได้รับจากร้านค้าชุมชน 3 – 4 ปีที่ผ่านมา

1. เป็นที่รวมคนตอนเย็น จะมีคนมาพูดคุยกันบริเวณหน้าร้านค้า เด็ก ๆ วิ่งเล่น มานั่งอ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น
2. สินค้าราคาถูก
3. มีกำไรเป็นเงินทุนในการช่วยเหลือกิจกรรมอื่น ๆ และขยายผลไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ ได้
4. ความสามัคคีเพิ่มขึ้น
5. มีความเป็นเครือขายกัน เช่น ร้านค้าตำบลดอนพุดรา ตำบลดอนข่อย ตำบลคลองจินดา เพราะก่อนจะตั้งร้านค้าชุมชนของตำบลสวนป่าน เราไปดูงานกันหลายที่เช่น ตำบลคลองจินดา ร้านค้าชุมชนของผู้ใหญ่โตชัย ร้านค้าชุมชนตำบลอนรวกแล้วนำมาปรับปรุงประยุกต์ให้เข้ากับตำบลของเรา เพราะจะลอกเลียนแบบ โดยไม่ปรับให้เข้ากับภูมิประเทศ บริบทของตำบลเราไม่ได้

6. มีความสนใจแก่ตัวเราและสมาชิก เพราะเมื่อปี 2544 มีการอบรมพัฒนาคนเราเคยออกไปฟรีเซ็นต์ให้แดนหลายที่ถึงเรื่อง ได้ร้านค้าชุมชนในฝันของตำบลเรา มีการวาดรูปร้านแล้วนำมาติดไว้ที่ศาลากลางหมู่บ้าน มีคนหัวเราะว่าทำไม่ได้หรอก แต่ปัจจุบันเราทำได้และดีพอสมควรก็เป็นการสุขใจของคนทำงานในหมู่บ้าน
7. มีความรื่นเริง ฮาเฮ กันในหมู่สมาชิก ถึงปีใหม่มีกิจกรรมเลี้ยงอาหาร จัปฉลากของขวัญ แก่สมาชิกทุกคน ไม่ต่ำกว่ารายละ 40 บาท สูงสุด 500 บาท แจกทุกคนที่เป็นสมาชิก และนำรายชื่อสมาชิกไปแจกรางวัลใหญ่ โดยมีหม้อหุงข้าวไฟฟ้า พัดลม เป็นรางวัลพิเศษอีก สมาชิกของ 4% ได้ใหม่จากเงินเฉลี่ยคืนที่ให้ 3% บอกไม่ได้เพราะยกตัวอย่างบัตรเติมเงิน 300 บาท ทางร้านได้กำไร 10 บาท เงินเฉลี่ยคืน 3% เป็นเงิน 9 บาท ทางร้านได้กำไรเพียง 1 บาท ถ้าเฉลี่ยคืน 4% เป็นเงิน 12 บาท ทางร้านขาดทุน 2 บาท จะทำไปทำไมถ้าขาดทุน ก็มีบางคนบอกฉันซื้อเงินสด บางคนซื้อเงินเชื่อก็ได้เฉลี่ยคืนเท่ากัน ไม่ยุติธรรมกับฉัน ก็เลยคิดกันว่าจะทำอย่างไร ก็ได้ทางแก้ คนไหนซื้อสินค้า 100 บาท ด้วยเงินสดแจกคูปองส่วนลด 1 บาททันที ยังเว้นบัตรเติมเงินทุกราคา จะไม่ได้ส่วนลดเงินสด
8. ร้านค้าชุมชนที่มีปัญหาเราก็สามารถนำมาเป็นบทเรียนให้แก่ร้านค้าอื่น ๆ ได้ และทำอย่างไรจะไม่ให้เกิดปัญหานี้อีกหรือหาทางป้องกันไว้ก่อน
9. สามารถขยายไปสู่กิจกรรมอื่นได้เช่น กลุ่มสัจจะ , กลุ่มสะสมทรัพย์ , ลานกีฬา , กลุ่มเยาวชน , กลุ่มผู้สูงอายุ โดยสามารถนำกำไรสนับสนุนกลุ่มกิจกรรมอื่น ๆ ได้
10. ร้านค้าชุมชนที่ดีสามารถให้เครือข่ายไปเรียนรู้ เพราะเราไม่ได้รับบช่วยเหลือจากใครก็ตามที่เป็นราชการหรือเอกชน เราได้ทุนจากชาวบ้าน ระบบบัญชีให้ชาวบ้านเรียนรู้ คัดแปลงมาใช้

- อาจารย์ปัญญากร แก้วส่อง

ถ้าจะให้ถอดบทเรียนก็ให้คุณครูลักษณะพูดใส่เทป แล้วมาเรียบเรียงก็ได้การสรุปชัดแล้ว โดยการจัดหัวข้อให้ชัด ๆ โดยหลังจากฟังแล้วในกรณีอย่างนี้ไม่น่าจะเพียงถอดบทเรียนน่าจะนำมาวิเคราะห์ให้ถึงผู้นำชุมชน เพราะถ้าวิเคราะห์แล้วให้วิเคราะห์ถึงการทำงานของครูลักษณะทำอะไร ความเป็นมาก่อนทำงานชุมชนมาอย่างไร ภายใต้เงื่อนไขอย่างไรของชุมชน มีเรื่องน่าสนใจหลายเรื่อง เพราะฉะนั้นก็ไม่มีอะไรเรื่องที่เล่ามานั้นก็ถอดบทเรียนไปในตัวแทบไม่ต้องหาเพิ่ม เว้นแต่ว่าบทเรียนบางประเด็นเป็นกลุ่ม ๆ กลยุทธ์การตลาด เช่น แจกของ มีสวัสดิการ เป็นต้น ส่วนเรื่องที่เล่ามาสามารถมองเห็นเป็นภาพได้

กลุ่มที่ 3 เรื่องแผนชุมชน (โดยคุณสังเวียน เอกจีน)

ซึ่งทางผมก็ใช้แผนชุมชนในการทำงานก็พยายามไปสืบค้นที่มาที่ไปมาจากไหน ก็รู้ว่ามีชุมชนที่บ้านไม่เรียง ก็คิดที่จะแก้ปัญหาทางพารา ก็แก้กันไปจนมากิจกรรมหลายเรื่อง มีมูลนิธิหมู่บ้าน ลงไปถอดบทเรียนและสร้างองค์ความรู้ใช้ชื่อว่ากระบวนการประชาพิชัย จากนั้น SIP เข้ามาสนับสนุนด้วยเลยใช้ชื่อของคำว่าแผนแม่บทชุมชน โดยทาง พอช. ใช้ชื่อว่าแผนชุมชน ที่แน่ก็คือหลักอริยสัจ 4 ไม่ว่าจะใช้ชื่อชื่อกี่ตามก็คือเครื่องมือการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาตัวเอง พี่น้องนครปฐมเราทำอยู่ 2 ประเภท คือ คุณศุภลักษณ์ , อาจารย์พิชัย พยายามสืบค้นเรื่องของชุมชนตัวเอง ว่าจนเพราะอะไรก็พยายามแก้ไขกันจนมาถึงนโยบายของรัฐบาลสนับสนุน เรามีโอกาสได้ร่วมก็ได้ให้เครื่องมือนี้ก็เป็นอีกมิติหนึ่ง โดยความร่วมมือหลาย ๆ ฝ่าย ซึ่งแต่ก่อนเราทำแต่ฝ่ายเดียว เป็นอีกมิติหนึ่ง

กระบวนการทำผมเริ่มเป็น 3 ชั้น

1. เวทีจังหวัดเป็นเวทีเปิดตัวทำความเข้าใจในแผนร่วมกัน เป็นการเปิดตัวทำแผนร่วมกัน 3 - 4 ฝ่าย จะมีทีมอำเภอแต่ละที่ได้พบกับนายอำเภอของแต่ละอำเภอ หาข้อมูลของทั้ง 2 ฝ่ายทั้งของเราและของรัฐ แต่ปัญหาที่พบในเวทีคงไม่ใช่ปัญหาเป็นเรื่องที่ทางราชการตึงกันมากกว่า เช่นชื่อของโครงการบูรณาการก็จับเป็นประเด็นกันว่าทางราชการไม่เข้าใจ ผมไม่ได้จับตาคัดเคอร์เลยไม่เข้าใจ พวกเราที่ไป คงได้ยิน แล้วภาคประชาชนมีตัวตนด้วยหรือเพราะว่าเราจะขับเคลื่อนเรื่องนี้ แต่สรุปก็ผ่านไปด้วยดี และภาครัฐก็จะสนับสนุนเต็มที่

2. เวทีเตรียมการเราก็ไปเตรียมการที่เมืองกาญจนบุรี เตรียมทีม มีการวิเคราะห์โครงการใส่ข้อมูล หาแกนนำเรามีเวิร์กช็อปหาทางแก้ปัญหา ได้ร่างชุดแบบสำรวจข้อมูล ก็ให้แต่ละอำเภอออกแบบกัน แล้วนำมาหลอมรวมกันเป็นชุดของจังหวัด ซึ่งที่เจอหลายคนหลายความคิดมีแสดงกัน ภาคประชาชนกว่าจะคุยกันเป็นฉันทามติหรือตกลงก็ใช้เวลาแต่ก็เป็นที่ดีที่ได้ข้อมูลมาจากหลายฝ่าย

3. ทีมอำเภอแต่ละอำเภอลงพื้นที่เปิดเวทีทำความเข้าใจในการเก็บข้อมูลแต่ละพื้นที่ ซึ่งเสียงสะท้อนก็ออกมาเก็บอีกแล้วหรือเราก็ให้เหตุผลว่าเหมือนกับเป็นโรค ถ้าไม่มีสาเหตุจะหาทางแก้ไขโรคต่าง ๆ ได้อย่างไร และต้องบอกอาการให้หมดทราบ จึงจะรู้ว่าโรคอะไรจึงจะรักษาได้ถูก และได้คนที่เชื่อมั่นว่าจะแก้ได้ในปัญหาอาสาศมัครมาเก็บข้อมูล และสอนเทคนิคในการเก็บข้อมูล หรือจากการสังเกตก็ได้ เรื่องการเก็บข้อมูลมีการวิพากษ์กันว่าเก็บอย่างไร เราจะเก็บกันตามหม้อข้าวไม่ได้ เก็บตามทะเบียนบ้าน ตอนนี้อยู่ในขั้นกำลังเก็บอยู่ ตอนนี้คุณค่าในขั้นต้นได้การประสาน เช่นการประสานหน่วยงานรัฐ บางที่เราโดนยื้อ เช่น บางอำเภอก็ให้ลงสู่กลุ่มโดยตรง แต่เราก็อาศัยความยืดหยุ่นของมวลชนเป็นการขับเคลื่อน แบบที่พี่อำพลพูดว่าเราต้องแน่นในทิศทางของเรา แม้แต่นโยบายในตัวเองตัวนี้ อีกอย่างที่ได้เป็นการปลุกจิตของคนทำงานเราต้องชี้ให้เห็นว่า การแก้จนถ้าไม่แก้ด้วยตัวเองก็คงจะให้ใครช่วยไม่ได้ ให้เห็นอุปสรรคของตัวเอง การเห็นทางออกของตัวเอง เราโดยกระแสการวิภาควิจารณ์ในการทำงานของตัว อีกเรื่องคุณค่าในด้าน

เทคนิคในการประสาน เพราะเราต้องประสานกับหลายๆ ส่วน อีกอย่างหนึ่งเราสามารถเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในบางเรื่องได้ชี้ให้เห็นให้เขาเลือกเปลี่ยนวิถีที่หวังพึ่งพิงคนอื่นว่าของฟรีไม่มีต้องพึ่งตนเอง วัตถุดิบค่าของผู้นำ กรณีตัวอย่างของตำบลบางระกำ นายกอบต.เอาด้วย หัวขบวนเอาด้วยเวลาทำแผนก็สบาย นายกอบต.เอาเข้าแผนของ อบต. คนทำงานก็ง่ายขึ้น ของตำบลดอนพุทรา นายกอบต. ไม่ร่วมด้วย ตำบลดอนข่อย นายกอบต.บอกไว้สาระ ไม่ใช่เรื่องของเรา ถ้าเรามีผู้นำที่ศรัทธาในขบวนการของเรา เราก็ไปได้สวย อีกเรื่องคือรู้ภายในตัวเอง อย่างป่าที่ทำการเก็บข้อมูล เขารู้สึกมีความสุขในการทบทวนตัวเองว่ามีรายได้เท่าไร จ่ายเท่าไร ถ้ารายจ่ายมากกว่ารายรับจะได้ทบทวนตัวเอง ไม่ต้องถึงกับทำแผนหรือกิจกรรมในก็ได้ เป็นคุณค่าภายในตัวเอง สมมุติว่านำรายได้ลบรายจ่ายมีกำไรสักนิดหนึ่ง แต่พอดูหนี้สินแล้วกำไรไม่สามารถนำมาจ่ายดอกเบี้ยได้พอ เท่าที่จับมาได้ก็เพียงเท่านั้น

- อาจารย์บัญญัติ แก้วสอง

วิเคราะห์ทางกลุ่มนี้สามารถเก็บเกี่ยวบทเรียนได้หลายประเด็น ก็อยากเห็นทฤษฎีกลุ่มก็มีบทเรียนอะไร นำมาทำงานต่อไป ลงทั้งรายละเอียดลงทั้งบทเรียนเล็ก ๆ เป็นประเด็น ๆ ชี้ให้เห็นว่าพลองมีทำงานเราก็ได้บทเรียนเป็นประเด็น ๆ ดึงออกมาได้ เพราะฉะนั้นการดึงบทเรียนเล็ก ๆ ก็สามารถนำมาใช้งานได้ เช่นการทำงานก็นำมาซึ่งบทเรียนแห่งความสำเร็จ การแก้ปัญหาเป็นตัวอย่างให้คนทำงานต่อไปมีบทเรียนในการทำงาน การขับเคลื่อนต่อไป

กลุ่มที่ 4 เกษตรประณีต (โดยคุณวิथा จินดาแดง)

เรามารู้จักคำว่า เกษตรประณีต คือ การทำเกษตรในพื้นที่ที่เรามี 1 ไร่ หรือมากกว่านี้ ก่อนที่เราจะทำ มีการวางแผนการใช้ที่ดินอย่างคุ้มค่า จะปลูกอะไรบ้าง เลี้ยงปลา มีการวางแผนก่อนที่เราจะลงพื้นที่จริง ประเภทที่ปลูกคือ ผักสวนครัว, ผักกินได้, ไม้ยืนต้น คือไม้ที่ใช้ปลูกสร้างอาคารบ้านเรือน, ไม้บ้านาญ คือไม้ที่ปลูกระยะ 20-30 ปี หลักการปลูกทุกอย่าง ถ้าเหลือเราก็แจกเพื่อนบ้านกิน ถ้าเหลือก็นำไปขายได้ ขั้นตอนการเริ่มลงมือที่จะทำ ขั้นตอนแรกการออกแบบผังของสวนหรือที่นา มีแหล่งน้ำเราก็เลี้ยงปลาไปด้วย ปลูกพืชระยะสั้นก็คือ พริก, มะเขือ, ผักบุ้ง ไม่เกินเดือนก็กินได้ แจกเพื่อนบ้านได้ และขายได้ พืชระยะกลางคือ ไม้ไผ่, ไม้รวก ประมาณ 1-2 ปี ก็ใช้ได้ พืชบ้านาญ ได้แก่ สะเดา, ลัก, ยางนา, กระถินณรงค์ใช้ปลูกสร้างบ้าน ลงมือทำตามที่เราวางแผนในการปลูกพืช บำรุงรักษาโดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และรักษาธรรมชาติไปเอง ปุ๋ยอินทรีย์เราใช้ในช่วงเวลาเล็ก ๆ ประมาณ 6 เดือน พอมันเริ่มโตมีใบหล่นลงมามันก็เป็นปุ๋ยของมันเอง คุณค่าที่จะได้จากสวนเกษตรประณีต คือ ทางเศรษฐกิจ เราไม่ต้องซื้อ เราสามารถนำมากินโดยไม่ต้องซื้อ เป็นการประหยัดเงินในครอบครัว ส่วนที่เหลือก็คือแจกเขากินเหลือก็เอาไปขาย ส่วนไม้เศรษฐกิจ ประมาณ 10-20 ปี ก็ใช้ได้ กว่าผมจะ 60 ปีก็ใช้ได้ ถ้าอยู่ไม่ถึงก็ให้ลูกหลานใช้ได้ พวกไม้ยาง, ไม้สัก อายุนานต้นมันก็จะใหญ่ดี เนื้อไม้ก็แข็ง

หลักการทางจริยธรรม คุณธรรม ต้นไม้ส่วนมากประชาชนมาร่วมช่วยกันปลูก อย่างที่เราทำเกษตรของหมู่บ้าน ศึกษาให้ที่ใช้เป็นแปลงสาธิต เราก็ปรึกษาชาวบ้านดู ว่าแปลงสาธิตเกษตรประณีตจะทำแบบไหน ชาวบ้านมาช่วยกัน ทีมงานก็ไปช่วยกันปลูก พอผ่านมาช่วงหนึ่งเขาก็จะย้อนกลับไปดูต้นไม้ที่เขาปลูกกัน มันเจริญเติบโตหรือไม่ และผลผลิตที่ได้จากสวนเกษตรประณีต ได้ทั้งน้ำใจและบารมีของเจ้าของสวน ใช้ระยะเวลาการปลูกไม่นานก็กินได้ แต่ต้นไม้ต้นนี้ วันนั้นพ่อค้าต้องเขาบอกว่าจะให้ซีซีโคลน,ซีหมู,ซีเป็น มันก็ไม่ตาย แต่ถ้าใส่ความซีเกียจมันตายแน่นอนเลย แต่เราก็หมั่นดูแลรดน้ำ

แนวทางการพัฒนาผลทำได้แน่นอน เพราะต้นไม้ที่ปลูกโตมากแล้ว ผลที่ได้ เช่น สะเดา สามารถเลื่อยทำข้าวฟ่างบ้านได้ ไม้กระถินก็เลื่อยทำกระดานได้ 4-5 ปี ไม้ไม่ก็ใช้ทำโครงหลังคา ในแปลงเราก็มีหญ้าแฝกมุงหลังคาอยู่ได้ ใครสนใจก็ไปดูได้ที่ หมู่ 6 ตำบลคลองจินดา อ.สามพราน เป็นเกษตรต้นแบบของนครปฐมได้ ใครสนใจก็ไปดูได้นะครับ

- อาจารย์บัญญัติ แก้วส่อง

เราจะเห็นเวลาถอดแต่เวลามันน้อย ประเด็นที่ถอดออกมามันกว้าง บางอันลงไปก่อนที่ยังไม่ได้ทำ จะตั้งข้อสังเกตให้ดู เวลาถอดบทเรียน จะเห็นว่าเกษตรประณีต เวลาพูดถึงคุณค่าเกษตรประณีต ถอดได้หลายคุณค่า แต่คุณค่าบางตัวมันยังไม่ชัด หรือบางตัวยังไม่มี แต่เรากระโดดไปถอดก่อน เช่น ทีมมองว่าไม่จะได้ใช้สอยข้างหน้า บทเรียนยังไม่เกิด เป็นเพียงความคาดหวังที่มันจะเกิดไม่ใช่เกิดแล้ว ไม่ใช่ปลูกจนเห็นแล้วได้นั้นคือ บทเรียน ตั้งข้อสังเกต ได้คุณค่าทางเกษตรได้ เรามักจะวางคุณค่าอยู่ 3 อย่าง อย่างแรก คุณค่าการพึ่งตนเอง อย่างที่สอง คุณค่าเรื่องความสัมพันธ์และเคารพธรรมชาติ คุณค่าที่สาม การเกื้อกูลแข่งขันและสังคม เวลาถอดคุณค่าทางเกษตร คือเป็นแหล่งอาหารคือการพึ่งตนเอง มีอาหารกินไม่พอ ยังได้แจก การแจกเป็นการขอมอาหารประเภทหนึ่ง คือลักษณะการเกื้อกูลแบ่งปัน เป็นคุณค่าการแลกเปลี่ยนคุณค่าความสัมพันธ์ มีน้ำใจกันมากขึ้น ต้องถอดจากของจริง เช่นได้ผักอะไรไปให้ ให้บ่อยหรือไม่ แล้วเขาเอาอะไรมาให้เราบ้าง ถ้าเราสรุปให้เห็นนี่คือระบบการขอม การเกื้อกูลกัน จะเห็นการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันเมื่อเราได้อาหารแล้ว ได้แจก ได้ขาย พี่ชิตได้ขายก่อนช่วงแรกได้ขายอะไร พอพี่ชิตกลางขึ้นมันได้อะไร พี่ชิตจะยาวยังไม่ทัน กรณีพ่อค้าต้อง ต้นไม้ต้นนั้นที่ปลูกไว้ได้ให้ลูกขายไว้ปลูกบ้าน ก็ปีถึงจะสร้างบ้านช่วยลดรายจ่ายได้เยอะ มันมีคุณค่าของการลดรายจ่าย มีทั้งรายจ่ายทางอาหาร รายจ่ายทางการผลิต การผลิตคือ ซื้อปุ๋ย,ซื้อพันธ์,ค่ารถไถ มันลดรายจ่ายทางการผลิตลง เป็นคุณค่าทางการผลิตให้สามารถลดลงและมีคุณค่าทางด้านการพึ่งตนเอง คุณค่าเชิงสุขภาพ เพราะได้กินอาหารที่มีสารพิษ ทำงานอยู่กับไร่นาที่ไม่มีสารพิษ คือมองแบบอาชีวอนามัยที่ดี เพราะสภาพแวดล้อมมันดี ผู้ที่ปลูกแตงโมแถวร้อยเอ็ด บางคนหลังเมื่อยแบกแตงโม เนื่องจากแตงโมมีสารพิษสูงมากในกระบวนการทำ ผู้ขายที่ทำงานพวกนี้มักจะตายเร็ว ถ้ายกคุณค่าออกมาให้เห็นก็จะเห็นว่าสุขภาพดี มีความสุขกายสบายใจ ดึงจากของจริง อาจให้คนที่ทำ

แล้วเล่า ถ้าดึงออกมาแค่พลังเกี่ยวกับตัวเราเอง พึ่งตนเองจะเห็น แต่ถ้าดึงหลายตัวก็จะเห็นชัดว่ามันน่าทำ
ว่าเกษตรประณีตน่าทำ เพราะมันมีดีตั้งหลายตัว ถ้าถามต่อว่ามันมีคุณค่าอะไรกับสิ่งแวดล้อม ถ้ายกมาได้ก็
ดี บางทีพอเริ่มเกษตรประณีต เมื่อก่อน ปู-ปลา หายหมดในนา ตอนนี้มีปูปลา ผักได้เก็บกิน มีการ
กลับคืนมาในรูปของอาหารเป็นการเกื้อกูลธรรมชาติให้สัตว์อยู่ในแปลงนาได้ แล้วเราก็ได้ประโยชน์จากมัน
ด้วย คือการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี น้ำสะอาดมากขึ้น สัตว์ได้กินน้ำ บางแห่งเราเจอปัญหาจืดยาในน้ำ ๆ
สัตว์ลงไปกิน ตรงนี้เห็นว่าสภาพแวดล้อมมันเปลี่ยนด้วย ถ้าดึงคุณค่าอื่นออกมาได้ด้วยจะดี แต่อาจจะไม่
เกิดมันขึ้นอยู่กับคนทำด้วย ทำไปแล้วรู้สึกสุขใจขึ้น เพราะดินมันเย็นลง ภาษาชาวบ้านเมื่อก่อนดินร้อน
เพราะใส่ปุ๋ยเคมี เวลาเอาเท้าเหยียบดินมันจะร้อน แต่พอใส่ปุ๋ยอินทรีย์ลงไปดินมันเย็นลง พวกสัตว์ทั้งหลาย
ก็เข้ามาได้ เราก็ดีได้ดี ถ้าดึงคุณค่าออกมาจะเป็นคุณค่าของเกษตรประณีตออกมา และเป็นการไม่ทำร้าย
พระแม่ธรณีอีกทางหนึ่งด้วย และคุณค่าการเกื้อกูลแบ่งปันอาจจะมียะอะกว่านี้ บางทีเราทำเกษตรมีคนแอบ
มาทำตามเรา ผมเคยเจอตอนที่เราไปสนับสนุนทำไปแอบทำ แต่ไม่กล้าบอก กลัวเสียหน้า อันนี้เรียกว่าเกิด
กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนโดยไม่รู้ตัว บางครั้งสิ่งที่เราทำอาจยับยั้งโดยคนที่แอบทำ แล้วอาจทำได้ดีกว่าเรา
อันนี้ก็เกิดคุณค่าที่เกิดจากกระบวนการทำงานของเรา แล้วเขาก็เอาไปใช้ทำต่อ หรือการที่เราทำศูนย์สาธิต
มันเป็นแหล่งการเรียนรู้ดูงาน เป็นคุณค่าสังคมเยอะ เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ของสังคม นี่คือการ
อธิบายให้คุณค่าเกิด พอเห็นคุณค่าคนก็สนใจ ก็เหมือนกับกระบวนการที่ผ่านมาว่าคิดยังไงถึงทำ วิธีทำครั้ง
แรกเริ่มที่ไหนก่อนถึงจะทำได้มีปัญหาแล้วแก้ยังไง ไล่ตามกระบวนการไป แต่ถอดในเวทีอาจไม่พอ ปกติเรา
จะถอดแบบเวทีให้เห็นภาพกว้าง ๆ ประเด็นหลัก ๆ แล้วก็คุยกันเติมกันเอง จากนั้นก็ตามลงไปในเรื่องจริง
อาจจะถอดมาแล้ว ยกตัวอย่างของคุณยายจัน กรณีคุณยายจันอธิบายได้เลย ยกบางกรณีขึ้นมาให้เห็นเลย
คุณลุงหนั้นถอดมาจะเห็นภาพ ถ้าอยากรู้จริงก็ตามคุณยายจันไปดูได้ ถอดแบบลึกจะได้คุณค่าออกมาดี
เกษตรเกี่ยวพันกับการทำบุญใหม่ มีคุณค่าทางคุณธรรม-จริยธรรม การที่สัตว์เข้ามาอาศัยอยู่คือ มองเรื่อง
สิ่งแวดล้อม ถ้ามองเรื่องบุญคือการให้ชีวิตแก่สัตว์ จะมองเห็นระดับหนึ่งเลย เวลาของคุณค่าอาจจะมองแต่
คุณค่าทางสิ่งแวดล้อมเป็นแบบวิทยาศาสตร์ เรามองแบบชาวพุทธ ก็เป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่มีชีวิต ให้ชีวิต
ให้ที่อยู่ได้เกิด แล้วเราก็กินบ้างตามระบบธรรมชาติ ถ้าเราถอดเรื่องบุญออกมาเยอะ มันเป็นมิติใหม่ของการ
พัฒนา ถ้าการพัฒนาคือการทำบุญ คนจะเข้ามา ที่ผ่านมาการพัฒนาคือการทำกำไรทางเศรษฐกิจ คน
อยากได้กำไร ตัวแนวทางการพัฒนาที่เสนอไว้ มันยังไม่ชัด ส่วนเรื่องขั้นตอน ถ้าลงรายละเอียดได้จะดี จะ
เห็นแผนเลย สมมุติให้ถอดตัวอย่างจากแผนผัง กรณีท่านศึกษาสัก 1-2 อันก็ได้ กรณีแต่ละกรณีมีการ
วางแผนคนละแบบ จะทำให้เราเห็นผิว ก็จะคัดออก ถ้าวาดผังใส่ด้วยก็ได้ และการปลูกพืชระยะสั้นหน้า
ไหนปลูกอะไร มันจะเห็นภาพชัด ตามแนวทางการพัฒนาอันนี้เป็นเรื่องผลประโยชน์จากเกษตร เห็นจากการ
ถอดแนวทางการพัฒนามันดี แล้วจะมีแนวทางอย่างไรที่จะทำต่อ มีการถอดหลายแนว เช่นว่า การถอด
บทเรียนพื้นที่ที่เราไปดูมามันยังไม่สมบูรณ์ มันต้องพัฒนาเรื่องนั้นต่อไปในพื้นที่ ตรงนั้นอาจจะขาดอยู่ยังไม่ครบ

ต้องใส่เข้าไปในพื้นที่นี้ นี่คือการพัฒนาพื้นที่แล้วเราจะขยายผลได้อย่างไร แนวทางการขยายไปที่อื่นได้ หรือแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนอื่น บอกว่าตรงนี้ดี ทำอย่างไรคนอื่นจะรู้ด้วย หรือถ้าเรื่องนี้ดีจะทำอย่างไรให้เข้าสู่แผนพัฒนาชนบทได้ วิธีการอาจจะค้นวิธีการเกษตรประณีตให้เข้มข้นขึ้น พัฒนาแล้วก็ผลักดันเข้าไปสู่แผนแม่บทชุมชน แล้วขยายต่อ เพราะบางแห่งบอกว่าเขาอยู่คนเดียว ทำอย่างไรคนอื่นจะทำด้วย จะเห็นแนวทางการขยายผลว่าทำอย่างไรตำบลจะทำด้วย หรือนายอำเภอจะเอาด้วย ลองคิดออกมาจะได้ขยับต่อได้ มีใครอยากซักถามตรงไหนไหมครับ การถอดบทเรียนเมื่อวานนี้ที่เราถอดกัน แต่เวลาเราถอดบทเรียน เรามักไปดูสิ่งที่เกิดขึ้นและความสำเร็จ เรามักจะสนใจจุดตรงนั้น เพื่อจะดึงเป็นบทเรียน เวลาเราประเมินเรามักจะใช้คุณค่าเมื่อเราเห็นว่ามีคุณค่าจึงถอดบทเรียน เพราะฉะนั้นเวลาถอดบทเรียนจึงมีคุณค่าซ่อนอยู่ในระดับหนึ่ง แล้วจึงถอดรายละเอียดได้ เพราะประเมินเขาจะไม่ลงรายละเอียดมากนักจะชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จและขั้นตอนความสำเร็จ เป็นอย่างไร แต่เวลาเราถอดบทเรียนจะถอดลึกกว่านั้น การวิจัยจะต้องลึกกว่าการถอดบทเรียน ส่วนปัจจัยนำเข้าจะถามหรือไม่ถามก็ได้ คนมีใครบ้างเข้ามาร่วมในกระบวนการทำงาน เงินอยู่ตรงไหน งบใช้มาจากไหน เวลาอธิบายความสำเร็จใช้วิธีการอย่างไร

สวัสดิการวัฒนธรรม คนจนไม่มีโอกาสส่งลูกเรียนต้องเรียนวัด ถามว่าวัดเป็นสวัสดิการไหม สวัสดิการการศึกษากับคนจน แต่ตอนนี้รัฐไม่เคยสนใจเลยกับให้ทุนอย่างเดียว ทุนก็ได้ไม่เยอะเท่าไร เพราะฉะนั้นเราจึงฟื้นฟูวัดขึ้นมาเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้แก่คนจนในชุมชน ใครมาบวชมาเรียนเป็นการบำรุ่งศาสนา มันเกี่ยวกับการสร้างชุมชนขึ้นมาใหม่ เวลาเสนอเรื่องการแก้ปัญหาด้านสวัสดิการ ต้องมีสวัสดิการเรื่องระบบของการผลิต ชุมชนอยากปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเหมือนเกษตรทุกที่ ต้องหนุนให้เกิด ต้องมีกองทุนให้ เพราะรัฐไปสนับสนุนเอกชนเยอะมาก ใครอยากตั้งโรงงานมีเงินให้กู้ลดภาษีให้ บางทีมีเงินสมทบมาให้อีก มันมีอะไรมาสำหรับคนรวยที่จะลงทุน แต่พอคนจนจะลงทุนไม่มี เกษตรถูกทอดทิ้งมาเป็นเวลา 40 ปี แต่อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ลงไปวิจัยช่วยอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยช่วยด้านการเกษตรน้อยมาก มหาวิทยาลัยเกษตรที่วิจัยก็วิจัยให้โรงงานของนายทุน ไม่เคยวิจัยช่วยชาวนา ไปวิจัยช่วย CP ทำอย่างไรไก่จึงจะดี นักวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรขอนแก่นไปวิจัย ช่วย CP หาวิธีเรื่องไก่ชนที่มันมีเนื้อเยอะๆ เนื้อแน่น และอร่อย ไม่เคยหาวิธีช่วยชาวบ้าน วิชาการก็ไหลไปหาธุรกิจ และอุตสาหกรรมทุกฝ่าย เพราะฉะนั้นเราจะไม่มีการใช้ระบบการผลิตในสวัสดิการ

- คุณวิภารัตน์ หมายเพ็ญสง

เราได้รับรู้เรื่องการถอดความรู้ เรื่องของกระบวนการสิ่งที่ได้เป็นเรื่องของคุณค่าต่าง ๆ พูดกับท่านอาจารย์บอกว่าเป็นเรื่องที่ยาวมาก แต่ว่าจะเอาอย่างกระชับและสั้นง่าย แต่ว่าใน ณ ที่นี้เราจะยังไม่จบบทเรียน เราจะมีเวทีต่อไป และจะเชิญอาจารย์มาและวิเคราะห์และใส่ข้อมูลให้แก่พวกเรา และให้ความรู้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เราจะได้การไปสู่ความรู้และพัฒนาเป็นองค์ความรู้และทำสื่อเป็นการเผยแพร่สู่ชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง และสร้างกระตุกใจคนในพื้นที่ด้วย และประเมินความสามารถของเราไปสู่ระดับใด ทั้งนี้จะติดต่อ

กับอาจารย์ตลอดเวลา เพื่อที่เราจะได้มาดูบทเรียนที่เราได้เรียนรู้ไปแล้วสะท้อนกลับมาสู่ตัวเองและพัฒนาต่อไป ซึ่งวันนี้เป็นเรื่องของกระบวนการประเมินให้ไปสอดคล้องกับตัวชี้วัดที่เราตั้งไว้ในอนาคต และเป้าหมายระยะสั้น ที่เรากำลังอยู่ 4 ปีข้างหน้าที่จะมีนโยบายลงมาอีก และถ้ามีปัญหาอะไรก็จัดบันทึกลงไว้เพื่อถามในตอนท้าย

- อาจารย์บัญชากร แก้วสอง

สวัสดีเป็นวันที่ 3 เสียตายเมื่อคืนไม่ได้มาร่วมร้องเพลงด้วย เรามาคุยกันอีกสักครู่ในช่วงเวลาที่เรา มีเรื่องการประเมิน ถ้าเราเรียนกันในระดับปริญญาโทเป็นวิชาประเมินผล เป็นหนึ่งวิชาเต็ม ๆ เรียน 4 เดือนเต็ม - 4 เดือนครึ่ง ก็ยังประเมินผิด ๆ ถูก ๆ หรือบางที่เป็นวิชาเอกไปเลยในสาขาประเมิน เพราะฉะนั้นการประเมินจึงมีระดับตั้งแต่ระดับต้นไปจนถึงระดับลึก แต่ตอนนี้เราใช้เวลาประมาณหนึ่งชั่วโมง เวลาพูดถึง คำว่าประเมินบ้านเราไม่ค่อยทำกัน ความจริงเราประเมินทุกวัน เมื่อเช้าทานข้าวอร่อยไหม ตอบว่าไม่อร่อย รู้ได้อย่างไรว่าไม่อร่อย มาจากการชิมชิมมัย พอเราชิมเสร็จเราก็ประเมินว่าไม่อร่อย คำว่าประเมินเรากำลัง ตัดสินคุณค่าของอาหารที่เรากิน เราตัดสินได้ไง เราตัดสินได้โดยการชิม เป็นการเก็บข้อมูลโดยตรงด้วยตัว เราเอง ถ้าคิดว่าประเมินผิดหรือไม่ เราต้องคิดจากหลาย ๆ คน เห็นไหมการตัดสินอาจผิดพลาดได้ ถ้าเรา ตัดสินจากความรู้ของเราคนเดียว อาจผิดหรือถูกก็ได้ บางคนอาจบอกว่าอร่อย บางคนบอกไม่อร่อย แต่ถ้า หลายคนบอกว่ามันไม่อร่อย เราก็สรุปได้ เวลาประเมินอันนี้เป็นการสรุปได้ว่าเป็นประเมินในการใช้ชีวิต คราวนี้เวลาทำโครงการ โครงการนี้ดีไหม เราถามกันโครงการดี โครงการไม่ดี โครงการมีประโยชน์ ไม่มี ประโยชน์ เราจะทำอย่างไรละ เราต้องประเมินแล้ว เพราะฉะนั้นเราทำงานทุกงาน เขามักให้เราประเมิน ทั้ง ๆ ที่ เราประเมินอยู่โดยการไม่รู้ตัวว่าเรากำลังประเมิน เพราะฉะนั้นการประเมินใช้ในชีวิตประจำวัน เพียงแต่ว่าการจะประเมินใหญ่ ๆ เป็นระบบหน่อย ถ้าประเมินอาหารการกินข้าวไม่ยาก แต่ถ้าเลือกประเมิน ว่าโครงการชุมชนเป็นสุขดีไหม ชัดคิดว่าประเมินยากขึ้น ถ้าประเมินว่าโครงการต่อสู้ความยากจนภาค ประชาชนดีไหม ไม่ใช่เรื่องง่ายว่าจะบอกว่าดีหรือไม่ดี ไม่เหมือนการกินอาหารไม่ได้ แต่โครงการลักษณะนี้ ไม่ใช่สิ่งที่เราเห็นครั้งหนึ่งแล้วเขามาตอบ ยกเว้นคนบางคนที่มีศักยภาพที่จะทำจริง มีความสามารถลงไปป้อน มองโยงความสัมพันธ์ เขาชี้ได้เลยงานนี้ไม่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน สมมุติว่าเขาฟันธงลงมา และเขาชี้ได้ ว่าไม่เป็นประโยชน์อย่างนี้ ไม่เป็นประโยชน์อย่างโน้น หรือบอกว่าโครงการนี้สร้างพลังประชาชนนะ คนจะชี้แบบนี้ได้ต้องเป็นคนที่มีความรู้เหมือนอย่างเรื่องอาหารต้องเป็นนักชิม ถ้าไม่ใช่ นักชิมต้องถามหลายคน แต่ถ้าเป็นนักชิมสามารถชี้ชัดลงไปได้เลย เหมือนประเมินโรงเรียน เวลาเราประเมินโรงเรียนที่ผ่านมา ว่า โรงเรียนนี้ดีหรือไม่ดี เราสนใจว่าเด็กจบจากโรงเรียนนี้ไปต่อมหาวิทยาลัยได้ไหม โดยไม่สนใจว่าเด็กที่จบไปดีหรือไม่ สนใจแต่เรื่องเก่งอย่างเดียว ไม่สนใจเรื่องดีหรือไม่ ตอนนี้การศึกษาเป็นอย่างนั้น จบ ป. 6 ต่อมาได้ไหม จบ ม.1 ต่อ ม.6 ได้ไหม จบ ม. 6 ต่อมหาวิทยาลัยได้ไหม ถ้าต่อได้แสดงว่าโรงเรียนนี้ดี คนก็จะส่งลูก

มาเรียน เป็นการประเมิน แต่เป็นการประเมินมิติเดียวในเรื่องการต่อได้หรือไม่ได้ ถ้าเราประเมินมิติเดียวเราจะมีปัญหาในการถอดบทเรียน ผมชี้ให้เห็นการประเมินต้องชี้ในหลายมิติ เวลาพูดว่าโครงการสำเร็จหรือล้มเหลว ควรจะดูหลาย ๆ มิติ ความสำเร็จไม่ใช่ดูเฉพาะปริมาณยอดเงินที่ทำได้ แต่อาจประเมินความสำเร็จที่ชาวบ้านมีความสุขมากขึ้นเมื่อการเรียนรู้ มีหลายตัวในการประเมิน ตัวนี้เป็นการชี้วัดความสำเร็จ เพราะฉะนั้นเวลาประเมินเราจะเห็นว่า การประเมินทั่วไปเป็นการให้คุณค่า การให้คุณค่าของโครงการที่เราทำ ที่นี้เวลาให้คุณค่าเราให้เฉย ๆ ไม่ได้ มันต้องมีตัวที่เรียกว่าตัวนอกคุณค่า ตรงนี้เวลาประเมินจะลึกหรือตื้นต้องมีตัวชี้วัดและการวางตัวชี้วัดที่จะประเมิน ผมทำงานหลัก ๆ คือการประเมินมา 20 กว่าปีแล้ว ประเมินเรื่องหลัก ๆ ของประเทศ เกือบถูกฟ้องไปหลายหน บางคนประเมินเสร็จแล้วก็ฆ่าตัวตายไปจากการประเมินก็มีซึ่งเรารู้สึกแยเหมือนกัน เมื่อปี 39 การประเมินที่เราเจอหนักที่สุด ประเมินกรมป่าไม้ ประเมินกรมป่าไม้เขาให้เงินมา 5 ล้าน ทำงาน 5 เดือน พอประเมินสำเร็จเราก็นำเสนอของงานที่นี้ เราก็เสนอกรมป่าไม้ก่อนว่า จะให้เสนอตามผลที่ออกมาใหม่ เขาบอกว่าให้เสนอตามผลที่ออกมา พอมาเสนอเราก็ชี้ให้ดูว่า โกงกันมหาศาลเลย ในโครงการปลูกป่าไร่ละ 3,000 บาท ของเกษตรกรรายจ่ายมีงบอยู่ 3,000 ล้านบาท ให้ทำงาน 3 ปี งานปลูกป่า 3 ปี แล้วตั้งงบ 2 หมื่น 3 พันล้านเพื่อจะมาปลูกป่าเขาจึงให้ประเมินก่อน พอเราประเมินเสร็จเราบอกว่าโครงการนี้ดี เราฟันธงง่าย ๆ เลย เราฟันธงว่าโครงการนี้ดี โดยมีการปลูกป่าจากพื้นที่ส่วนตัวเพราะป่าไม้มีทางไปเพิ่มจากพื้นที่อื่นได้แล้ว แต่มีจุดอ่อนอย่างยิ่ง อยู่ที่กระบวนการทำงานที่ใช้ไม่มีกฎหมายที่ไม่ครอบคลุม ระบบการตรวจสอบไม่ตรวจสอบได้ มีการคอร์รัปชัน 29 แบบเท่าที่เราพบ รัฐสูญเสียเงิน 900 ล้านบาท เห็นไหมครับเงินลงมา 3,000 ล้าน แต่สูญเสียไปละ 900 ล้าน หมายความว่าเอาเงินไปทำจริง 2,000 ล้าน มีการโกงมหาศาล โกงตั้งแต่เจ้าหน้าที่ร่วมกับพ่อค้าไปกว้านซื้อไม้ไซ้เป็นการกว้านเข้าโอน .น.ส.3 มา และมาบันทึกพวกนี้ปลูก และก็ยื่นส่งรัฐ เพราะได้ไร่ละ 3,000 บาท ก็มีทั้งชาวบ้านโกงเอง ปลูกเสร็จก็ถ่ายรูปไปรับเงิน แล้วถอนไปปลูกอย่างอื่น พอเราไล่ไปไล่มามีโกงหมด 29 ประเภทด้วยกัน อาจจะมีมากกว่านี้แต่ที่ตรวจพบเพียง 29 แบบการโกง เพราะฉะนั้นเราต้องมีการแก้ไขในเรื่องการใช้เงิน ป่าไม้อำเภอยุคนั้นรวยเยอะ พอผมบรรยายเสร็จ รู้สึกว่าป่าไม้อำเภอจะมีการฟ้องร้อง ป่าไม้จังหวัดสุพรรณเดินมาจับมือผม แล้วพูดว่า อาจารย์พูดตรงใจผมเลย พวกเรารู้แต่ไม่กล้าพูด แต่ผลจากตรงนี้ทำให้เกิดการย้ายป่าไม้ 46 จังหวัด เพราะผมนำเสนอโครงการนี้ และมีการสอบสวนป่าไม้ประมาณ 30 กว่าจังหวัด มีป่าไม้ 3 คนฆ่าตัวตาย จากการถูกสอบสวน ผมมารู้ภายหลังจากนั้น 2 ปี นี่เราเหมือนทำร้ายคนอื่นทางอ้อม สดง. มาตามผมเพื่อชี้ให้เห็นจุดอ่อน ผมไม่ตั้งใจชี้ให้เห็นว่าใครผิด แต่ให้เห็นจุดอ่อนที่ควรแก้ เพราะฉะนั้นผมให้ข้อมูลไม่ได้ สดง. มา 2 - 3 รอบผมไม่ยอม เขาก็จะไปเอาหมายศาลมานั่งบังคับให้เราเปิดเผยข้อมูล ผมบอกหมายศาลมาเราต้องเปิดเผยข้อมูล แต่มันผิดจรรยาบรรณนักวิชาการ ในที่สุดเขาก็ตัดสินใจเอาหมายศาลมา เขาเลยมาคุยใหม่ ว่าที่อาจารย์ลงไปศึกษา ศึกษาอย่างไร เขาก็เคยให้ผมสอนวิธีการประเมินให้ สดง. ฟัง และให้ สดง. ลงไปประเมินใครอยากรู้ใครก็ประเมินเอาเอง เขาก็เลยใช้วิธีนี้ขยับเข้า

ให้วัดช่วยคนแก่ คนแก่ที่ดูหลานก็เอาหลานไปวัดด้วย จะได้มีเด็กรวมกันอยู่เยอะ ๆ พอหารบบได้มันก็เป็น การช่วย และนั่นก็เป็นสวัสดิการของคนชรา มันก็ทำอะไรต่อเนื่องได้ อันนี้คือสิ่งที่เราคิดเราจะได้คิดอะไร ต่อเนื่องได้ เราคิดไปเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นเวลาแผนที่ออกมาเรื่องเอาชนะความยากจนจึงต้องแผนที่สร้าง ความสัมพันธ์กับชุมชนทั้งระบบสัมพันธ์กับวัฒนธรรมชุมชน สัมพันธ์กับการผลิตที่ควรจะเป็น สิ่งเหล่านี้ อาจจะเป็นสิ่งที่จะต้องวางตัววัดของเราว่าถ้าดูความสำเร็จตรงนั้น อาจจะถูกการเริ่มต้นตรงนี้ได้ ยกตัวอย่าง ชุมชนที่ผมเคยไปประเมินการฝึกอบรมชุมชนส่วนใหญ่เขาอบรมยาสระผมแต่ชุมชนที่ผมไปเขาอบรมเรื่องปลา ส้ม ที่มาเป็นปลาส้มเพราะบ้านเขาอยู่ใกล้ลำน้ำชี ปลาหาง่ายและคนแถวนั้นก็กินปลากันทุกคน ช่วงหาปลา ยากก็จะมีปลาส้มไว้กิน เขาก็คุยกันว่าถ้าปลานมดจะทำอย่างไร เพราะตอนนั้นน้ำเยอะปลาก็ยังเยอะอยู่ หลังจากนั้นก็มาปรับเรื่องระบบของการผลิต มีงบประมาณ มีกองทุน ไปขุดสระเพื่อการเลี้ยงปลา เลี้ยงปลา ไม่พอ ปลุกฝกรอบคันบ่อด้วยมันจะสัมพันธ์กันเรื่อยไป เพราะฉะนั้นเขาจะมีปลาตลอด และปลาทำอย่างไร ถึงจะซื้อได้ ก็พวกพ่อบ้านไปหาปลาแล้วตั้งกลุ่มกัน ตั้งกลุ่มหาปลากันให้เข้มแข็ง ใครที่อยากหาปลาพวก นุ่ม ๆ ก็มากู้กองทุนไปซื้อเครื่องมือหาปลา เห็นไหมครับมันก็เป็นการจัดระบบได้ในการแก้ปัญหาความ ยากจนระดับหนึ่งไม่ใช่ทั้งหมด เราคิดไปเรื่อย ๆ ก็จะมีภาพของการแก้ไข แล้วถ้ามันดีก็ให้คนอื่นมาดู หน่อยได้ไหมเรื่องของการทำปลาส้ม แล้วลงเรือไปดูการหาปลาในลำน้ำชี ลงไปดูแปลงเกษตรที่มีทั้งปลาทั้ง ฝกรอบบ่อ ก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวไปอีก คิดอย่างนี้เป็นระบบได้ แต่ชาวบ้านต้องมาจัดการเองไม่ใช่ให้คนอื่น มาจัดการให้ อันนี้เป็นสิ่งที่เราคิดเรื่องพวกนี้ เรื่องแผนงบประมาณในภาพพวกนี้ให้ได้ อันนี้คือการคิดในสิ่งที่ เรียกว่าตัวชี้วัดการประเมินไปไกลไปในฐานคิดของเราด้วย จากตัวชี้วัดแล้วก็ไปเก็บตัวข้อมูลจะรู้ได้อย่างไรว่า รายได้เขาเพิ่มขึ้นไหม จะรู้ได้อย่างไรว่าเขาแก้ปัญหาตัวเองได้หรือยัง มีโอกาสมากขึ้นไหม หรือจะรู้ได้ อย่างไรว่ามีส่วนร่วมไหม จะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นแบบนี้ไหม ก็ต้องลงไปเก็บข้อมูล จะเก็บอย่างไร เก็บอย่าง เราที่เป็นคนในต่างจากที่เป็นคนนอกเวลาลงมาประเมินพวกเราที่ทำงานอยู่แล้ว วิธีการเก็บข้อมูลที่ดีที่สุดคือ การสังเกต สังเกตกระบวนการที่เกิดขึ้น สังเกตจุดผลที่เกิดขึ้น ที่นี้เราสังเกตคนเดียวไม่น่าจะทำได้ การ รวมกลุ่ม การสังเกตหลาย ๆ คนมันก็น่าจะทำได้ สังเกตจากการเสวนาพูดคุยกัน ควรถามลงไปลึก ๆ ถามไป ถึงเป้าหมายของชาวบ้านให้ได้ อย่าติดอยู่แค่เห็นแผนก็พอใจ เห็นแผนก่อให้เกิดอะไรบ้าง บางคนเขาออก ว่ากระบวนการทำแผนมันทำให้เขาคิดถึงสิ่งที่เขายากทำต่อไป ถ้าเกิดปัญหาเขาสามารถใช้กระบวนการ กระทำต่อไป เห็นคุณค่าไหมมันสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนแก้ปัญหาอื่น ก็เป้าหมายของเราเวลา ทำงานพวกนี้ไม่ใช่มาแก้เรื่องนี้เรื่องเดียว เราสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาของเขาเอง ใน การสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ อยากรู้ความสำเร็จก็ลองตามไปดูบ้าง แล้วถ้าสำเร็จดี ก็นำมาเป็น case ของความสำเร็จ แต่เขาถามว่าทำกับคน 100 คน สำเร็จกี่คนกันแน่ อันนี้ต้องใช้เชิงปริมาณเข้ามา ช่วยต้องสำรวจ โดยการออกแบบสำรวจ แต่ตอนผมสำรวจผมไม่สนใจเรื่องจำนวนเราสนใจว่ามีความสำเร็จ อะไรที่เกิดขึ้นบ้าง เพราะว่าเรื่องนี้เป็นนวัตกรรมเรื่องใหม่จะเกิดผลสำเร็จ 70% หรือ 80% เป็นไปไม่ได้ ขอให้ มีซัก 5 %หรือ

10 % เราก็พอใจ ตรงนี้คือแนวการประเมิน เพราะฉะนั้นย้อนมาคิดว่าเราจะให้คุณค่ามันได้ต่อเมื่อเราสามารถลงลึกแม้คุณค่าไม่พอเราจะให้คุณค่าของสิ่งที่เราทำได้ ต้องให้คุณค่าหลาย ๆ แนว ไม่ใช่คุณค่าเรื่องรายได้ เวลาทำจริงไม่ต้องไปคิดยุ่งยากขนาดนี้ เพราะยกตัวอย่างให้ดู เวลาไปประเมินจริงคิดดูที่เราทำมามันมีอะไรที่เราทำสำเร็จบ้าง ความสำเร็จต้องคิดในหลาย ๆ มุมขึ้นมา คำถามที่สองที่ตามมา ความสำเร็จ ความล้มเหลว ทำอย่างไรจึงจะสำเร็จหรือล้มเหลว และมีปัญหาอุปสรรคอะไรในการทำนี่คือการประเมินเขาไปใช้แก้ปัญหาได้เลย นำไปสู่เป้าหมายความสำเร็จ และสามารถชี้ว่าไปถูกหรือผิดทาง ถ้าถูกทางแล้วมันมีปัญหาในการทำงานตรงไหน แล้วย้อนสู่กระบวนการ งานประเมินที่ดีต้องนำไปสู่การแก้ไขเพื่อให้ นำไปสู่เป้าหมาย ไม่ใช่เข้าไปประเมินเพื่อชี้ว่าคนนั้นผิด คนนั้นเลว คนนั้นคอร์รัปชัน ต้องประเมินเพื่อค้นหาวิธีการที่จะไปสู่เป้าหมาย และเป้าหมายนั้นไม่ใช่เป้าหมายเฉพาะหน้า แต่เป็นเป้าหมายที่ยากเห็นลึก ๆ เข้าไป

อาจารย์พิชัย คัมภีรศาสตร์

การประเมินในโครงการนี้ อาจารย์บอกว่าการประเมินมี 3 ระยะ ระยะก่อนการดำเนินการ ระยะระหว่าง การดำเนินการ และระยะหลังเสร็จสิ้นโครงการแล้ว มีความจำเป็นต้องทำทั้ง 3 ขั้นตอนนี้ไหม

- อาจารย์บัญชา แก้วสอง

ถ้าจะให้ดีต้องทำ 4 ขั้นตอน ถ้าจะให้ดีต้องประเมินก่อน ประเมินครั้งที่ 1 ถ้าจะให้ดีประเมินช่วงนี้ก่อน ช่วงที่ 2 ประเมินช่วงนี้ ช่วงระหว่างทำงาน ช่วงที่ 3 เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว และที่ช่วงที่ 4 เมื่อโครงการเลิกไปพักหนึ่ง ตามไปดูอีกทีหนึ่ง เช่น 6 เดือน 1 ปี ลงไปดูอีกทีหนึ่ง เราบอกว่าเราทำโครงการเข้มแข็ง ว่ามันยังแข็งแรงหรือเปล่าหรืออ่อนไปแล้ว เป็นการเพิ่มขั้นนี้เข้ามาเป็นการติดตามการประเมิน ประเทศญี่ปุ่นเขาทำแบบนี้กับประเทศไทย วิจัยครั้งแรกเมื่อ 40 ปีที่แล้ว มาวิจัยเรื่องการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าที่บ้านดอนแดง จังหวัดขอนแก่น อีก 15 ปีต่อมามีทีมวิจัยอีกชุดหนึ่งมาตามวิจัยเรื่องการใช้ไฟฟ้า อีก 15 ปีถัดมาก็จะมาวิจัยเรื่องการใช้ไฟฟ้าเพื่ออะไร วิจัยครั้งแรกเครื่องใช้ไฟฟ้าในหมู่บ้านไม่มีเลย วิจัยครั้งที่สองเครื่องใช้ไฟฟ้าเพียบ วิจัยครั้งที่สามขยับจากเครื่องใช้ไฟฟ้าไปไกลแล้ว เขาวิจัยเสร็จเขาไปวางแผนเอาสินค้ามาขาย หารูปแบบทำอย่างไรชาวบ้านจะใช้และหาวิธีกระตุ้นให้ใช้ผ่าน ธกส. แล้ววิธีผ่าน ธกส.ทำอย่างไรให้ ธกส.ปล่อยเงินแล้วมันเกี่ยวอย่างไร ปกติ ธกส. ปล่อยเงินก็เกี่ยวกับการผลิต แต่ชาวบ้านจะไปทำอย่างไรเกี่ยวกับการผลิต ในสมัยนั้นเพราะฉะนั้นบางบ้านเราพบเลยแบบว่า ตอนเครื่องใช้ไฟฟ้าเข้าไปใช้ระบบตัดถนนเข้าไป ตัดถนนแล้วเอาไฟฟ้าเข้าไป พอไฟฟ้าเข้าไปพวกกรรขายเครื่องใช้ไฟฟ้าไปเสนอขาย เมื่อขายชาวบ้านก็ไม่มีเงินซื้อ แล้วให้ ธกส. เสนอเงินให้กู้ ลงมาว่ากู้เพื่อการผลิต แต่มาทำอะไรก็ไม่เป็นไร ชาวบ้านที่กล้ากู้ก็จะเป็นคนแนวหน้าหน่อย ต้องเป็นคนคิดว่าตัวเองพอจะมีแล้วจึงตัดสินใจกู้ พอคนแรกกู้ได้ปีหลัง ๆ คนต่อ ๆ มาก็กู้กันเยอะแยะเลย ปีถัดมาก็ทั้งหมู่บ้าน กู้ไปทำอะไร กู้เพื่อซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า มันมีกระบวนการที่น่าสนใจมาก ระบบมันจะเป็นแบบนี้ เพราะฉะนั้นการประเมินที่ดีมันจะเป็นแบบนี้ ทำไมเราต้องประเมินก่อน ปกติการประเมินก่อน เราจะประเมินความเป็นไปได้ของโครงการ โครงการพัฒนาบางอย่างต้องประเมินก่อน อย่าง

เรื่องการสนับสนุนเลี้ยงวัว 5 ล้านตัว เป็นไปได้ไหม มันต้องตอบคำถาม ที่นี้ถ้าเป็นหมู่บ้านต้องตั้งคำถามเหมือนกัน โครงการนี้เป็นไปได้ไหมระดับหมู่บ้าน เหมือนโครงการยาสระผม เวลาของความเป็นไปได้ มองได้หลายเรื่องเลย ดูทั้งการตลาด การผลิต และคนที่จะมาทำงานแต่ส่วนใหญ่จะอยู่แค่ครัว ๆ ว่าโครงการเหมาะสมกับพื้นที่เราไหม ไปสนับสนุนการเลี้ยงปลาบ่นเขา ประมวลความเป็นไปได้แล้วมันน้อย มันเขียนไปได้เลย ไม่น่าจะดี หรือไปสนับสนุนเลี้ยงปลาชายทะเล หรือขุดบ่อเลี้ยงปลาชายทะเลมันก็ไม่ค่อยดี การสนับสนุนโครงการต่าง ๆ มันเหมาะสมกับพื้นที่ไหม เหมาะสมกับวัฒนธรรมหรือไม่ เหมาะสมกับวิถีคิด เหมาะสมกับประเพณีหรือไม่ บางทีถ้าดูให้ลึก ต้องดูถึงสิ่งเหล่านี้ด้วย ถ้าเหมาะสมก็ทำได้ตรงนี้ เราเรียกว่า ประเมินความก้าวหน้า เราบอกว่าเราจะทำแผนชุมชนมีขั้นตอนตั้ง 7 - 8 ขั้นตอนใกล้จะสิ้นปีแล้วใกล้เสร็จหรือยังแผนไปถึงไหนแล้ว เก็บขั้นตอนหรือยังก็ประเมินความก้าวหน้าของการทำงานไปตามเป้าที่ควรจะเป็นไหม สุดท้ายเรามักประเมินผลสรุป เป็นอย่างไร มันสำเร็จไหม สำเร็จหรือไม่สำเร็จเพราะอะไร อันนี้มักจะใช้กระบวนการติดตามภายหลังได้ นี่เหมาะสำหรับการติดตามโครงการใหญ่ ๆ ที่บอกว่าสำเร็จแล้วเราตามไปดูอีกทีหนึ่ง ว่าเป็นอย่างไร ปกติโครงการของเราจะเสร็จหรือไม่เสร็จคนที่ติดตามที่ดีที่สุดคือชาวบ้าน เพราะชาวบ้านอยู่ตรงนั้น โครงการอะไรที่ลงมาอยู่ในหมู่บ้าน จะบอกว่าสำเร็จหรือล้มเหลว โครงการโรงสีชุมชนมันจะคึกคักอยู่พักหนึ่ง แล้วก็จะเป็นอนุสาวรีย์โรงสีไป หรือร้านค้าชุมชนบางแห่งก็จะคึกคักอยู่พักหนึ่ง พอทิ้งไปซักพักก็จะเป็นอนุสาวรีย์ร้านค้าชุมชนไป แต่บางแห่งก็อยู่ได้ตรงนั้นสีน่านใจ เพราะฉะนั้นเวลาเราคุยต้องคุยว่าโครงการนี้น่าทำไหม เวลาประเมินประเมินแบบนี้คุยกันว่าเหมาะหรือไม่เหมาะ เวลาคุยกันต้องคุยแบบลึก ๆ ไม่ใช่คุยเพราะอยาก เพราะเวลาคุยโครงการอะไรกันมักคุยเพราะความอยากทำเป็นตัวตั้ง อยากเพราะไปเห็นที่อื่น เห็นเขาทำสำเร็จก็อยากด้วย แล้วไปรู้ว่าตัวเองอยากทำอะไร เห็นเขาทำสำเร็จก็อยากทำ พอทำตามเขาปรากฏว่าตัวเองไม่มีทรัพยากร ไม่มีคน ไม่มีวิถีคิด ทำไปแล้วก็เสร็จหมด

การสรุปถอดบทเรียนการพัฒนา กับ ข้อคิดเห็น

- ท่านศึกษาพิชัย ในการทำงานของเราบางครั้ง คณะทำงานทำงานกันน้อยคน คือไม่ทำเป็นทีม คือจะทำงานอะไรคิดกันคน 2 คน ทางที่ดี ถ้าจะทำอะไรควรจะหารือกัน เพราะเป็นทีมของจังหวัดแล้ว ไหน ๆ ตั้งมาแล้วก็ใช้งานซะหน่อย อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เรารู้ว่าเป็นข้อจุดอ่อนของเรา ควรจะทำงานให้เป็นทีมมากกว่านี้ อีกข้อหนึ่งที่เห็นจากเวที ที่คำสาด เราจะเห็นชัดเจนว่า วัฒนธรรมการทำงานของภาคประชาชน กับ ภาครัฐ แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง การทำงานของภาคประชาชนนั้น เราเอื้ออาทรกัน นัดกัน 9 โมงกว่าจะมาครบก็ 11 โมง กว่าประชุมได้ ภาคราชการเขาจะมองเราว่าเราทำงานไม่มีระเบียบ ไม่มีระบบ ทำงานสายไม่มีวินัย คือเราเอื้ออาทรกันมาก การทำงานกับราชการควรจะให้ตรงเวลานิดหนึ่ง ถ้าเกินสักครึ่งชั่วโมงคงไม่เป็นไรหรอก ลงต่อว่านัดหนึ่ง ว่าทำงานไม่จริงจัง มาทำงานสายไม่ตรงเวลา ของราชการเขาจะตรงเวลา กำหนดเวลาเท่าไรมาตรง ตรงนั้น นอกจากประธานที่ไม่ตรงระบบราชการ คนที่ไม่ตรงเวลาก็คือ ประธานมาเปิดงานไม่ตรงนั้น คือ ประเพณีที่ต่างกัน ในเรื่องการอบรมของภาคประชาชน

อบรมแบบใช้วิทยากร กระบวนการ ดำเนินการที่เล่นที่จริงกันเรื่อยไป พอเสร็จแล้วสรุปผลได้ชัดเจน จำได้
แม่นยำไปปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ส่วนภาคราชการนั้น เขามีตารางตายตัวว่าใครพูดชั่วโมงไหน เรื่องอะไร
จบแล้วจบเลย พอชั่วโมงใหม่มาเริ่มใหม่แล้ว ซึ่งต่างจากภาคประชาชน ของเราต้องติดตามตอนต่อไปอยู่
เรื่อย ๆ 3 วันก็ 3 วัน เรื่องเดียวกันก็มากันเรื่อย จนสรุปได้ใน 3 วัน จึงเข้าใจชัดเจน นี่คือการประเมินหรือ
วัฒนธรรมของการทำงานภาคประชาชนกับราชการมันต่างกัน พูดทำไม เราบอกว่าเราปรับได้ใหม่ ทำ
อย่างไรให้ไปหาคนละครั้งทาง ไม่อย่างนั้นเขาก็จะว่าเราไม่ชัดเจน แล้วที่สำคัญที่สุดที่เราพบ จากการที่
วัฒนธรรมของราชการเขาทำงานเป็นชั่วโมงหมดแล้วหมดเลย จบแล้วจบเลย ทำให้เขาเคย พอบายๆ น้อย
เขาก็ไปนอนกันบ้าง ไปเที่ยวกันบ้าง มาอบรมภาคประชาชนแล้วเรื่องไม่ติดต่อขาดเป็นช่วง ๆ เขาจะไม่
เข้าใจ พอเขาไม่เข้าใจแล้ว เขาก็ว่าเราทำงานกันประชุมอะไรกันไม่เห็นรู้เรื่องอะไรเลย เขาจะโจมตีเราตรง
นั้น ที่มานำเสนอ อีกเรื่องหนึ่ง ที่เราทำงานในพื้นที่ในระดับอำเภอเราเข้าไปในเวทีของสร้างความเข้าใจที่ดี
หรือการเข้าไปอบรมแกนอาสาเก็บข้อมูลที่ดี ราชการบางส่วน หรือ ผู้เป็นใหญ่หน่อยเขาจะบอกว่าที่เราทำ
อาจจะไม่เป็นผล เพราะว่าเขาไม่รู้ว่าต้องทำอะไรกันต่อไป ส่วนมากจะบอกว่าให้เอาเงินลงไปหมู่บ้านเลย
อยากได้เงินถึงมือประชาชนเลย แต่เราค่อย ๆ พูดกันไป ค่อยกันไปก็จะดีขึ้น ผู้นำของภาครัฐ เขาจะเข้าใจ
มากขึ้น ก็ค่อยยังชั่ว ตอนนี้จะดีขึ้น คือเขาไม่ได้เข้าใจตอนเริ่มแรก ที่เราทำอาจจะรีบทำไปนิดหนึ่ง นายก
ทักษิณ เพิ่งเรียกนายอำเภอไปวันที่ 9 - 11 นี้เอง เราทำกันมาตั้งแต่เดือน มิถุนายนแล้ว อาจจะสร้างความ
ไม่เข้าใจกับภาครัฐนิดหน่อย อีกเรื่องหนึ่งที่น่าจะเกี่ยวข้องกับเราคือ เรื่องการเงิน เราจะเริ่มทำงานในเดือน
กรกฎาคม แล้ว แต่เงินที่โอนมาให้เราหมดแล้ว ก็ต้องฝากการเงินของจังหวัด ก็เตรียมเงินให้เราได้อีก
แล้ว ในงวดที่แล้วของสัมพันธใช้เยอะนะครับ เห็นแล้วก็ต้องประหยัดเต็มที่ คนไปอบรมไปประชุม เราไป
เนี่ย คณะกรรมการไป ได้อย่างมากก็คนที่เป็วิทยากรผู้ช่วยก็ได้แค่ 300 บาท คนที่เป็นเจ้าหน้าที่
คณะทำงานได้ 200 บาท ค่าน้ำมันก็หมดแล้ว เขาเสียเวลาทั้งวันเลย ค่าแรงงานขั้นต่ำ 170 บาท เราจะ
เพิ่มอีก 6 บาท สิ่งนั้นะครับ คนที่ไปทำงาน ทำงานเป็นปีนะครับ กลับมาบ้านแล้วไปทำงานต่ออีก มันก็
น่าเห็นใจเขา ที่คุณสังเวียนพูดว่าของฟรีไม่มีในโลกนี้ แต่มีครับผมยืนยันว่ามี เราทำงานมาตั้งปีแล้ว
คิดว่าไม่มี คุณสังเวียนอาจจะเข้าใจผิดว่าของฟรีไม่มีในโลกนี้ แต่ที่เราทำเราทำงานฟรีกันส่วนใหญ่ เมื่อคืนก็
ยังคุยกับคุณพยนต์ว่าทำอะไรทำงานฟรีกันส่วนใหญ่ เมื่อคืนก็ยังคุยกับคุณพยนต์ว่าทำอะไรทำงาน
ด้วยกันให้เขากันได้ แต่ถ้าเสียสละกัน นาน ๆ มัธยมไม่มีอะไรจะกิน เขาจะทำงานไม่ไหวหมดแรงไป
ด้วยกัน พวกเราตายจากกันไปเพราะว่า เราจ่ายเต็มที่เลย จ่ายให้โรงเรียน โรงแรม ค่าห้อง ค่าอาหาร ค่า
รถ แต่พวกเราไม่เลี้ยงดูกันเลย ไม่ดูแลกันเลย จริงเปล่าครับ อันนี้ก็ฝากไว้ เมื่อคืนก็คุยกับคุณพยนต์ไปรอบ
หนึ่งแล้ว อีกเรื่องหนึ่งการเปลี่ยนแปลงมีบ่อยเกินไปในกลุ่มในทีมงานของเรา บางที่เราพูดไปแล้วเสียคนครับ
เสียคนไปหลายครั้งแล้ว คือ มติการเข้าร่วมประชุมจากจังหวัด ไปเผยแพร่ที่ประชุมระดับอำเภอ ตำบลทราบ
ตัวอย่างการเก็บข้อมูลให้อำเภอดำเนินการจัดการได้ก็จะให้เป็นคำตอบแทนก็คนละ 5 บาท แล้วไม่เลี้ยง
อาหารตอนหลังบอกไม่ได้ ไม่มีเงิน สิ่งเราก็เสียไปแล้วรอบหนึ่ง คนที่จะไปเก็บข้อมูลในหมู่

บ้านเราจะมีบัตรให้ ที่นี้เก็บข้อมูลจะเสร็จอยู่แล้วบัตรยังไม่มี นี่ก็เสียอีกแล้วพูดในที่ประชุมณะครับถูกต้องใหม่ คือการเปลี่ยนแปลงของเราเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ตามไม่ทัน นี่คือการวิพากษ์กัน เราไม่ได้ว่ากันนะครับ เรามาคุยกันตรงไหนที่ควรจะต้องแก้ไขที่เราทำกันดีทุกที่ ไม่มีที่ไหนไม่ดีเลย แต่ควรจะต้องแก้ไข

- คุณชาติชาย สิบแฉ่ง

แนวคิดวิธีปฏิบัติงานของจังหวัด ที่ท่านศึกษาพูดก็เป็นเรื่องที่ถูกกระแสมขอเสนอแนะไว้ชนิดหนึ่ง อย่างในพื้นที่ของอำเภอและของจังหวัดที่ต้องลงไปรับผิดชอบขณะนี้ คือ ของจังหวัดที่คุยกันเบื้องต้นว่า คณะทำงานของจังหวัดต้องเป็นผู้ประสานโครงการทุกอำเภอ แล้วก็มีส่วนบางคนก็เป็นคณะอำเภอด้วย คือการตัดสินใจทำงานของพื้นที่ ถ้าเป็นไปได้ ยิ่งไงก็หาความจริงของแนวคิดดูก่อนว่ามันเหมาะสมขนาดไหน บางทีเรามาบังคับของเราคณะเดียวไม่ถูกก็มี ก็เหมือนคุณมนเฑียรที่พูดเมื่อวานแบบว่าก่อนหน้านี้ผมเคยคิดอยู่คนเดียว นี่กว่าผมคิดถูกแต่ผมพูดกับเมื่อวานว่าที่นี้ผมได้ไปเจออะไรหลาย ๆ อย่าง บางทีผมคิดไปถูกก็มี แล้วเรื่องการทำงานของจังหวัดตั้ง 20 กว่าคน ผมว่าถ้างานมันล้นมือ ผมว่าน่าจะแบ่งคณะทำงาน บางคนที่มีความสามารถบางคนช่วยแบ่งเบาบาง น่าเห็นใจนะครับ เห็นใจผู้ประสานทำงานหนักมาก คือเราน่าจะแบ่งคนที่มีความสามารถลงมาช่วยบางคณะทำงานยังไ้ก็ต้องทำงานอยู่แล้ว ก็ขอฝากแค่นี้

- คุณมนเฑียร ธนะนุทรัพย์ คือเราลงทางด้านปิดกันนะครับว่า ที่สัมผัสคือสัมผัสทั้งผู้ประสาน และผู้ทำงานในพื้นที่ ว่าส่วนของผู้ประสานก่อนที่ประสบก็ค่อนข้างจะหนักหนาสาหัสว่าการประสานงานเป็นครั้งแรกที่เราประสานกับภาครัฐ แล้วก็พอได้คุณวิภารัตน์ผู้ประสาน พอเจอปัญหาแล้ว เขาก็มาปรึกษาหารือคุยแลกเปลี่ยนกัน เพราะว่าไปประสานแล้วทางภาครัฐยังไม่ค่อยเข้าใจในเรื่องของกระบวนการที่เราจะขับเคลื่อนกัน ว่ามันจะเป็นรูปแบบไหนอย่างไร แล้วได้ไม่ได้อย่างไร ปัญหาตรงนี้คือเข้าใจว่าเป็นครั้งแรก คือทำให้ความเข้าใจตรงนั้นค่อนข้างยาก มันต้องใช้เวลาในเรื่องของการชี้แจง พื้นที่และแหล่งเงิน พอทำโครงการขึ้นไปแล้ว บางทีไปติดขัด ก็ต้องตามแก้ตามอะไรมากมาย ผมก็เห็นใจในส่วนของผู้ประสานงาน ที่นี้ในส่วนของคุณะทำงานและทีมก็จริงอย่างที่ท่านศึกษาว่าส่วนหนึ่ง เรายังไม่รู้กรอบของหลาย ๆ เรื่องเกี่ยวกับแหล่งเงินที่เราจะใช้ มาดำเนินการมาทำงานกัน ที่นี้งานมันกำลังขับเคลื่อน มันก็ไปติดขัด บางทีทำมาแล้ว ไม่ถูกต้องก็ต้องไปตามแก้ เพราะเราไม่ได้มาคุยกันให้ชัดก่อนที่จะทำงาน ที่นี้เป้าหมายหรือแผนงานมันเกิดขึ้นมาก่อน บางทีเราต้องทำล่วงหน้าก่อน ก่อนที่งบประมาณจะลงมามันก็ทำให้มีปัญหามากมาย แต่เราก็พยายามคุยกันแล้วก็ปรับแล้วก็แก้กันไปเรื่อย ตรงนี้ก็เข้าใจนะครับ อย่างภาครัฐ งบประมาณที่ลงมา ผมเห็นเกือบทุกโครงการเลยว่าบางทีมันต้องขับเคลื่อนไปก่อน แล้วงบประมาณมันจึงจะลงมาอย่างโครงการนี้ เราต้องมี support จากงบประมาณอื่น ๆ มาทำไปก่อน เพราะว่าถ้าเราไปรอนงบประมาณลงมา แล้วขับเคลื่อนมันไม่ทันการ ตรงนี้ก็คือปัญหา แล้วก็อาจจะเป็นเรื่องของคุณะทำงานเอง

มันหลากหลาย บางทีการพูดคุยกันมันค่อนข้างยาก แล้วก็แต่ละคนก็จะมีการรับผิดชอบของตัวเองค่อนข้างเยอะ เพราะฉะนั้น บางทีจะไม่พร้อมแล้วมาคุย บางทีมันต้องนัดแล้วนัดอีกกว่าจะพร้อมได้ อันนี้ก็เป็นปัญหาหนึ่ง แต่ก็คิดว่ามันออกมาด้วยดี เราก็พยายามปรับ แล้วก็ทำงานกันอย่างชัดเจน ยึดกรอบ ยึดกฎเกณฑ์

- คุณสุวารี คือจากการที่ได้เข้ามาร่วมภาคประชาชนได้มีการประสานงานมาในส่วนของอำเภอสามพราน ก็ทราบมาว่าข้าราชการบอกว่ามีเงินให้ จากท่านผู้ว่า ก็ได้คุยส่วนหนึ่งว่าจะมีแนวทางส่วนหนึ่งมัย ที่มาโอนมาให้อำเภอเลย เพราะอำเภอเขารู้ว่าศักยภาพของแต่ละอำเภอไม่เหมือนกัน แต่ว่าในส่วนของสามพรานคิดว่าเรามีความพร้อม เพราะว่าเราได้คุยกับทีมอำเภอตลอดเวลาว่า สิ่งที่จะโอนเข้ามาเป็นเงินหนึ่งแสนห้าหมื่น ต่อตำบล ได้คุยกับ ปลต. ไว้ว่า เราจะกลับเอาเงินส่วนนี้มาให้ 2 ตำบลนี้ ก็ไม่รู้อาจจะเป็นการในส่วนไหน เพราะว่าคุยกันตลอดเวลา อำเภอสามพรานจะคุยกับทีมของท่านศึกษาตลอดในส่วนนี้ เรากลัวว่าที่เราคุยกันไว้เมื่อสมทบไปก็กลัวว่าทางนี้จะถูกปิดไปหรือเปล่า เพราะว่าทางราชการรู้ว่ามันมีการเบิกจ่ายเงินมันยุ่งยาก ก็คิดว่าบางคนก็จะไม่กล้าเอาเงินนี้มาใช้ แต่ส่วนหนึ่งเวลาเรามีการประชุมต่อเนื่อง การใช้จ่ายมันจะได้ถูกต้องตรงนี้ ก็จะฝากตรงนี้ไว้ว่าจะมีการโอนไปหรือตัดงบประมาณไปเลย เพราะว่าเราก็ให้ความหวังกับทีมตำบลไว้ด้วย ว่าเงินส่วนนี้ถ้ามีมาเราก็จะตัดไปให้ตำบล 2 ตำบล

- ผอ.จุฑารัตน์ ก็ตรงนี้ พอดียังใหม่ต่อเวทีนี้ แต่ว่าในความรู้สึกว่าอยากรู้ อยากเป็น อยากได้ แล้วก็อยากที่จะทำงาน เพราะว่าในส่วนของงานการศึกษาอันนอกโรงเรียนแต่เวลาเรามาฟังหลาย ๆ ครั้ง ว่ามีลักษณะภาครัฐ ภาคประชาชน ในความคิดของตัวเองแล้ว เมื่อถอดมวงคลออกก็คือประชาชนธรรมดา เมื่อกลับไปอยู่บ้านก็คือเป็นลูกบ้านคนหนึ่งเท่านั้นเอง ตรงนี้อยากทำงานในลักษณะสมานฉันท์ ที่ทำงานร่วมกัน แล้วเราทำงานเพื่อประเทศชาติ เพื่อประชาชนของเรา อันนี้เป็นความคิดนะค่ะ อยากเห็นความลอมลอม ความรู้สึกที่อบอุ่น การทำงานแล้วมองอย่างมีความสุข อยากมองอย่างนั้น ไม่อยากมองเห็นความขัดแย้ง แล้วก็ที่มาตรงนี้ก็ขอขอบคุณวิภารัตน์ด้วย ขอขอบคุณที่ให้โอกาส แต่ตรงนี้มา มาในนามของพุทธมณฑล พอพูดถึงเรื่องงบประมาณ ก็ฟังท่านศึกษาพูดตั้งแต่เมื่อคืนกับอาจารย์พยนต์ จะทราบเรียนว่าที่เราเห็นเราเข้าใจตัวเอง ไม่ใช่ว่าตัวเองมาตรงนี้แล้วเป็นมนุษย์เงินเดือน เราก็ไม่เดือนร้อนไม่ใช่ แต่เราก็มองเวลาเขาพูดเราก็มองอย่างคุณอดิสรทิ้งธุรกิจมา พี่แสงก็ไม่ต้องดูแลทั้งครอบครัวหมดเลย ไม่ได้เป็นมนุษย์เงินเดือนอย่างตัวเอง ตรงนี้ก็เรียนคุณวิภารัตน์ไว้ว่าอยากจะถามว่า

1. ในเรื่องของการทำงาน ไม่ทราบว่า การทำงานของเราทั้ง 7 อำเภอ มีพี่เลี้ยงทั้ง 7 อำเภอ มีคนที่ทำงานคู่ขนานไปกับเรามีมัย คือตรงนี้เราผิดเราถูกเรายังได้มีที่ปรึกษา

2. อยากจะให้มองว่าตรงนี้ ในส่วนที่ตัวเองมาจากการศึกษานอกโรงเรียน มันมีบอยก๊อนหนึ่ง แต่ตรงนี้ของพุทธมณฑลไม่ได้ของไว้ แต่ตรงนี้คิดว่าอีกแค่ 3 เดือน ถ้าเราจะพัฒนาต่อไป เพื่อความประทับใจของท่านศึกษามาก ๆ เพราะว่ามีอะไร ก็จะเป็นแม่เหล็กที่เราจะวิ่งเข้าไปหาเพื่อจะได้ความรู้ตรงนั้นก็คือในเรื่องของท่านบอกว่าการจะทำงานอะไรก็แล้วแต่ต้องพัฒนาคน ดิฉันก็อยากจะเรียนถามคุณวิภารัตน์ ถ้าตรงนี้ในส่วนของคุณถามแต่ว่าตอบแทนเขาไม่ได้ว่าตรงนี้จะให้หรือไม่ให้ แต่ในส่วนตัวเองพอมาทำงานพุทธมณฑล วันนี้ได้เป็นตัวเต็ม ๆ ใน 13 วันมานี้ มาทำงานที่พุทธมณฑล วันที่ 1 กรกฎาคม มาวันนี้ ย้ายจากสามพรานมา แต่สามพรานทำขอไว้ในเรียบร้อย ทำขอไว้ในเรื่องของการทำแผนชุมชน เรื่องของกศน. เราจะดึงบตรงนั้นมาในเรื่องการพัฒนาคนในการให้ความรู้กับประชาชนที่เขาจะกลับไปแก้ปัญหาในตัวเขาเองหรือสร้างความเข้มแข็งให้ตัวเขาเอง ก็มี 2 กรณีที่ถาม 1. เรื่องนี้ว่าที่ตัวเองไม่ทราบก็ขออนุญาตกราบเรียนที่ประชุมด้วยว่า “เหมือนกับแกจะตายแล้วยังโง่อีก” ตรงนี้เราอยากได้พี่เลี้ยง ถ้าทำงานแล้วเราควบคู่กันไปแล้วก็มาให้การสนับสนุนแล้วบอกแนวทางที่ถูกต้อง ตอนนี้เป็นต้นกล้าเล็ก ๆ มาทำให้เราเป็นต้นไม้ใหญ่ที่แข็งแรง เรื่องที่ 2. ก็คือประทับใจอย่างยิ่ง แล้วก็เห็นด้วยอย่างยิ่ง เพราะตลอดเวลาที่ทำงานที่สามพรานมา 12 ปี ต้องวางแผนอนาคตก่อน เพราะตอนนี้เราตั้งใจกลับไปพัฒนาบ้านเรา คำว่าตั้งใจในที่นี้ ดิฉันมาอยู่พุทธมณฑล เพราะฉะนั้นพุทธมณฑลคือบ้านเรา ก็ขออนุญาต ถ้าตัวเองมีส่วน ที่จะประสานงานกับหน่วยงานของการศึกษานอกโรงเรียนระดับจังหวัดได้กับทุกอำเภอได้

-คุณวิภาพร สำหรับทางอำเภอคอนตูม ก็อยากเสนอแนะให้ว่า ถ้าอยากให้ทำงานรวมกันกับอำเภอ กับคณะทำงานอำเภอกับชาวบ้านอย่างนี้ ถ้าทำงานรวมกัน จะมีการอบรมก็อยากให้เกิดวิทยาทานทางพัฒนากรอำเภอให้มาร่วมสัก 1 ท่านก็ยิ่งดี เพราะถ้าเราอบรมอย่างนี้จริง ๆ ถ้าเรากับไปอธิบายอำเภอ เนี่ยเขาไปฟังเราเลย คนเดียวก็ยิ่งดีให้เขามารับรู้ แล้วเขาจะได้มีอะไรไปรายงานให้ท่านนายอำเภอทราบ ยิ่งอำเภอคอนตูมด้วย เราก็ไม่ได้ว่าท่านหรือก็คือเราไปพูดอะไรเขาไม่มีฟังเลยนะ แล้วไปอธิบายเขาจะเห็นดีด้วยทุกครั้ง พอกลับหลังมามันทำอะไรกันอีกแล้ว พอลงมาพื้นที่จะเป็นแบบนั้น พอต่อหน้าเขาได้ดี คำพูด คำจาดี วันนั้นที่ไปอบรมเมืองกาญจน์ ทั้งพัฒนากร ทั้งเกษตร ทั้งอะไรไป ปลัดก็อ้างมาไม่ได้ยังงั้นยังงี้ ไม่รู้เรื่อง ไม่รู้เขาประสานกันอย่างไร เราก็ไม่ทราบ แต่ถ้าการทำงานจะให้เดินไปด้วยกันแบบนี้ มีการอบรมอะไรแบบนี้ ดิฉันอยากเสนอว่าให้เชิญทีมอำเภอมาสัก 1 ท่าน ก็ยิ่งดีให้เขามารับรู้ เพราะทางอำเภอเขาก็ยินดี เขารับอยู่แล้วว่าเขาจะอนุญาตให้มา อย่างมีเวที 2 เวทีอีก เขามานะแต่เขาไม่รู้จะอะไรทั้งนั้น หมายถึงว่าให้เขามาเปิดเขาก็มาเปิด พอนายมาก็ลงมาทั้งปลัดอำเภอ ปลัดอาวุโส พัฒนาการมาหมดอยู่ที่ว่าเราไปอบรมด้วย แต่บอกกลับไปแล้วเราเข้าไปขอ ไปทำ จะทำอะไร เขาไม่สนใจเลย เหมือนว่าเขาไม่มีผลประโยชน์อะไรด้วยหรือทำนองนั้น ความคิดของเขาดิฉันก็ไม่ทราบ คือพวกเราชาวบ้านก็มานั่งสรุปกันเองอะไรกันเอง ทุกอย่าง

ในเวลาที่คนนายมาเขาก็เห่ตามลงมา แต่พอเวลาที่ถึงเขาก็ไม่มาเลย เวทีอบรมนักเก็บข้อมูล เขามาแบบทางการสั่งให้เขามา อยากเสนอท่าน อยากให้ร่วมกันต่อไป ให้เชิญเขามาสัก 1 ท่านก็ยังดี

- คุณศุภลักษณ์ ก็จะมีพูดในตอนที่เป็นคณะทำงานของจังหวัด อย่างจะมีการเบิก - จ่ายเงิน พูดถึงเรื่องการเบิก - จ่ายเงินก่อน อย่างบางทีกำแพงแสน มาตอนบ่าย แล้วจะให้ในตอนเช้าเลย บางทีไม่ทัน อย่างวันนั้นที่ว่าผู้ใหญ่สงมากก็บอกให้ผู้ใหญ่สงมาเร็ว ๆ เพื่อตอนเช้าจะไปเอาไปเบิกจ่าย เพราะว่าสำรองจ่ายไปเยอะ เราก็เข้าใจ แต่วันนั้นไปอบรมทั้งวันเลย ก็พอวันรุ่งขึ้นก็ถึงบอกให้ไปรับเงินได้ แต่ในแง่ของราชการอำเภอเมือง ผมยิ่งกว่าหน้าแตกอี นัดกับชาวบ้านคุยกันอย่างดีเลยว่านายอำเภอมาแน่ เออเดี๋ยวเที่ยงนายอำเภอมากินข้าวกับชาวบ้าน ถึงเวลาแล้วก็ไม่มีมา แต่เราก็ไม่ว่า ท่านติดภารกิจเราก็ไม่ว่า ครั้งที่ 2 ของทัพหลวง เชิญท่านไปอย่างน้อยก็ยังดี ทัพหลวงไป เพราะของสวนป่าเป็นเวทีของจดทะเบียนแก้ไขปัญหาคความยากจนของ สย. นายก็เป็นคนไปออกโอเคเดียวจะเป็นเครศตัวอย่างเผอิญวันนั้นอธิบดีเรียกตัวเข้าพบด่วน ท่านขับรถมาได้ครึ่งทางต้องขับรถกลับ ผมก็บอกกับชาวบ้าน บอกกับคุณวิภารัตน์ว่าอย่างไรก็ต้องให้มา ไม่นายอำเภอหรือปลัดก็ได้ ต้องประสานงานกับปลัดหลาย ๆ ท่าน ก็ติดภารกิจเยอะแยะ ก็ได้ปลัดไพโรจน์ก็รับปากจะมาให้ แต่ระหว่างคุยในเวทีต้องให้คุณวิภารัตน์ต่อโทรศัพท์หานายอำเภอแล้วก็เอาไม่จ้อจว่าโทรศัพท์ให้ชาวบ้านได้ยิน เพราะฉะนั้นเราเสียมาครั้งหนึ่งแล้ว เสียครั้งที่ 2 จะเสียหนัก ตามนายอำเภอครั้งแรกนายอำเภอไม่ไป ผมโดนเยอะเลย อันนี้ก็คือ ราชการเวลาเราประสานไป หรือตัวหัวเรือใหญ่ประสานลงมา บางทีราชการด่วน ช่วงนี้เป็นช่วงของการโยกย้าย ตำแหน่งหรือการเสนอผลงาน เพื่อที่จะไปสู่ตำแหน่งที่สูงกว่า บางทีเขาเห็นการทำงานของเร เขา ก็อยากจะทำ แต่เขาก็ไม่มีเวลา เขาก็อย่าไปท้อใจ เพราะงานตัวนี้ ตั้งแต่เราคิดตั้งโครงการขอโครงการลงมาคือเราทำงานในภาคประชาชน เพราะวันที่ประชุมทีมจังหวัดกับผู้ว่า ผู้ว่าก็บอกแล้วว่า ให้ภาคประชาชนดำเนินการไป ส่วนราชการจะเป็นเพียงแค่มาช่วย เสนอเล็ก ๆ น้อย ๆ กระบวนการคิด หรือแนวทางแล้ว ให้พวกเขาทำไป เขามาได้แค่เปิดเท่านั้นเอง เพราะเขาไปรู้กระบวนการทำ พวกเขาไม่ต้องท้อ ตั้งแต่ที่เข้ามาเดือนเมษายน แต่เราเริ่มลงโครงการกับชาวบ้านจริง ๆ ไม่ถึงเดือน ประมาณมิถุนายนเอง ที่เราเริ่มสำรวจกับชาวบ้าน ราชการหลาย ๆ ส่วน ผมก็คิดว่าเขาเริ่มปรับตัวขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างทีพุทธมณฑล ผมเห็นนายอำเภอวันนั้นพูดได้ดีมาก แล้วท่านก็จะมาคุยกับชาวบ้านในวันอบรม คือการพูดเราไม่ต้องเขียนสคริป ให้ท่านเลย ท่านสามารถพูดได้เอง แล้วก็ได้อิ่ใจความที่ลึกซึ้งด้วย ก็คิดว่าน่าให้กำลังใจพวกเขาแล้วกันและอย่าไปท้อ ทำอย่างไรบ้างที่ผมกับคุณวิภารัตน์อยู่สำนักงานอาจจะโทรมา บางทีอาจจะไม่ทัน แต่เราก็อยากเชิญหลาย ๆ ท่านมาเป็นส่วนร่วม แต่ทุก ๆ ท่าน ผมคิดว่ามีงานเยอะ อย่างผมเองผมก็งานเยอะ แต่ต้องโดนเขาบังคับว่ามาทำงานในหน้าที่ของลูกสาว เพราะลูกสาวอยู่ฝ่ายการเงิน เราก็เลยต้องมาบางทีคุณวิภารัตน์ เขาก็เรียกผมว่าหนูนา คือรับแทนลูกสาว เขาก็ทำงานเสาร์-อาทิตย์ หรือถ้าเลิกเรียนก็ให้ลูกมา ก็ฝากพวกเราว่าอย่าพึ่งท้อระยะที่เราไปดี

สัมพันธ์กับราชการแค่เดือนกว่า ๆ หลาย ๆ อำเภอก็ยังเห็นว่าพวกเรามีความสำคัญให้บทบาท คิดว่าเราทำดีไปคิดว่าราชการก็ส่งมาหา เราเต็มตัวเหมือนกัน

- คุณสังเวียน ก็ฟังพวกเราพูดคุยกัน ทุกสิ่งทุกอย่างมันเกิดจากการเรียนรู้ ที่เราเคยเรียนรู้กันมาก่อน ใช้ประสบการณ์ไปเกื้อกันนโยบายคือการจัดการสวัสดิภาพ เดิมที่เราไปเกื้อกันในสหชาวมันมีพื้นที่อยู่ 20 กว่าจุดที่เราทำเชิงลึกของเราไปเกี่ยวกับนโยบาย ซึ่งผมเองก็อยู่กับ 20 จุด ว่าการจัดการมันยุ่งยากขนาดไหน ไหนจะเป็นเรื่องเงิน เรื่องลงแรงกับตัวเองตั้ง 20 กว่าจุด ตัวนี้ผมไม่ค่อยจริงจังสักเท่าไร พูดไปคงมีอุปสรรคอะไรกันบ้าง ผมมองผมเห็นด้วยกับพี่น้อง ในเรื่องการทำงานที่พี่แดงคุย คืออยากจับแบบที่พี่อำพลบอกผมว่าพวกเราต้องแน่นอนในเรื่องที่เราจะทำอะไร เราใช้เครื่องมือ แผนเวลาเราไปคุยเราก็คูว่านี่กว่าแผน มันจะไป ชับซ้อนว่าเคยทำแล้วจะได้เรื่องหรือเปล่า อะไรก็แล้วแต่พวกเรา ก็ส่วนหนึ่งก็ดีเราจะได้ฝึกจิต แต่ที่นี้ ที่ว่าเราจะคุมหัวใจของมันเราต้องทวนให้ได้ว่า สิ่งที่เราทำเราทำอะไร ผมว่ามันเป็นเรื่องการเรียนรู้ แต่ที่นี้เราพูดว่าเป็นการเรียนรู้ มันละเอียดอีกละชาวบ้านเข้าว่าโตแล้วต้องไปเรียนรู้ทำไม คือเรื่องรู้การใช้เครื่องมือแผนเราอย่าไปคุยเรื่องแผนข้อมูลโดยตรง เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองให้ได้นะ ผูกตรงนี้ไว้ ที่นี้พอเวลาใครจะดึงเราไปขายไปหาอะไรก็แล้วแต่เรามีจุด จุดที่เราเรียนรู้ของเรา เรารู้ของเราว่าเราจะทำอะไร เราต้องแน่นอนตรงนั้นนะ แล้วถามว่าเราจะแน่นอนได้อย่างไร พวกเราก็ต้องเรียนรู้ แม้แต่การสัมมนาอะไรหลาย ๆ ที่ ต้องมีวินัยในการเรียนรู้แล้วค่อย ๆ ขยับกันไป ที่นี้ว่าเรื่องส่วนราชการผมว่าหลาย ๆ คนเขาก็ติดตามเรานะ ผมมอง ๆ อยู่ เช่นนายอำเภอกำแพงแสน ผมลองดูว่ากลยุทธ์พวกเราจะใช้ได้ไหม ท่านอำเภอกำแพงแสน ที่แรกท่านก็ไม่เข้าใจกัน ท่านก็อยากให้คุณทำงานมีเงินอยู่ก่อนหนึ่ง คุณเอาไปลงเลย เราก็ต้องมีจุดยืนไว้ บางครั้งก็ไม่คุยด้วย ท่านอยากจะคุยอะไรก็คุยไป เราก็ไม่คุย แต่สุดท้ายพอเราภูมิใจเราได้อะไรจริง ๆ ท่านนายอำเภอก็ต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดตัวเอง เพื่อให้สอดคล้อง เพราะว่าพวกเราต้องแน่นอนในจุดยืน ที่นี้ว่ามันจะแน่นอนได้ไง ก็คงจะแลกเปลี่ยนกันไปเรื่อย ๆ มันต้องอาศัยการเรียนรู้จากพวกเราด้วยกัน

- คุณวิภารัตน์ หมายเนื่อง

เวทีที่ผ่านมา อ.เมือง มีของตำบลสวนป่านกับตำบลทพหลวง มีการจัดเวทีวันที่ 15 มิ.ย. 18 มิ.ย. 21 มิ.ย. และ 26 มิ.ย. และวันที่ 1 ก.ค. ของอ.เมืองมี 5 เวที เพราะสวนป่านมีการนิศึกษาเรื่องผู้จดทะเบียนคนจนเพิ่มอีก 1 เวที

อำเภอสามพรานมี 2 ที่ ที่ตำบลบางช้างและตำบลคลองจินดา จัดวันที่ 22 มิ.ย. 23 มิ.ย. และ 28 มิ.ย. 30 มิ.ย.

อำเภอดอนตูม จัดวันที่ 17 มิ.ย. กับ 24 มิ.ย.

อำเภอบางเลน จัดวันที่ 17 มิ.ย. 24 มิ.ย. และ 30 มิ.ย.

อำเภอพุทธมณฑล จัดวันที่ 3 ก.ค. กับ 15 ก.ค.

อำเภอนครชัยศรี จัดวันที่ 3 ก.ค. กับ 6 ก.ค.

อำเภอกำแพงแสน จัดวันที่ 20 มิ.ย. กับ 25 มิ.ย.

ส่วนการจมน้ำบ อยากรให้แต่ละตำบลไปดูวิธีจมน้ำบในแต่ละพื้นที่เพื่อที่จะได้เรียนรู้ และเมื่อกลับไปจะได้ไปทำใบสรุปข้อมูลแต่ละหมู่บ้าน ส่วนใบสรุปของตำบลจะต้องมีการจัดเวทีอีกครั้งหนึ่ง โดยการเอาแกนของอำเภอและจังหวัดรวมทั้งส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันให้เป็นเป็นแต่ละตำบลของพื้นที่ ซึ่งแต่ละตำบลมีการจมน้ำบดังนี้

อำเภอเมือง	วันที่ 23 ก.ค.	ต.ทัพหลวง	วัดม่วงตาวาส
	วันที่ 31 ก.ค.	ต.สวนป่าน	อบต.สวนป่าน

อำเภอสามพราน

วันที่ 18-19 ก.ค.	ต.บางช้าง	อบต.บางช้าง
วันที่ 22-23 ก.ค.	ต.คลองจินดา	โรงเรียนวัดปริตาราม

อำเภอดอนตูม

วันที่ 30 ก.ค.	ต.ดอนพุทรา	วัดดอนพุทรา
----------------	------------	-------------

อำเภอกำแพงแสน

วันที่ 2 ส.ค.	ต.ดอนข่อย	อบต.ดอนข่อย
---------------	-----------	-------------

อำเภอบางเลน

วันที่ 20 ก.ค.	ต.บางระกำ	อบต.บางระกำ
----------------	-----------	-------------

อำเภอพุทธมณฑล

วันที่ 15 ส.ค.	ต.คลองโยง	โรงเรียนวัดมะเกลือ
----------------	-----------	--------------------

อำเภอนครชัยศรี

วันที่ 17 ก.ค.	ต.วัดสำโรง	วัดสำโรง
----------------	------------	----------

ในระหว่างที่ทำงานเรามีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร และข้อเสนอแนะอะไร ทางคุณวิภารัตน์ ก็ขอให้ทุก ๆ ฝ่ายช่วยกันเสนอขึ้นมาเพื่อที่จะนำไปแก้ไข และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามที่หลาย ๆ ท่านเสนอมา

การทำงานของทีมงานจังหวัด

- อาจารย์ปัญญาธร แก้วส่อง

เรามาลงใจตัวเอง เพื่อให้กำลังใจตัวเอง งานมันง่ายไม่มีปัญหา พวกเราคงไม่ต้องมาทำกันหรอกใช้ไหมครับ อย่างท่านนายกกระต๊อบไหน ท่านลงมาเล่นตรงนี้เพราะงานที่เราทำมันมีปัญหา คุณวิภารัตน์ร้องไห้ก็ครั้งเพราะงานมันยาก มันต้องมีผู้ประสานมาช่วยทำถึงพอจะช่วยแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง คนที่ทำงานเหนื่อยแล้วต้องเสียน้ำตา เราก็ควรให้กำลังใจคุณวิภารัตน์ให้มีความเข้มแข็งอดทนช่วยตบมือให้คุณวิภารัตน์หน่อยครับ

- คุณวิภารัตน์ ต้องขอบอกว่าข้อบกพร่องของตัวเองก็มีเยอะ แต่ก็พยายามปรับตัวเอง ตั้งแต่เริ่มทำงาน ประสานมีแรงเสียดทานเยอะ ในส่วนของการติดต่อเราต้องยอมรับกับว่าเราอยู่ใน 3 ร่ม มีส่วนของ สกว. พอช. มท. และในส่วนของภาคประชาชน เราวัดกันเป็นพลังเครือข่ายที่ให้กำลังใจกัน ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงมี ข้อมูลดังนี้ เวลาตัวเองไปประชุมทาง พอช. บอกวันที่ 11 จะต้องมีการประชุม 13 จังหวัด นำร่อง เป็นเวทีประจำของ ศตจ. โดยเฉพาะ พอถึงวันนี้เปลี่ยนเป็นวันที่ 14 ในขณะที่เราออกหนังสือไปแล้วว่าวันที่ 11 - 13 เรามาประชุมที่นี้ แต่ทาง พอช. ก็บอกมีประชุมตรงกัน พอถึงเวลาก็บอกเปลี่ยนไปวันที่ 14 อีก เพราะฉะนั้นเจตนาของ พอช. ก็ต้องออกเป็น 2 ครั้ง ตั้งแต่ 12 - 14 เราก็ต้องเปลี่ยนมาเป็นวันที่ 11 - 13 อีก ซึ่งเราก็บอกแล้วว่าเวลาเราจะประชุมอะไร เราต้องส่งหนังสือให้ สกว. และพอช. ทุกครั้ง ส่วนมา พอช. จะไม่ค่อยมา โดยจะมีอาจารย์พยนต์ซึ่งเป็นหัวหน้าภาคจะมาคอยดูแลตรงนี้ ส่วนทาง สกว. จะมีการถ่ายเทข้อมูลกันมาตลอด ส่วนอาจารย์พยนต์มีงานช่วยของพื้นที่หรือส่วนของจังหวัด ในแผนของชุมชนต่าง ๆ ของ พอช. ซึ่งจะเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และจะเปลี่ยนแปลงข้อมูลบ่อยมาก ซึ่งตัวเองก็จะถ่ายเทข้อมูลให้แก่พื้นที่โดยตลอด เวลามีปัญหาอะไรก็จะปรึกษากับที่แดงกับที่মনทลโดยตลอด และบางครั้งก็โทรไปปรึกษากับท่านศึกษาพิเศษ หรือกับพวกน้อง ๆ โดยตลอด แต่ถ้าใครคิดว่ามีกำลังที่จะช่วยเหลืองานกัน ก็ให้ไปที่สำนักงาน ซึ่งเราก็น้อมรับที่จะให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ อีกส่วนหนึ่งที่พี่สุวริถามเรื่องงบประมาณของจังหวัดในเรื่องงบประมาณ 1 ล้านบาท มีปัญหามาก วันที่เราไปคุยกับท่านรองทองทวี มีปัญหาเรื่องกรอบการใช้เงินในส่วนของการราชการ โดยท่านผู้ว่าจะมีรองอยู่ 2 ท่าน รองคนแรกคือ รองวิยุทธก็จะทำงานอีกส่วนหนึ่ง แต่ท่านรองทองทวีจะทำงานเรื่อง ศตจ. โดยตลอด โดยเห็นว่าเวลาประชุมจังหวัด ท่านรองทองทวีจะดำเนินการโดยตลอด และกองเลขาของจังหวัดโดยปลัดจังหวัด เวลาประชุมระดับจังหวัดก็จะมีปัญหาเรื่องกรอบการใช้เงิน ซึ่งเกรงว่าจะมี สตง. มาตรวจ โดยที่ทาง สกว. ก็ชี้แจงมาโดยตลอด เวลาที่มีการตรวจสอบก็จะตรวจสอบที่ สกว. ไม่ใช่ลงมาที่จังหวัด แต่ท่านรองทองทวียังมีความรู้สึกว่ามันเป็นงานหนักที่ต้องมารับผิดชอบเงิน 1 ล้านบาท ท่านก็บอกว่าไม่เอาหรอก เอาอย่างนี้ได้ไหม ผมจะให้หน่วยราชการของผมลงไปช่วยงานเสริมหนุนในการออกจดหมาย แต่ไม่ให้ลงไปจัดเวที เพราะที่ท่านว่ามานี้ไม่ได้คุยกับตัวเองคนเดียว โดยการมีการต่อสายให้คุยกับ สกว. ซึ่งทางคุณเบญจมาศก็จะรับรู้ตรงนี้ ซึ่งทางท่านรองทองทวีก็จะคิดดูก่อน จนป่านนี้ก็ยังไม่ให้คำตอบ โดยหลักการตรงนี้ก็คุยกับปลัดในพื้นที่ ในส่วนตรงนี้งบประมาณซึ่งใกล้จะถึงเดือนกันยายน แต่งบประมาณยังไม่มี การจัดกา เพราะว่ายังไม่มี และท่านก็ยังไม่ยอมตกลงมารับผิดชอบ เป็นไปได้ไหมจะโอนเงินตรงนี้สู่ภาคประชาชน 1 ล้านบาท แล้วเรื่องของค่าใช้จ่ายของทีมส่วนราชการ เราก็จะมีการจัดการร่วมกัน ก็คงไม่สามารถให้คำตอบได้ชัดเจน

- ตอบคำถามคุณจุฑารัตน์ เรื่องงบประมาณของพุทธมณฑล เนื่องจากพุทธมณฑลมีการจัดการที่ซ้ำซ้อนน้อย พี่เลี้ยงก็จะเป็นข้าราชการส่วนหนึ่งกับทีมจังหวัดและอำเภอ ซึ่งจะมีท่านผอ.โรงเรียนวัดมะเกลือที่พี่จะเข้ามาร่วม และอีกท่านหนึ่งเป็น ผอ.โรงเรียนคลองสว่างอารมณ์ ซึ่งรับเรื่องนี้ไป และสามารถประสานได้เป็นบางส่วน และส่วนหนึ่งก็ได้คุยกับนายกอบต. เรื่องการประสาน ซึ่งวันทำความเข้าใจเรื่องแผนแม่บทชุมชนไปชื้อกับเวทีพลังเครือข่ายยาเสพติด ซึ่งวันนั้นเมื่อถึงเวลาประชุมคนก็เข้าใจว่าเป็นเวทีพลังเครือข่ายยาเสพติด ซึ่งนายอำเภอมีจดหมายเรื่องแก้ไขปัญหาคาความยากจน แต่คนรับเรื่องทำงานซับซ้อนกันก็ไปออกจดหมายในเรื่องของยาเสพติด แต่ในเรื่องของงบประมาณ ซึ่งวันนั้นเราได้ตั้งคณะทำงานของอำเภอพุทธมณฑล ก็ยังไม่เรียบร้อยในเรื่องของโครงสร้าง ซึ่งให้ไปจัดกระบวนการอีกซักนิดหนึ่งและในวันที่ 15 นี้จะมีการอบรมนักจัดเก็บข้อมูล ในตอนท้ายก็จะคุยถึงเรื่องนี้โดยละเอียดพร้อมทั้งกรอบการใช้เงินลงไปให้พร้อมทั้งเบ็ดบัญชี

- ตอบคำถามคุณวิภาพร เราได้มีการประสานไปยังหน่วยราชการหลาย ๆ หน่วย แต่พอถึงเวลาส่วนราชการหลาย ๆ ที่ก็ติดธุระก็เลยคุยกันว่า เอาส่วนที่มาได้ให้มาก่อน ส่วนของคอนตัมจะลงไปคุยกับนายอำเภออีกครั้ง เพราะนายอำเภอที่ไปพบมาทั้งหมดก็เข้าใจในเรื่องของการต่อสู้ความยากจน ซึ่งจะมีการประชุมนายอำเภอทั่วประเทศที่อิมแพคเมืองทองธานี นายอำเภอทุกท่านก็เข้าร่วมประชุมด้วย

เรื่องสุดท้ายที่จะคุยกันตรงนี้ เรื่องของการเบิกเงิน ถ้าใครต้องการเบิกเงินให้ส่งเอกสารเรื่องการเงินมาให้ล่วงหน้าก่อน 3 วัน จะจึงจัดการโอนเงินให้ อย่างเช่นของพี่ชาติชายอาจจะกะทันหัน ซึ่งเวลาตัวเองเวลาลงพื้นที่สมุดบัญชีไม่ได้อยู่กับตัว เราก็แก้ไขด้วยการเบิกจ่ายส่วนที่สำรองไปก่อน มารับเงินสดแล้วก็เซ็นชื่อรับเงินไว้ แต่โดยหลักอยากให้เป็นหลักฐานโดยการโอนเงินลงขาย ส่วนวันที่ 29 ซึ่งเราจะมีประชุมคณะทำงานจังหวัด ซึ่งท่านศึกษาพิเศษและบางส่วนก็ต้องไปศึกษาดูงานที่เพชรบุรี ในวันที่ 28 - 29 ส่วนการประชุมคณะทำงานจังหวัดเลื่อนไปวันที่ 20 กรกฎาคม ที่ อบต. บางระกำ เวลา 15.00 น.

- อาจารย์ปัญญากร แก้วสอง

หลังจากดูการทำงานของพวกเราแล้ว เรามีเรื่องยุ่งยากอยู่ 5 เรื่อง

เรื่องแรก เรื่องประเด็นที่เราทำมันเป็นเรื่องใหญ่เป็นเรื่องยาก ถ้าแก้ได้ประเทศไทยตั้งมา ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย มาถึงทุกวันนี้ก็ยังแก้ปัญหาไม่ได้ เพราะฉะนั้นเวลาคิดถึงประเด็นพวกนี้ก็ไม่ต้องไปกังวลมาก และไม่มีทางที่จะแก้ปัญหาคาความยากจนได้ ความเป็นจริง ความยากจนอยู่คู่กับความทุกข์สังคมนะ เพียงแต่ต้องคิดถึงมุมของความยากจนใหม่ จะไม่มีความยากจนมันเป็นไปได้ เพราะมีคนทุกสังคมหลายระดับ หลายกลุ่ม เพราะประเด็นมันใหญ่และยากยิ่งไงก็ตาม มันเป็นเรื่องท้าทาย มันคงจะมีช่องทางออกของมันอยู่บ้าง ผมก็คิดลำบากใจ มันจะไปอย่างไร แก้ไขอย่างไร ผมก็คิดไม่ออก

ประการที่สอง ที่ฟังดูทีมของเราเป็นทีมใหญ่ ทีมจังหวัดมี 27-30 คน ตัวผมเองทีมใหญ่มากก็จะไปไม่รอด เรายังจะวางทีมที่สนิทสนมกัน วางเป็นทีมเล็ก แล้วก็ขยายทีมออก ตามปกติเราก็ไม่เคยขยาย

ทำงานกว้างกว่านี้ เราทดลองพยายามทำกว้างก็มีปัญหา พยายามสร้างเครือข่ายมากก็มีปัญหาในการเกาะเกี่ยว ผมว่ามันเป็นเรื่องของธรรมชาติ ตอนแรกก็เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านดี ๆ ทำไปทำมาก็เหลืออยู่กับมันก็ต้องมีปัญหาก็จะแก้ เพราะจะหวังว่ากรรมการทุกคนจะเวิร์ค จะดีมันคงลำบาก เพราะฉะนั้นมันก็ต้องเรียนรู้เรื่องต่างๆไปเรื่อย ๆ เพราะทีมพัฒนาต้องเอาคนที่ใกล้ชิดทำงานก่อน แล้วค่อยเปิดวงกว้าง

ประการที่สาม เป็นเรื่องที่ยากเพราะนักพัฒนารุ่นแรกไม่ค่อยจะทำงานก็คือการประสานงานกับภาครัฐ เป็นเรื่องยากมากจะโทษภาครัฐเต็มตัวก็ไม่ได้ ภาครัฐเขามีกฎเกณฑ์ มีระเบียบวิธีการ ส่วนใหญ่เขาไม่สนใจชาวบ้าน เขาสนใจเจ้านาย เพราะว่า 2 ชั้นอยู่ที่เจ้านายไม่ใช่อยู่ที่ชาวบ้าน สังเกตดูนายอำเภอวิ่งตามผู้ว่า ผู้ว่าวิ่งตามรัฐมนตรี ปลัดวิ่งตามนายอำเภอ ถ้านายอำเภอหรือพวกผู้ว่าไม่สั่งก็ไม่ทำอันนี้เป็นเรื่องธรรมชาติ การประสานกับรัฐจึงลำบากขนาดเราทำกันเองยังยาก การทำงานของเราทีมก็ใหญ่ เรื่องก็ใหญ่ แถมยังต้องประสานกับรัฐอีก ซึ่งการประสานกับรัฐมันยุ่งยากอย่างที่ว่า แล้วเราก็พบความจริงในส่วนของรัฐก็มีกลุ่มคนที่ทำงานจริงจัง แต่เวลาร่วมงานกับเรามันลำบาก คงจะต้องหาช่องทางเอาเอง ปกติรัฐมีกฎเกณฑ์เยอะ เวลาทำงานมักจะไม่ตรงกัน รัฐทำงานเวลา 8.30 - 16.00 น. แต่ชาวบ้านอาจจะเป็นเวลา 10.00 - 22.00 น. คือมันจะต่างกัน เวลาเราไปสัมภาษณ์ชุมชน ถ้าเราไปตอนกลางวันทางอีสานชาวบ้านจะไม่อยู่ ก็ต้องไปตอนเย็นหรือทุ่ม สองทุ่ม หลังจากเขากลับจากทำงานแล้ว การประสานกับรัฐเป็นเรื่องที่ยากก็ได้คุยกับ อาจารย์ ดร. สีสานกรณ์ ให้ระวังเรื่องความล้มเหลวไว้บ้าง

ประการที่สี่ เรื่องเงิน มักจะมีปัญหาอย่างนี้ ระเบียบและวิธีใช้ของชาวบ้านกับระเบียบของรัฐ มันเป็นปัญหาการทำงานค่อนข้างเยอะ เวลารัฐคิดเรื่องระเบียบการเบิกจ่ายต้องเป็นไปตามกำหนดของทางราชการ ส่วนการใช้เงินของภาคประชาชนต้องเสียสละ เรื่องของเวลา เพราะประชาชนไม่มีรายได้ประจำ เวลาประชุมแต่ละครั้ง เบี้ยประชุมต้องไม่เกิน 200 บาท เราต้องต่อสู้กันเยอะจนเขาเปลี่ยนกฎเกณฑ์บางตัว เวลาเบิกจ่ายค่าพาหนะ คำนวณมันเวลาเดินทางไปประชุมก็ไม่คุ้มค่า รถโดยสารก็ต้องนั่งรถธรรมดา เงินตัวนี้เป็นปัญหาที่จะต้องพบ สกว.ไม่ค่อยมีปัญหา เพราะ สกว. ก็ทำงานร่วมกับ สตง. เพราะผมเองก็อยู่ข้างในของ สกว. มาตั้งแต่แรก พอช. ก็อยู่ข้างในกับเขาก็รู้ว่าเขาต่อสู้กับพวกนี้มาเยอะ เขาเองก็พยายามประนีประนอมให้ แต่ สกว. ก็มีข้อจำกัดของเขาอยู่ ต้องพยายามเคลียร์เท่าที่เป็นไปได้ ตัวสำคัญเรื่องเงินที่เราพบอยู่ โครงการหนึ่ง หนึ่ง ความจริงเงินมาจากหลายแห่ง ซึ่งเราต้องจัดการให้ดี มีเงิน พอช. บ้าง สกว. บ้าง ศตจ. บ้าง ซึ่งระบบจัดการเหล่านี้ต้องให้ชัดเจน งานซ้อนไม่เป็นไร แต่ให้เห็นว่าเงินที่เข้ามาใช้ไปอย่างไร ยกตัวอย่างให้เห็น สมมติเรื่องการขุดสระ มีคนไปปักป้ายไว้ 3 ป้าย เป็นของ 3 หน่วยงาน ในสระขุดหนึ่งถามว่าเป็นไปได้ไหม ในความเป็นจริงเป็นไปได้ เป็นไปได้ตรงไหน ป้ายขุดแรก อาจให้เงินมาเรียนรู้เรื่องสระ มันต้องมีการแยกเยอะ ซึ่งให้เห็นว่า สระลูกเดียวไปของงบประมาณมาจากหลายที่ที่ต้องชี้แจงให้เห็นชัด ถ้าของงบประมาณหลายที่อาจชี้ได้ว่า คุณขอรับขึ้นหรือเปล่า ถ้าไม่แจกแจงให้ละเอียดในเรื่องของการใช้เงิน และเมื่อมีงบประมาณเข้ามาในโครงการก็ชี้แจงให้เห็นว่าเงินตรงนั้นใช้ไปกับส่วนใดของโครงการ ชาวบ้านโดยทั่วไปจะไม่รู้ว่าแหล่งเงินมาจากไหน แต่คนทำงานจะรู้เรากำลังหาวิธีพัฒนาระบบงานในชุมชน ให้ชุมชนไปในทาง

เดียวกันได้ไหม แล้วเขียนรายงานเป็นชิ้นเดียว แล้วหน่วยงานไหนที่รับผิดชอบก็รับไป ไปแยกกันเองเพราะเป็นงานของตัว ปรากฏว่าผมไปเจอที่แห่งหนึ่ง ส่งรายงาน 8 ชิ้นในเรื่องเดียวกัน ส่ง 8 หน่วยงาน ซึ่งเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมากระดับชาวบ้าน ตรงนี้การเงินจะมีซ้อนกัน เงินต้องจัดให้โปร่งใสและอธิบายพวกเรากันเองได้ ถ้าอธิบายกันเองไม่ได้จะเริ่มระแวงกัน ระแวงเรื่องอื่นไม่เท่าไร ระแวงเรื่องเงินมันกินใจกันเร็ว พังเร็ว ทีมจะพังด้วยความระแวงกัน ชัดเจนเลยเงินจะเป็นตัวสำคัญ เพราะฉะนั้นต้องฝึกและมาเรียนรู้กัน เจอปัญหาอะไรต้องแก้ด้วยกัน

ประการที่ห้า เรื่องความสมดุลของงาน ตรงนี้พวกเราก็ได้พูดกัน ได้พบเห็นบ้าง เรื่องตรงนั้น ตรงนี้ ผมกำลังคิดถึงที่อีสานนำชุมชนที่เราไปสร้างในชุมชนขึ้นมา จนเข้มแข็งขึ้นมา พอมีงานกลุ่มเยอะ ๆ มีการเดินทางบ่อย เดินไป เดินมา ฐานเริ่มลอย กลับไปหาชุมชนไม่ติดแล้ว กลับบ้าน กลับถิ่นไปถูกเริ่มตัดขาดจากชุมชน ตัดขาดจากกลุ่ม กลุ่มก็ก่อตัวขึ้นมาเอง ในที่สุดก็ขัดแย้งระหว่างกลุ่มกับตัวผู้นำ เพราะฉะนั้นงานสมดุลระหว่างงานนอกมีสักก็เปอร์เซ็นต์ จึงจะไม่เสียงานไปด้วย หรือถ้าคนทำเกษตรเดินสายมาก ๆ งานเกษตรในพื้นที่ก็พัง ทำอย่างไรจะสมดุลระหว่างท้องถิ่นตัวเองกับนอกพื้นที่ การเดินทางต้องแล้วแต่กลยุทธ์ ต้องคุยกันบ่อย ๆ ดึงชุมชนให้อยู่บ้าง เดินสายบางบ้างระดับ ถ้าเดินมากก็จะหลุดจากพื้นที่ พ่อค้าเผด็จกัหลุดจากพื้นที่ แปลงเกษตรตัวเองก็พังต้องกลับมาฟื้นฟูกันใหม่ พ่อค้าเผด็จกัหลุดจากชุมชน กลับไปชุมชนชุมชนไม่ยอมรับ เพราะมันแต่ไปเดินสายทั่วประเทศกับชาวบ้านไม่ค่อยได้คุยกัน งานในชุมชนก็ไม่ค่อยได้ลงไปช่วยเหลือ แล้วสิ่งที่เรากำลังทำเป็นแนวแก้ปัญหา ถ้ามีอะไรเรามาคุยกัน ถ้าภาษานักวิชาการเรียกว่าเริ่มเปิดใจหากัน ใช้สมองซีกขวาให้มากขึ้น สมองมีสองซีก สมองซีกขวาเป็นซีกที่มองอะไรก็สวยงาม สมองซีกซ้ายเป็นซีกเป็นเหตุเป็นผล เขาบอกว่าเราใช้เหตุและผลอย่างเดียวไม่ได้ เพราะแต่ละคนจะมีเหตุผลของตัวเอง อย่างเช่น สามมี และภรรยา สามมีก็มีเหตุผลเพื่อนมาหาก็ไปด้วยกันหน่อย ต้องดื่ม ต้องกินหน่อยไม่จั้นเสียเพื่อน ภรรยาก็จะมีเหตุผลว่า ช่วยเลี้ยงลูกหน่อยสิ ช่วยล้างจานนี่ก็คือเหตุผลของภรรยา เพราะฉะนั้นถ้าต่างคนต่างใช้เหตุผลของตัวเองเข้าหากันก็จะทำให้แตกกันง่าย เพราะจุดยืนเหตุผลแต่ละคนไม่เหมือนกัน ชุดแรกต้องใช้ความเปิดใจ และความรักก่อน แล้วเหตุผลค่อยตามมา เหตุผลมาบางรับฟังกันบ้าง และแค่นี้ไม่พออาจจะเข้าไปสู่การปฏิบัติการให้ชัดด้วย เราใช้ความรักเปิดใจต่อกันแล้ว เราต้องวิเคราะห์ถึงเหตุและผล และจะแก้กันอย่างไร มีแผนปฏิบัติการอย่างไรที่จะแก้ปัญหา การทำงานเพื่อประชาชนมันเข้าต้องคุยกันหลายครั้งหลายหนจึงจะเข้าใจ ไม่ใช่เป็นการสั่งการ และความเห็นไม่ตรงกัน บางที่คุยหนึ่งรอบไม่รู้เรื่อง คุยรอบที่สองยังไม่ได้ขยับไปไหน รอบที่สามจนถึงสิบรอบยังไม่ได้ทำงานกันเลย เขาบอกว่างานภาคประชาชนมันลัมเหลว คนใจร้อนจะบอกว่าลัมเหลว แต่อย่างเราบอกว่าสำเร็จ มันต้องคุยสื่อกันและขยับไปเรื่อย ๆ

- คุณมณฑล ธนะบุญทรัพย์

ผมเป็นตัวแทนของผู้อบรมต้องขอกราบขอบคุณท่านอาจารย์บัญชา ที่ให้ความรู้ซึ่งเป็นสาระประโยชน์มากสำหรับพวกเรา เป็นครั้งแรกสำหรับพวกเรา สำหรับเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์จริง ๆ คือเราทำงาน เราไม่รู้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ก็ได้รับประโยชน์คิดว่าพวกเราคงได้นำความรู้เหล่านี้ กลับไปใช้ในการทำงานของพวกเรา เพื่อให้งานของพวกเราประสบความสำเร็จที่ชัดเจนและยั่งยืนกับชุมชนของพวกเราต่อไป

เปิดใจผู้เข้าร่วมการอบรมในครั้งนี้

- ท่านศึกษาพิชัย คัมภีรศาสตร์ ก็ 3 คืน 2 วันที่ผ่านมาก็ได้รับความรู้มากเลย แล้วก็คิดว่างานที่เราทำอยู่ งานของเราคือการพัฒนาตามความต้องการของประชาชน แต่ของภาคข้าราชการเขาทำมา 39 ปี เขาทำเพื่ออยากทำตามของภาคราชการ การพัฒนาจึงไม่ค่อยยั่งยืน ก็คิดว่าการทำงานของพวกเราก็ต้องให้กำลังใจทุกคน เรามาตรงทางแล้ว แม้จะเหนื่อยเราก็อดทนต่อไป ก็ขอขอบคุณครับ
- คุณสังเวียน เอกจีน ก็อยากจะบอกว่า 3 วัน 2 คืน ที่ผ่านมามีได้กำลังใจที่จะทำงาน และได้รับความรู้อย่างมากมาย ก็คิดว่าจะนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันและในการทำงานของผมตรงนั้นครับ ขอขอบคุณครับ
- คุณสัน ทองทองเตี้ย ก็อยากจะบอกว่าการทำงานของทุกคนก็ต้องเจอปัญหา แต่ถ้าเราคิดว่าเราทำงานแล้วมีความสุขก็ไม่น่าจะมีปัญหา "เดินเขไปข้างหน้า ดึกว่ายีนแก่ผ้าอยู่ที่เดียว" ขอขอบคุณครับ
- คุณชาติชาย สิบแอง 3 วัน 2 คืน ที่ผ่านมานี้ผมก็ได้รับความรู้อย่างมากมายเลยทีเดียว และผมคิดว่าจะนำกลับไปใช้ในการทำงานของผมให้ดียิ่งขึ้นครับ
- คุณวันเพ็ญ พันธุ์สุข มา 3 วัน 2 คืน ก็ได้รับความรู้ไปไม่น้อย แต่ตัวเองถ้าจะให้เป็นผู้นำทีเดียวคงไม่ได้ เพราะก็รู้สึกว่ายังเด็กอยู่ แต่ก็พยายามทำงานให้ดีที่สุด ขอขอบคุณค่ะ
- คุณอรุณี พุทธรักษา จากที่เราฟังวิทยุต่าง ๆ ที่มันเกิดขึ้นในประเทศไทย ทำให้พวกเราที่ทำงานอยู่ตรงนั้น รู้สึกท้อไปนิด แต่ว่าถ้าท้อแล้วกลับไปยืนอยู่ที่เดิมเนี่ย ก็ยิ่งแย่ไปใหญ่ วันนี้อาจจะขอใช้คำของพ่อค้าเดี๋ย่ว่า ถ้าท้อก็ไม่ใช่ของแท้นะคะ แต่ถ้าแพ้พวกเราก็ต้องไม่ท้อนะคะ ขอขอบคุณค่ะ
- นาสกณัฐวัฒน์ เนตรจรัสแสง การที่เราทำงานให้ดี เราต้องพัฒนาตัวเองก่อน เพื่องานที่ออกมา นั้นจะได้มีคุณภาพ ไม่ใช่แค่แต่พูด เราต้องทำให้ได้ด้วย เพราะฉะนั้นวันนี้ ผมได้มาเรียนรู้และได้รับประโยชน์จากตรงนี้มาก และจะนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันและการทำงานครับ
- คุณมณฑล ธนะบุญทรัพย์ จาก 2 คืน 3 วันที่ผ่านมา ก็คิดว่าผมได้รับความรู้ไปเยอะ และเราก็ได้มาเรียนรู้แลกเปลี่ยนกัน ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากมาย ก็อยากจะฝากเอาไว้ว่าการทำงานกับชุมชน คือสิ่งที่สำคัญที่สุดคือใจ ถ้าเรามีใจที่มุ่งมั่นแล้วก็จะสละให้ชุมชน เราก็สามารถที่จะเดินต่อไปได้เรื่อย ๆ ครับ ขอขอบคุณครับ

- คุณจุฑารัตน์ จินประชา ก็ตั้งใจที่ได้มาเข้าร่วมสัมมนาในครั้งนี้ 3 วัน 2 คืน ก็ได้รับความรู้มาก ๆ ก็จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ที่สุด
- คุณสมภารถ เทียนถนอม ผมก็ตั้งใจที่ได้มาเข้าร่วมการอบรมในครั้งนี้ ก็สำหรับ 3 วัน 2 คืนที่ผ่านมา ก็ได้รับความรู้อย่างมากมาเลยทีเดียวก็นึกว่าจะนำไปใช้ประโยชน์ในการทำงานและในชีวิตประจำวันด้วยครับ
- คุณสิริวัช ก็ 3 วัน 2 คืน ผมก็ได้รับความรู้แปลก ๆ ใหม่ ๆ และก็จะนำไปใช้ประโยชน์ให้กับส่วนรวมต่อไป
- คุณสุวารี สันตะโฮธิ ณ เวทีครั้งนี้ก็ได้รับความรู้มากเลยนะค่ะ เพราะบางคนอาจจะไม่ค่อยรู้ในบางเรื่อง ก็ยังมีคนหลงทาง พอมาฟังท่านอาจารย์ก็เหมือนกับว่าท่านอาจารย์เป็นเหมือนแสงเทียน ที่ช่วยส่องนำทางให้พวกเรา ก็คิดว่าสิ่งที่ได้รับครั้งนี้ ก็จะนำไปใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดนะค่ะ
- คุณวิथा จินดาแดง ก็ขอขอบคุณอาจารย์ ที่ให้แนวคิดกระบวนการที่ผมคิดว่าจะนำไปใช้ในชีวิตส่วนตัวและการทำงานของส่วนรวม ในการทำงานของผม ผมคิดว่าได้ไปมาก มีแนวคิดใหม่ ๆ แล้วก็ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคน บางครั้งผมอาจจะพูดอะไรไม่ค่อยออกไปก็ขอภัยไว้ด้วยนะค่ะ
- คุณพรศักดิ์ ผิวงาม ก็ขอบคุณอาจารย์ที่มาให้ความรู้และคำแนะนำในหลายเรื่อง ทุก ๆ อย่างในการถอดบทเรียน ก็จะนำไปใช้ประโยชน์ในหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- คุณอดิสร เตชะธิปัตย์ ก็ตั้งใจมากที่ได้มาเข้าร่วมในการอบรม และได้รู้จักทุกคน และจะนำความรู้ที่ไปใช้ประโยชน์ครับ
- คุณแสงว อ่ำระมาตร ผมทำงานชุมชนมาตั้งแต่อายุ 25 ปี ตอนนี้อายุ 49 ปี 24 เดือน ก็ตั้งใจที่ได้มาร่วมในการอบรมครั้งนี้ แล้วก็ได้รับความรู้มากมายเหลือเกิน ก็จะนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- คุณประทีป ปิ่นทองคำ สำหรับ 3 วัน 2 คืน ที่ผ่านมาก็ได้แนวคิดอะไรใหม่ ๆ แน่นนอน แต่มันก็จะมีแปลก มันจะออกไปนอกกรอบความคิดของผมเอง บางทีจากการรวมกลุ่ม เสนองานจาก 2 วันที่ผ่านมา ก็มีหลาย ๆ กลุ่ม คิดได้หลายแนว ซึ่งบางทีตัวผมเองก็ยังไม่ถึงขนาดนั้นเลยก็มี และที่ชอบอีกอย่างก็คือการรวมกลุ่มร้านค้าของคุณคุณลักษณะ ก็เหมือนกับเราตรงนี้เป็นเริ่มจากไม่มีอะไรเลย ไม่มีเงิน ไม่มีงบประมาณ ก็เหมือนอย่างที่มีคนเขาถามว่า ภาคประชาชนมีด้วยหรือ ทำได้ด้วยหรือ คือถ้าพวกเรา รวมกลุ่มกันอย่างของพี่คุณลักษณะ ก็จะสามารถฝ่าฟันอุปสรรคไปได้ พอจบโครงการนี้ เราก็น่าจะเห็นความสำเร็จของโครงการนี้ ขอขอบคุณครับ
- คุณคันสนธิ์ สุวรรณวงษ์ ได้รับความรู้ไปมากเลย ก็อาจจะตั้งใจบ้างไม่ตั้งใจบ้าง แต่ก็ให้นำสิ่งที่ได้ไปใช้ในการทำงานให้มากที่สุด

- คุณสุวรรีย์ บุรณสิงค์ ในฐานะที่เป็น สว. นะคะ ก็คิดว่าวันที่ 3 ก็ได้รับความรู้มากกว่าวันแรก แต่ก็ตั้งใจที่ได้รับความรู้สึกของทุกคนเพื่อที่จะได้เป็นการนำไปปรับใช้กับการทำงานก็ขอขอบคุณมากค่ะ
- คุณวิภาพร สุภาภักทรานนท์ ก็ตั้งใจที่ได้มาเข้าร่วมอบรม 3 วัน 2 คืน ประทับใจและได้รับความรู้เพิ่มเติมอีกเยอะ ท้อมาหลายหนในการทำงานในชุมชน แต่ก็พยายามสู้ต่อไปค่ะ
- คุณสุวดี พรั่งไธพาร วันแรกรู้สึกจะนั่งหลับไปหน่อยแต่อีก 2 วันไม่หลับ ได้รับความรู้เต็มร้อยเลยขอบคุณค่ะ
- คุณธนาศรี ได้มาตรงนี้ 2 คืน 3 วัน ก็ได้ความรู้ไปมากพอสมควร ก็ขอบคุณอาจารย์และแกนนำหมู่บ้านนะคะที่ได้ให้โอกาสติดฉันทะตรงนี้ ขอขอบคุณค่ะ
- คุณสุภาลักษณ์ ดีเสาร์ ก็อยากจะบอกว่าผมชอบการสัมมนามาก เพราะว่าตั้งแต่เริ่มเราก็ท้อเหมือนกันนะ แต่พอมาเจอพวกเรา ก็ให้แสดงออกในสิ่งที่พวกเราไม่กล้าแสดงออกในหมู่บ้าน เพราะเวลาอยู่ในหมู่บ้านต้องวางท่าแต่เวลาเราอยู่ด้วยกัน พวกเราเป็นกันเอง และเป็นคนดี ๆ ที่มาอยู่ร่วมกัน และหวังว่าแต่ละโครงการท่านอาจารย์มาช่วยเสริมให้เรา ในเรื่องการถอดบทเรียน เรื่องการวิเคราะห์ มันก็ดีมาก ๆ เลย เราก็ได้นำไปวิเคราะห์ในตำบลของเราว่า เราไม่ได้ทำอ้อมทrophy เพราะไม่ใช่อ้อมทrophy เราไม่ได้ทำร้านค้า เพื่อการค้าขายก็หวังว่าพวกเราจะเดินทางโดยสวัสดิภาพ ก็ขอกราบขอบพระคุณอีกครั้งนะคะ
- คุณชญาภา คำเจริญดี ก็ตั้งใจนะคะที่ได้มาเข้าร่วมในการอบรมครั้งนี้ ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นครั้งแรกในชีวิตที่ได้เข้าร่วมอบรม ก็ได้รับความรู้มากมายและก็นำความรู้ตรงนี้ไปใช้ในหมู่บ้าน และในการทำงานก็ขอขอบคุณนะคะ
- คุณวิภารัตน์ หมาขเหนียง ก่อนอื่นก็ขอกราบขอบคุณทุกท่าน และก็ขอบพระคุณอาจารย์ ที่ให้เกียรติมาเป็นผู้ให้ความรู้ และก็ได้รับความรู้ที่มีคุณค่ามาก ตรงนี้ไปใช้ในการทำงาน และในชีวิตประจำวัน และสิ่งที่สำคัญในเรื่องของการเรียนด้วยนะคะ กระบวนการตรงนี้ทำให้ดิฉันมีพลังมากขึ้น แล้วก็ได้นำความรู้ไปปรับในเรื่องของการทำงานและการเรียน และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างมากค่ะ
- คุณวิภารัตน์ สรุปในช่วงท้ายก่อนจะปิดการประชุมก็ขอให้ทุกคนช่วยกันร้องเพลงเป็นกำลังใจเพื่อเป็นคำมั่นสัญญาของตัวเรากับทุกคน ก็ในชุมชน และก็ท่านอาจารย์ ด้วยว่าวันนี้เราจะกลับไปเรียนรู้ และนำความรู้ตรงนี้ไปปฏิบัติ และก็ให้สู่ความเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น นะคะ

เพลง คนทำทาง

ประวัติศาสตร์ อาจมีในหลายด้าน แต่คนที่ทำงานไม่เคยจะเอ่ยออกนาม
คนที่แบกหาม ลุยน้ำลุยโคลนคนที่สรรค์สร้าง จากป่าเป็นเมือง รุ่งเรืองงามเพียงแวียง
วังด้วยเลือดด้วยเนื้อของคนทำทาง ถางทางตั้งตนให้คนต่อไป

จากป่าเปลี่ยว เทียวไปในทุกถิ่น ดั่งโบกโบยบิน พื้นดินเป็นถิ่นอาศัย
หนาวเหน็บเจ็บกาย ภัยร้ายเพียงใด ไม่เคยไหวหวั่น รุดหน้าฝ่าฟัน ก้าวไปให้คนเดิน
ตามทุกย่างก้าวเขา เหมือนงาเลือนลาง ผืนนาม ผืนร่าง อยู่กลางแผ่นดิน

เพลง คำสัญญา

ก่อนจากกันขอสัญญา ฝากประทับตรึงตราจนกว่าจะพบกันใหม่
โบกมืออำลา สัญญาด้วยหัวใจเพราะความรักติดตรึงห่วงใย ด้วยใจผูกพันมั่นคง
ด้วยความดี นั้นฝังตรึงจากไปแล้วคำนี้ ตรึงประทับดวงใจ
อย่าได้สั่นเลื่อน สัญญากันไว้อย่างไร ขอให้เรามั่นคงจิตใจ ก้าวไปสรรค์สร้างความดี
(ดนตรี)

• โอ้เพื่อนเอ๋ย เคยร่วมสนุกกันมา แต่เวลาต้องพาให้เราจากกัน
ไม่นานหรอกหนา เราคงได้มาพบกัน ไม่มีสิ่งใดขวางกั้นเพราะเรามั่นในสัญญา
หากแผ่นดิน ไม่ฝังกาย จะสุขจะทุกข์เพียงใด น้อมกายยืมสุฟณเฝ้า ร้อยรักดวงใจ
มั่นในคำสัญญา สร้างสรรค์เพื่อมวลประชา นี่คือนิยามของเรา (ซ้ำ)

● ឲ្យពាក់ដៃប៉ះគាត់ដើម្បីឱ្យស្រែងថ្នាំឆ្ងល់ឆ្ងាន

[illegible]

๑๐๓๓
๑๐๓๓
๑๐๓๓
๑๐๓๓
๑๐๓๓

๑) ผู้ให้กำเนิดเป็นคนไทย
แต่เรียนวิชาจากสถาบันอื่น

นางสาวนันทนา

[illegible]

โรงเรียน
กรมการศึกษานานาชาติ
การศึกษานานาชาติ

๑) มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง
ในการทบทวนและ
แก้ไขรัฐธรรมนูญ

—ปลูกข้าวในที่ ๑

— จันทน์ทำอะไรวีร?

- ๑ : ๖๕๐

- มาแล้วจะได้ความสุข

W.H.

-การแก้ไขปัญ
ทวามปัญหาของ

- ได้ร่วมทำมา

6017 041857
22-11-1957

๑. ดูสี ไม้ที่โดนเป็นตะไคร้
แล้ว เรียงไม้ที่โดนมาตากแห้ง

[illegible]

ผู้ทำประโยชน์ไม่ทำงานตามจักรวรรดิชาวนา

๑๕๖๖ ค.น.น.
 ๑๕๖๖ ค.น.น.
 ๑๕๖๖ ค.น.น.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԻՋԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

๑๓๖๗

16/12/2019

[illegible]

महाराष्ट्र

ผีปรางค์

#2

เจ้าแม่กวนอิม
วัดมัญจาคีรี

১৭৭৭

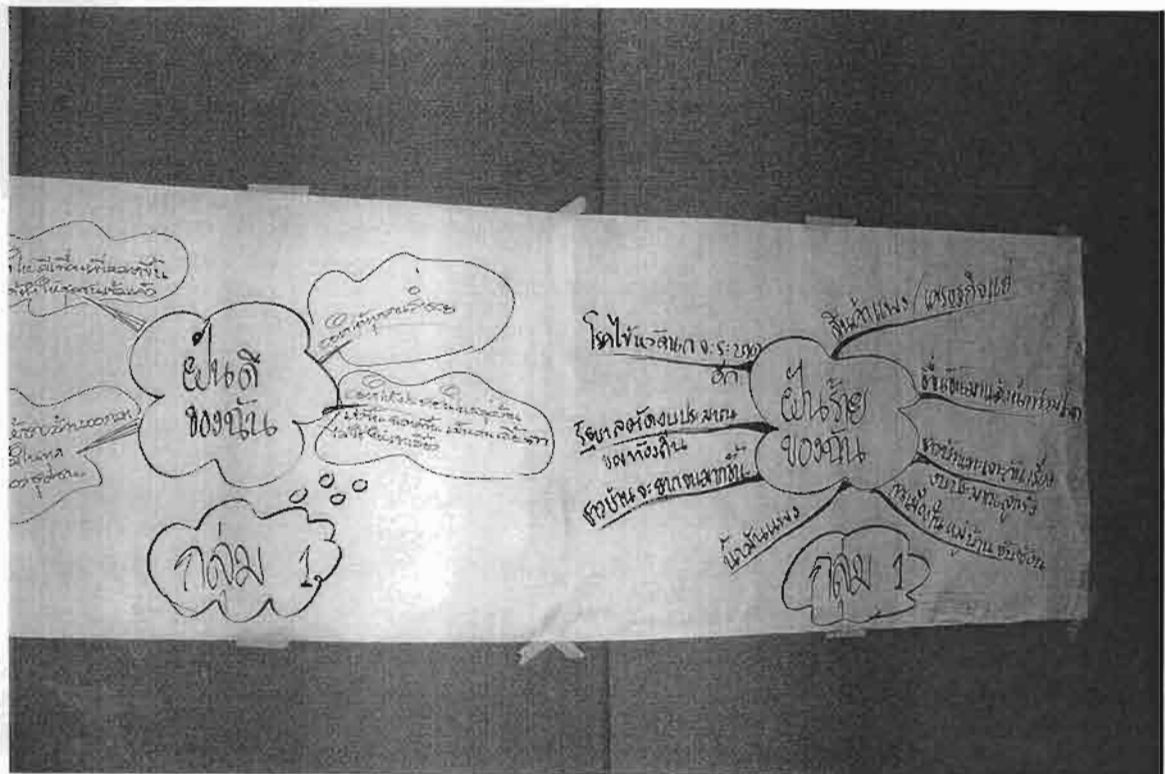
- การแก้ไขข้อ
ทรวบปัดนาจ

- ได้ร่วมทำ

- 571018-8944

- อธิบายให้ประชาชน
รับทราบ ไม่ต้องวิตกกังวล

— ๑๒๓ —

กลุ่ม 4 โอกาส

1. เป็นนิคมของของประเท. (ของรัฐบาล) แก้ปัญหาจากชน
2. รัฐสนับสนุนงบประมาณ อย่างเพียงพอ
3. มีโอกาสได้เปิดร้านค้าชุมชน

ให้ภาคประชาชนแสดงศักยภาพของตนเอง
 ที่ทุกภาคส่วนสนับสนุน และมีส่วนร่วมทำงานในเวที
 ภาคประชาชนได้มีโอกาสชี้แจงให้ประชาชนทราบว่า
 ได้ฟรีไม่มี การแก้ไขประชาชน